

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук;
С. Басенко; Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук;
В. Ільганаєва, д-р іст. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук;
Н. Кушнарєнко, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук;
Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скарєв, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації;
І. Цуріна; А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації;
Г. Швецова-Водка, д-р іст. наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко,
Наталія Маслова-Зоріна

Художник: Роман Чудновський

Верстка: Вікторія Пасічна

Фото для обкладинки:
Роман Чудновський

Схвалено до друку
редакційною радою НПБУ
29.11.10

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Реєстраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право
літературного редагування і скорочення
статей. Редакція може опублікувати
матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Адреса редакції:
01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
"Національна парламентська
бібліотека України", 2010
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 08.12.2010.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 19,5
Наклад 1710 прим. Зам. 116.

Віддруковано в
ДЗ "Нац. парлам. б-ка України"
Обкладинка ТОВ. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

- 4 **Вилегжаніна Т.** Бібліотека в контексті реформ
- 5 **Гапченко П.** Національна парламентська бібліотека України в роки війни
- 7 **Гуцол Г.** Формування фондів електронних бібліотек: шляхи розв'язання проблеми
- 9 **Микитенко А.** Співпраця з Президентською бібліотекою імені Б. М. Єльцина зі створення електронної колекції «Територія Росії»: технологія підготовки документів
- 11 **Погонєць О.** На скрижальях часу: Рідкісне видання про Київ
- 12 **Білик О.** Відображення методичної діяльності публічних бібліотек в українському сегменті Інтернету
- 17 **Миколєнко Р.** Сучасні критерії оцінювання діяльності бібліотек
- 20 **Саприкін Г.** Китай: погляд бібліотекаря
- 22 **Бабій Л.** У світі американських бібліотек
- 24 **Лешнівська І.** Львівська ОУНБ – репрезентант галицької культури
- 27 **Західноукраїнський бібліотечний форум** (підготувала **О. Погонєць**)
- 28 **Груніна Л.** «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ, консультування»
- 29 **Казакова Н., Кононенко В.** Бібліографія має майбутнє
- 32 **Мороз Л.** Популяризація краєзнавчої літератури в Зінківській районній ЦБС Полтавської області
- 34 **Стовба О.** Робота Молодіжного інформаційного центру Нікопольської міської ЦБС із громадськими об'єднаннями міста
- 36 **Цуріна І.** На порядку денному – сільська бібліотека
- 38 **Бугай Т.** Широкий репертуар послуг бібліотеки на селі
- 40 **Зі славним ювілеєм** (Про С. Савченка)
- 40 **Наша Антонівна** (Про Н. Кочмар)
- 40 **Події. Факти** (підготував **Ю. Ворона**)
- 41 **Події в Національній парламентській**

Інформаційний бюлетень

- 1 **Про** затвердження Змін до Положення про проведення атестації працівників підприємств, установ, організацій та закладів галузі культури (витяг з наказу МКТ України)
- 2 **Покажчик публікацій**, надрукованих у журналі «Бібліотечна планета» за 2010 рік

*Т. Вилегжаніна, генеральний директор
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

БІБЛІОТЕКА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ

2011 рік розпочинає друге десятиріччя XXI століття – період, під час якого в Україні впроваджуватимуться реформи, спрямовані на вдосконалення та підвищення ефективності державного управління. Сфера культури теж підлягає реформуванню. Головне, щоб під час глобальних змін її не розглядали як звичайну галузь економіки, недооцінюючи соціального значення закладів культури.

Слід зауважити, що сфера культури, складовою якої є бібліотеки, не належить до пріоритетів державної політики. Як і раніше, недостатнім є рівень фінансового забезпечення діяльності більшості бібліотек, а низька заробітна платня призводить до дефіциту кадрів із бібліотечною освітою. Слабка матеріально-технічна база, нестача коштів на комплектування фондів і забезпечення їхнього збереження також є тими чинниками, котрі знижують ефективність роботи бібліотечних закладів і в цілому рівень культури в країні.

Як функціонувати бібліотекам у цих умовах? Які проблеми бібліотечної галузі підлягають першочерговому розв'язанню?

Відмінною рисою нашого часу є те, що в багатьох випадках у бібліотек немає готових рішень, а накопичений попередній досвід підлягає постійному корегуванню.

Мета цієї статті – розглянути комплекс завдань, спрямованих на збереження та подальший розвиток єдиного культурного простору в умовах реформ, зокрема, на підвищення рівня бібліотечного обслуговування населення, оскільки бібліотеки не тільки накопичують, зберігають документні культурні цінності, але й забезпечують вільний доступ до них громадян.

Просвітницька, інформаційна і соціальна функції публічних бібліотек реалізуються через велику мережу закладів (понад 18 тис. одиниць), переважна більшість яких розташована в регіонах та належить до комунальної форми власності.

Незважаючи на те, що за останні 15–20 років уся законодавча база в бібліотечній галузі, по суті, було створено заново, відсутність деяких нормативних документів, соціальних стандартів надання бібліотечних послуг унеможливує подальший розвиток публічних бібліотек. Це, перш за все, нормативи щодо обсягу бібліотечного фонду, поповнення документних фондів бібліотек різного регіонального рівня; фінансові нормативи забезпечення книгозбірень, а також перехід на корпоративні електронні технології, створення зведеного каталогу бібліотек України; використання нестационарних форм обслуговування населення та інших технологій.

Питання розроблення і впровадження державних соціальних стандартів з надання гарантованих державою послуг населенню у сфері культури, а також створення методики, що визначає розмір фінансового забезпечення цих стандартів із розрахунку на душу населення, розглядалися п'ять років тому і знайшли втілення в Концепції державної політики в галузі культури на 2005–2007 роки (2005) як пріоритетні завдання. На

жаль, це залишилося лише добрим наміром влади.

Існуючі моделі бібліотечного обслуговування побудовано відповідно до адміністративно-територіального поділу країни і належать до компетенції місцевого самоврядування, яке започатковано в Україні з 1991 року. Відповідно до Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», держава надала місцевим громадам право самостійно вирішувати свої справи. Вперше з'явилося поняття комунальної власності. Із державної до комунальної власності було передано як майно, так і організації, в тому числі бібліотеки, котрі переходили в підпорядкування місцевих органів влади. Бібліотечна статистика свідчить про те, що з року в рік кількість бібліотек, переважно на селі, зменшується. Так, у 2007 р. у сільській місцевості діяла 14 881 книгозбірня, а в 2009 р. їх вже налічувалося 14 739.

Опинившись без достатнього нормативно-правового забезпечення, вони стали повністю залежними від місцевої влади, її розуміння ролі книги та інформації у житті громади. Безумовно, Україна має велику мережу публічних бібліотек (майже в п'ять разів більшу, ніж у Німеччині), але долю тих чи інших бібліотечних закладів треба вирішувати шляхом глибокого аналізу, спрямовуючи фінансування не на утримання неперспективних закладів, а на трансформацію діяльності бібліотек, потрібних громаді.

Тому найважливішим кроком під час здійснення реформ у бібліотечній галузі є оптимізація мережі бібліотек одночасно із забезпеченням їх відповідною нормативно-правовою базою та соціальними стандартами надання бібліотечних послуг. Йдеться й про нормативи завантаження працівників різних бібліотек (що дозволить призупинити можливе скорочення штатних одиниць), і про нормативи кількості бібліотек відповідно до чисельності користувачів (що зупинить безпідставне закриття бібліотечних закладів та сприятиме їхній оптимізації). Причому, під оптимізацією діючої мережі бібліотек треба розуміти досягнення її найкращого стану, оптимальне впорядкування з урахуванням сучасних вимог, а не звичайне скорочення, яке може бути тільки тоді, коли на те є об'єктивні причини.

Із врахуванням норм нині чинного Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997), оптимізація (упорядкування) мережі бібліотек залежить від потреб місцевої громади, і у випадку свавілля влади захистити бібліотечні заклади можуть саме соціальні нормативи. Це передбачає прийняття державного стандарту бібліотечного обслуговування, тобто законодавчо закріплених вимог до діяльності бібліотек.

Безумовно, приймаючи рішення та здійснюючи конкретні дії, треба ретельно аналізувати ситуацію, враховуючи всі аспекти і фактори, наприклад, демографічні зміни, пов'язані зі зменшенням чисельності населення, особливо у сільській місцевості. При цьому процес оптимізації мережі бібліотек передбачає, перш за все, встановлення для жителів окремих населених пунктів критеріїв (нормативних показників) доступності бібліотечного обслуговування, враховуючи при цьому віддаленість бібліотеки від місця проживання, наявність транспортних шляхів і засобів пересування.

На нашу думку, мережа публічних бібліотек в Україні потребує адаптації до нових соціально-економічних

умов, модернізації на основі нових технологій, розвитку з урахуванням загальносвітових тенденцій і досвіду. Саме ці завдання повинні бути в зоні особливої уваги професійної бібліотечної спільноти, органів влади, перш за все, органів управління бібліотечною справою всіх рівнів.

Головне що необхідно пам'ятати всім, хто вже займається або займатиметься реформуванням бібліотечної мережі: пріоритетом має бути дотримання конституційного права кожного громадянина і жителя України незалежно від того, де він мешкає – у мегаполісі чи маленькому селі, на рівний, вільний доступ до інформації та знань. ■

ДО 65-РІЧЧЯ ПЕРЕМОГИ У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ

*П. Гапченко, головний бібліотекар
Державного закладу*

«Національна парламентська бібліотека України»

НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ В РОКИ ВІЙНИ

НАПЕРЕДОДНІ війни книжковий фонд Київської обласної бібліотеки ім. ВКП(б) (нині – Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України») нараховував 271 660 примірників видань. Тут зберігалися рідкісні дореволюційні колекції, подаровані власниками чи їхніми нащадками, комплекти часописів XIX–XX ст., значний обсяг довідкової літератури, унікальні видання з архітектури та мистецтва, інших галузей знань. Та й сама книгозбірня, побудована ще в 1911 р., була прикрасою міста, гармонійно вписуючись в його архітектурний ансамбль.

На світанку 22 червня 1941 р. мирне життя киян перервалося нападом гітлерівських військ, і поступово місто стало прифронтовим.

Незважаючи на воєнний стан у місті й значні кадрові втрати, бібліотека протягом літа і першої половини вересня продовжувала обслуговувати читачів. Тут готувалися до початку нового навчального року професори, студенти та аспіранти київських вищих навчальних закладів, науковці, письменники, а також командири і бійці Червоної армії. В залах бібліотеки постійно експонувалися книжкові виставки, присвячені героїзму радянських людей під час війни.

Водночас ряди бібліотекарів ріділи. До лав Червоної армії було призвано військовозобов'язаних працівників, деякі бібліотекарі стали народними ополченцями, як, наприклад, колишній заступник директора А. Раскін, завідувачка абонементу Г. Каган. Деякі з них працювали в госпіталях, санітарних потягах, стали військовими перекладачами, зв'язківцями та ін.

Бібліотекарями міста готувалися для захисників Вітчизни невеличкі бібліотечки, що склалися з творів класиків художньої літератури, сучасних письменників і поетів та видань патріотичного, антифашистського спрямування. Для обслуговування фронтоних військових частин і загонів народного ополчення формувалися книжкові пересувки з соціально-економічною, художньою, військовою літературою тощо [1].

Допомога бібліотекарів фронту цим не обмежувалася. Штаб оборони міста зобов'язав працівників міських бібліотек видавати зі своїх фондів твори друку, які могли бути придатними у боротьбі з ворогом – топографічні карти, книжки військової тематики, видання про будівництво оборонних укріплень, посібники з експлуатації військової техніки, використання радіотехніки, засобів зв'язку, численну медичну літературу. Крім того, працівники Обласної бібліотеки входили до міських груп самозахисту, охороняли приміщення книгозбірні й несли протипожежну службу.

У липні 1941 р. Народний комісаріат освіти (НКО) УРСР, якому належала мережа державних масових бібліотек, з метою запобігання знищенню і розграбовуванню цінних бібліотечних фондів, видав директиву про передачу бібліотеками найбільш значущих видань на збереження до архівів обкомів партії. Але в основному це стосувалося партійних і радянських документів. Найцінніші ж рукописні та друковані видання залишалися напризволяще. Київська обласна бібліотека ім. ВКП(б) не потрапила до переліку установ, яким було надано першочергове право на евакуацію спеціальними ешелонами.

Серед чиновників Бібліотечного управління НКО України панувала розгубленість. У них не було чіткого плану евакуації бібліотечних книжкових фондів, не могли вони забезпечити і належного керівництва книгозбірнями. Коли в тил були евакуйовані, разом із сім'ями, деякі працівники Обласної бібліотеки ім. ВКП(б), включаючи директора установи Є. Шліхтер, книгозбірня залишилася фактично без керівництва. За свідченням її ветеранів, тимчасово на посаду директора було призначено нікому не відомого студента, який безслідно зник після захоплення німцями міста.

24 вересня в центрі Києва пролунали потужні вибухи і почалися пожежі, які тривали п'ять днів поспіль. Це співробітники НКВС почали підривати заздалегідь замінювані будинки на Хрещатику, інші об'єкти в різних частинах міста. Майже весь Хрещатик та навколишні

квартири було знищено. Тільки поодинокі споруди дивом вціліли у центрі міста, серед них і Бібліотека. Однак від сильних вибухових хвиль повилітали майже всі шибки, невідомими були вирвані парадні і внутрішні двері, пошкоджено електропроводку, кімнати засипало битим склом, піском, залишками розбитих гіпсових бюстів, уламками меблів та люстр. Значної шкоди було завдано й іншому майну, насамперед, книжкам, підготовленим до евакуації, але не вивезеним із Києва [2].

З перших днів окупації німці намагалися під своїм контролем налагодити життя в місті. Почали виходити українські та російські газети, відкрилися театри, кіно-театри, деякі науково-дослідні установи, дитячі ясла, ремісничі й загальні (народні) школи, громадські та дитячі їдальні, міська дитяча поліклініка, ендокринологічний диспансер тощо [3].

Бажаючи залучити до співробітництва жителів міста, особливо українську інтелігенцію, німці обіцяли сприяти відродженню української національної культури, але все це відбувалося на фоні страшних масових розстрілів, які розпочалися 29 вересня в Бабиному Яру. З часом німці почали підозрювати українських діячів у бажанні відновити незалежність Української держави. І вже в 1942 р. було закрито всі українські культурні осередки, заарештовано й розстріляно найбільш відомих їхніх діячів.

Щодо бібліотечної політики на захоплених територіях, то гітлерівці педантично дотримувалися чітко регламентованих послідовних дій: бібліотеки бралися під охорону військової адміністрації з метою збереження їх від розграбувань, вивчення фондів та конфіскації найбільш цінних матеріалів. Обласна бібліотека ім. ВКП(б) становила для німців особливий інтерес завдяки своїм унікальним, найбагатшим на той час у Києві фондам. Її повернули колишню назву – Київська міська бібліотека – і передали в розпорядження міської управи. Здійснювалися й виявлення та облік покинутих приватних бібліотек радянського та партійного активу міста. Станом на 12 листопада 1941 р. у Києві було зареєстровано 425 державних бібліотек та 279 приватних книжкових колекцій [4]. Офіційно Київській міській управі належали 22 бібліотеки, більшість із яких були масовими [5].

Бібліотекарі, як могли, навели порядок у книгозбірні: прибрали сміття, вставили двері та шибки у частину вікон, решту напередодні зими закрили фанерою. Було відремонтовано меблі, розставлено літературу згідно з бібліотечною класифікацією. Роботи проводилися мінімальними коштами. Замість затверджених Миською управою 6 300 крб. Бібліотека отримала лише 2 000 крб. Її працівників захистило від голоду те, що вони могли харчуватися в одній із організованих німцями їдальень.

Директором Бібліотеки німецька адміністрація призначила Тетяну Михайлівну Марківську, яка до війни працювала завідувачкою відділу Бібліотеки Академії наук УРСР. За штатним розписом, затвердженим 1 листопада 1941 р., у книгозбірні була 21 посада, з них 11 – бібліотечних (перед війною в штаті було 76 працівників, із них 58 бібліотекарів). Серед співробітників більшість становили нові працівники, яких відряджала біржа праці. Кадри постійно змінювалися – когось звільняли, інші потрапляли в облоги і були вивезені до Німеччини, дехто залишав місто та подавався на село.

У листопаді 1941 р. була спроба відкрити міську бібліотеку для обмеженого відвідування – для німців,

членів міської управи та, за особливим дозволом, деяких мешканців Києва. Однак невдовзі книгозбірню перетворили на збірний пункт для сортування творів друку перед відправкою до Німеччини. Право на вхід до неї мали тільки чиновники штабу Розенберга та працівники.

Оперативний штаб рейхсміністра окупованих східних областей Альфреда Розенберга займався обліком та вивезенням до рейху культурних цінностей із окупованих територій за окремим планом «Ост». Основна робота з відбору книг проводилась у Харкові, в Науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка, та в Києві, у Київській міській бібліотеці. З окупованих територій колишнього Радянського Союзу було вивезено понад півмільйона творів друку [6, с. 7–10].

Для перегляду і сортування видань у Бібліотеці було виділено спеціальну кімнату, вхід до якої працівникам був категорично заборонений. Більшість друків – твори класиків марксизму-ленінізму, суспільно-політичну літературу, німці одразу нищили, інші видання, що не становили інтересу для них, теж без вагань викидали. Для вивозу до рейху німецькі фахівці відбирали книжки з германіки, військової тематики, географічні видання з картами, езотеричні, історичні, етнографічні, економічні, статистичні, довідкові тощо.

Лише з фондів Київської міської бібліотеки було відібрано та вивезено понад 50 тис. примірників військової, статистичної, краєзнавчої та іншої літератури [7].

Після вилучення з книжкового фонду заборонених видань більшовицького змісту та єврейської літератури і його доукомплектування в лютому 1943 р. Київська міська бібліотека розпочала підготовку до свого чергового відкриття. З інших бібліотечних установ до неї офіційно надійшло 223 997 прим. і, разом з довоєнним, загальний обсяг фонду на 20.08.1943 р. становив 495 657 прим., але значна частина творів друку залишалася не обробленою і не ввійшла до реєстру. У книгозбірні здійснювався постійний перегляд літератури, дозволеної для користування (загалом понад 30 тис. прим.). Створюється іноземний відділ, де було представлено німецьку художню літературу, переклади німецькою мовою та словники [6, с. 13–14].

За спогадами Т. Марківської, виклопотавши від окупаційної адміністрації спеціальні посвідчення і дозволи, працівники книгозбірні власноруч шукали та збирали на горищах, у підвалах та складах будинково-управління сховані тут поспіхом книги. Завідувачка відділу комплектування О. Ляшенко у пошуках літератури обійшла мало не весь Київ. Знайдені видання переносилися до Бібліотеки, книги ж марксистсько-ленінської тематики бібліотекарі ховали від німців. Так було врятовано лишки книжкових фондів бібліотек заводу «Арсенал», курсів пропагандистів, Інституту паперової промисловості та інших установ міста [7].

Врятування книг, особливо видань класиків марксизму-ленінізму та творів партійних і радянських діячів СРСР, проводилося членами невеличкої підпільної групи, що діяла в Бібліотеці. Ця група входила до підпільної організації, котра об'єднала науковців інститутів легкої промисловості, гідробіології та Бібліотеки. Керував нею старший бібліотекар, співробітник Інституту легкої промисловості Л. Масленков, чоловік Т. Марківської. Серед підпільників були також бібліотекарі Г. Даниленко та О. Ляшенко. Крім переховування літератури, бібліотекарі вилучали картки з бібліотечних каталогів на твори друку, підготовлені загарбниками до

вивезення, перемішували видання з різних відділів на полицях книгосховища, викрадали свіжі номери радянських газет та журналів, що надходили до Бібліотеки лише для німецького керівництва, і таємно розповсюджували їх серед киян. Вони підготували точну документацію того, що було вивезено німцями з книгозбірні (не збереглася). Підпільна група здійснювала дуже небезпечну роботу, але не була розкрита гестапівцями, хоча влітку-восени 1943 р. фашисти почали здогадуватися про неблагондійність працівників Бібліотеки й організували за ними таємний нагляд [8].

Не можна не згадати подвиг співробітників Інституту гідробіології Академії наук і деяких бібліотекарів Київської міської книгозбірні, які близько трьох тижнів знаходилися у замуrowаному підвалі Інституту [9]. Є свідчення, що 18 жовтня 1943 р., коли ситуація стала занадто небезпечною, керівник підпільної групи Л. Масленков дав наказ замуrowатися. Одинадцять героїв на чолі з кандидатом педагогічних наук працівником Інституту гідробіології Ю. Марковським протрималися у сирому підвалі з нестачею повітря, без світла, з обмеженою кількістю води та їжі до вступу в місто радянських військ. Крім науковців інституту, замуrowалися у підвалі й бібліотекарі Т. Марківська та Г. Даниленко. В тій ситуації це був, можливо, єдиний шанс врятувати своє життя. Крім того, підпільники зберегли цінне інститутське обладнання, яке німці хотіли вивезти до Німеччини. Вони закопали його в підвалі, а в ящики, підготовлені до вивезення, насипали каміння. Бібліотекарі взяли з собою в підвал цінні книжки з міської Бібліотеки та книгозбірні Інституту легкої промисловості.

У ніч з 5 на 6 листопада 1943 р. гітлерівці висадили в повітря будинок Бібліотеки. У потужній пожежі повністю загинули не лише весь її фонд, у т. ч. цінні видання з інших книгозбірень та приватних колекцій, звезених із окупованих територій, а й всі інші матеріальні цінності, від високої температури завалився дах, включаючи металеві перекриття. Будівля книгозбірні вигоріла май-

же повністю. Залишилися лише фундамент і цегляний корпус. Загалом було знищено понад мільйон друків, каталоги, картотеки, меблі, безцінні архівні матеріали.

У мирний час відродження Бібліотеки розпочалося фактично з нуля. У 1954 р. відбудована книгозбірня знову відкрила свої двері для читачів. Вона стала ще кращою, ніж до війни. Однак втрачені унікальні фонди вже ніколи не вдасться повернути. Найбільш цінні видання, вивезені німцями, також безслідно зникли у вирі війни.

Від закінчення найжорстокішої війни в історії людства минуло вже 65 років, але пам'ять про мужніх бібліотекарів зберігається. І на фронті, і в тилу, і віч-на-віч з ворогами у стінах книгозбірні представники однієї з найбільш гуманних професій відстоювали найвищі людські цінності – право на мирне небо над головою, на життя без насильства, ксенофобії, расової нерівності. Мудрість і правда сотень поколінь, втілені у друкованому слові, захищались у грізний воєнний час бібліотекарями твердо і непохитно. І за це їм вічна наша вдячність.

Список використаної літератури

1. Культурное обслуживание воинских частей // Сов. Украина. – 1941. – 2 июля.
2. Літопис Національної парламентської бібліотеки України. Ч. II : березень 1917 – 1943 р. / Нац. парлам. б-ка України ; авт. колектив : П. Б. Гапченко, С. Л. Зворський. – К., 2001. – С. 130–134.
3. Наше завдання // Укр. сл. – 1941. – 12 листоп.
4. Збереження бібліотечного фонду // Укр. сл. – 1941. – 12 листоп.
5. Бібліотеки готуються до відкриття // Укр. сл. – 1941. – 17 жовт.
6. Дубровіна Л. Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943 рр.) / Л. Дубровіна, Н. Малолетова // Бібл. вісн. – 2001. – № 3. – С. 7–10.
7. Марківська Т. Бібліотека ім. ВКП(б) / Т. Марківська // Київ. правда. – 1943. – 26 листоп.
8. Марківська Т. В київських бібліотеках // Рад. Україна. – 1943. – 17 листоп.
9. 15 днів у замуrowаному підвалі : (розповідь київ. вченого Юрія Марківського) // Рад. Україна. – 1943. – 26 листоп.

СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

*Г. Гуцол, заступник директора
з наукової роботи Державної наукової установи
«Книжкова палата України імені Івана Федорова»*

ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК: ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

НА сучасному етапі розвитку комп'ютерних технологій та впровадження їх в усі сфери життя суспільства потреба в електронній інформації постійно зростає. Свідченням цього є стрімкий розвиток проектів переведення на електронні носії (оцифрування) бібліотечних фондів, що отримали назву цифрових бібліотек. Із розмаїття цих проектів можна виділити національні (проекти в межах окремих країн), континентальні (наприклад, «Європейська цифрова бібліотека» – Europeana) та глобальний міжнародний проект «Світова цифрова бібліотека» (World Digital Library). Вартість таких проектів сягає сотень мільйонів, а то й мільярди доларів.

В Україні розроблено проект Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI», концепцію якої схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 року № 1579-р. Програма передбачає: переведення в електронну форму документів, що зберігаються в Державному бібліотечному, Національному архівному та Музейному фондах, фонді Державного архіву друку Книжкової палати України тощо; забезпечення доступу до зазначених фондів із використанням Інтернету; створення єдиного національного депозитарію електронних бібліотечних ресурсів та єдиного веб-порталу «Біблі-

отека – XXI». Вартість національного проекту вже відома – 344 млн. грн.

Термін зберігання друкованих видань обмежується строком експлуатації паперу, з якого виготовлено видання, і залежить від умов його зберігання та інтенсивності використання. Електронний аналог друкованого видання може зберігатися безстроково і експлуатуватися без обмежень за умови періодичного перезавантаження його на нові носії інформації і ретрансляції в актуальні формати представлення даних.

Традиційно фонди цифрових бібліотек формуються з оцифрованих (відсканованих) видань. При цьому найкращий результат досягається за умови сканування з роздільною здатністю не менше, ніж 300 dpi зі збереженням кольорового зображення окремих сторінок у графічному форматі TIFF та «збирання» їх в електронне видання у форматі PDF. Для публікації в Інтернеті необхідний також збереження у вторинному форматі JPEG із ущільненням зображень.

При такій технології продуктивність процесу багато в чому залежить від обладнання для сканування, вибір якого, у свою чергу, залежить від форматів видань, що підлягають оцифруванню. Проте найбільш трудомістким та високовартісним процесом є ретушування або, інакше кажучи, «очищення» зображень у графічному редакторі з метою поліпшення їхньої якості. В цьому випадку трудомісткість процесу визначається станом збереження оригіналу.

Наприклад, найбільш цінна з історичної точки зору і затребувана науковцями частина фонду Державного архіву друку Книжкової палати України, що потребує першочергового оцифрування, складається із заборонених органами цензури видань 1917–1940 років, а також фонду спеціального зберігання 1917–1976 років. Цей фонд, що довгий час зберігався у підвалах, коли Книжкова палата перебувала в м. Харкові, знаходиться в критичному стані. Особливо це стосується газетних видань 1917–1930 рр., збирання яких є унікальним. Навіть незважаючи на умови зберігання, процеси природного старіння глибоко позначилися на них. Ламкість паперу, великий формат видань вимагають спеціального обладнання для їхнього оцифрування. Проте головна складова програмно-технічного комплексу для отримання якісних цифрових копій таких видань – спеціальне програмне забезпечення, здатне розпізнавати та відновлювати зображення тексту, який став майже нечитабельним внаслідок випаровування фарби. Таким комплексом може слугувати планетарний сканер формату A1 Пауерскан M7600 A1-20/25E, до комплексу якого входить скануюча станція та програмне забезпечення для відновлення зображень Book Restorer вартістю майже 1 млн. грн.

Зрозуміло, що процес формування ретроспективного фонду цифрової бібліотеки буде тривати багато років і потребуватиме великих капіталовкладень від держави, але іншого виходу тут немає.

Що стосується фонду сучасних видань, то його формування переважно відбувається таким самим шляхом, як і ретроспективного, з тією тільки різницею, що зображення потребують меншого опрацювання в графічному редакторі.

Проте комплектування цифрових бібліотек сучасними виданнями може здійснюватися не лише шляхом оцифрування друкованих видань.

Процеси підготовки видань до друку давно вже відбуваються за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційних технологій. Існує низка спеціалізованих

пакетів програмного забезпечення під загальною назвою «Настільні видавничі системи». Наслідком цього є те, що практично всі сучасні друковані видання мають електронний аналог у вигляді оригінал-макету. У більшості своїй ці аналоги втрачаються одразу або через певний час після публікації видання. Особливо це стосується періодичних видань (зокрема газет), які містять актуальну, сьогоденну інформацію і, на відміну від книжок, ніколи не перевидаються. У кращому разі їхні оригінал-макети використовують для публікації на сайтах, у гіршому – просто знищують.

У 2010 році Книжковою палатою України проводиться науково-дослідна робота за темою «Дослідження ролі й місця електронних аналогів видань і бібліографічних баз даних у системі соціальних комунікацій», де, зокрема, передбачається вивчення можливості збирання, збереження та використання електронних оригінал-макетів друкованих видань. Результатом дослідження мають стати висновки щодо можливості створення та використання фонду електронних оригінал-макетів друкованих видань у Книжковій палаті України й пропозиції щодо внесення відповідних змін у законодавство України, зокрема в закони України «Про обов'язковий примірник документів» та «Про авторське право і суміжні права».

Такий спосіб поповнення національного інформаційного фонду має суттєві переваги як для держави, суспільства в цілому, так і для суб'єктів видавничої справи.

Переваги для суспільства:

1. Оперативне забезпечення повнотекстовою електронною інформацією про сучасну видавничу продукцію України.
2. Забезпечення однієї точки доступу (електронного депозитарію) до електронних версій усіх видань країни.
3. Полегшення пошуку електронних аналогів видань за допомогою довідково-бібліографічного апарату, створеного Книжковою палатою України.
4. Збереження можливості відтворення через великий проміжок часу найцінніших видань в їхньому первісному вигляді.

Переваги для держави:

1. Значне зменшення витрат з державного бюджету на оцифрування фондів бібліотек та архівів.
2. Презентація вітчизняної видавничої продукції світовому співтовариству.
3. Інтеграція в європейське суспільство, рівень інформатизації якого значно випереджає Україну.

Переваги для суб'єктів видавничої справи:

1. Зменшення витрат на комп'ютерну техніку для зберігання електронних оригінал-макетів видань.
2. Уникнення ризику втрати електронних оригінал-макетів цінних видань, що підлягають довготривалому зберіганню, в разі виникнення аварійних ситуацій на виробництві.
3. Безоплатна реклама продукції видавництва.
4. Можливість у будь-який час отримати електронний оригінал-макет свого видання для перевидання твору.
5. Отримання прибутку як видавцем, так і автором за використання електронних копій їхніх видань.
6. Гарантія дотримання авторського права під час використання електронних оригінал-макетів видань.

У рамках науково-дослідної роботи здійснено моніторинг видавництв, видавничих організацій, редакцій друкованих ЗМІ на предмет передавання електронних оригінал-макетів друкованих видань на зберігання в

Книжкову палату України. Вивчення проводилося шляхом розсилання електронною поштою розроблених Книжковою палатою інформаційних матеріалів: листа-звернення до суб'єкта видавничої справи, супроводжувальної записки та опитувального листа. Моніторингом охоплено 314 суб'єктів видавничої справи, зокрема 150 видавництв і видавничих організацій, що є членами Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів, і 164 редакції друкованих ЗМІ (газет та журналів) із усіх регіонів, які було відібрано з баз даних друкованих ЗМІ Книжкової палати України за принципами стабільності випуску видань упродовж останніх двох років та рівномірності охоплення регіонів країни.

Опитувальний лист містив такі запитання:

1. Який вид видань випускає видавництво.
2. Чи готує воно електронні оригінал-макети видань.
3. Яке програмне забезпечення використовується для підготовки оригінал-макету видання.
4. В якому форматі електронний оригінал-макет передається до друку.
5. Як довго суб'єкт видавничої справи зберігає електронні оригінал-макети видань.
6. Чи використовує він електронні оригінал-макети видань іншим чином, крім друкування.
7. Чи траплялися випадки втрати електронних оригінал-макетів видань.
8. В якому форматі суб'єкт видавничої справи може передавати електронні оригінал-макети видань на зберігання в Книжкову палату України.

Кожне із запитань містило варіанти відповідей, які було підібрано за результатами усного опитування директорів активно діючих видавництв – членів правління Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів.

Дослідження ще не закінчено, проте вже зараз можна підбити деякі підсумки:

1. Довготривалий час («вічно», як написано в опитувальному листі) зберігають електронні оригінал-макети видань переважно видавництва, які випускають книжки, а також аркушеву продукцію (карти, плакати тощо).

2. Редакції деяких центральних газет використовують електронні оригінал-макети для публікації на власних сайтах, проте моніторинг цих сайтів доводить, що публікуються не цілком електронні аналоги видань, а лише окремі матеріали з них. Таким чином сам оригінал-макет не зберігається.

3. Згідно з Наказом Вищої атестаційної комісії України та Національної академії наук України від 7 липня 2008 р. № 436/311 «Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», електронні версії наукових фахових видань, внесених до переліку ВАК, передаються у вищезазвану бібліотеку для публікації на сайті в розділі «Наукова періодика України». Проте ці видання не є електронними аналогами друкованих, а є електронними виданнями, побудованими на базі аналогів, оскільки містять зміст журналу в HTML-форматі з гіперпосиланнями на окремі статті у форматі PDF.

4. Переважна більшість суб'єктів видавничої справи здійснюють підготовку електронного оригінал-макету в програмному забезпеченні Adobe InDesign та практично всі передають його до друку у форматі PDF.

5. Незважаючи на те, що проведене Книжковою палатою дослідження викликало хвилювання у видавничій спільноті, все ж більшість суб'єктів видавничої справи дали ствердну відповідь на запитання щодо передавання електронних оригінал-макетів своїх видань на зберігання в Книжкову палату України.

З метою обговорення наболілих питань щодо формування фондів електронних бібліотек Книжкова палата України запросила керівників видавництв, видавничих організацій, редакцій друкованих ЗМІ, бібліотек тощо на засідання круглого столу «Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництв, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права», який пройшов 15.10.2010 р. в рамках проведення II Міжнародного форуму «Проблеми розвитку інформаційного суспільства».

ПАРТНЕРСТВО. СПІВРОБІТНИЦТВО

*А. Микитенко, завідувачка відділу
Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України»*

СПІВПРАЦЯ З ПРЕЗИДЕНТСЬКОЮ БІБЛІОТЕКОЮ ІМЕНІ Б. М. ЄЛЬЦИНА ЗІ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОЛЕКЦІЇ «ТЕРИТОРІЯ РОСІЇ»: ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТІВ

МІЖНАРОДНЕ співробітництво бібліотек має давні традиції. Починалося воно з міжбібліотечного обміну книжками і бібліографічною продукцією. В умовах формування всесвітнього інформаційного простору, завдяки новітнім технологіям, міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної діяльності стає невід'ємною частиною міжкультурної взаємодії країн. Інтеграція України у світовий інформаційний простір відкриває широкі можливості суспіль-

ству, надаючи доступ до колосального за обсягом масиву інформації. Становлення електронних бібліотек, оцифрування культурної спадщини та накопичення цифрового контенту є як однією з основних тенденцій у сучасній культурі, так і об'єктивною умовою розвитку глобальної інформаційної цивілізації. Співпраця бібліотек у цьому напрямі сприяє взаємному збагаченню національних культур, міжкультурному взаєморозумінню та формує позитивний імідж держави.

З цією метою в серпні 2010 року Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України» підписала Меморандум про співробітництво з Президентською бібліотекою імені Б. М. Єльцина (м. Санкт-Петербург, Російська Федерація), в рамках якого НПБУ бере участь у створенні колекції «Територія Росії» (у частині, котра включає матеріали щодо території не тільки сучасної Росії, а й сусідніх країн, що входили разом із Росією в одну державу як у рамках Російської імперії до 1917 р., так і в радянський час).

Президентська бібліотека, створюючи інтегрований ресурс, акумулює цифрові копії документів та надає до них вільний доступ через Інтернет. До участі в цьому проєкті активно залучаються російські та зарубіжні бібліотеки, федеральні архіви і міжнародні організації. Серед них можна виокремити Бібліотеку Конгресу США, Національну бібліотеку Білорусі, Національну бібліотеку Німеччини, Парламентську бібліотеку Республіки Корея та ін.

На даний момент НПБУ інтегрувала 36 оцифрованих документів, які представлено на сайті Президентської бібліотеки (http://www.prlib.ru/pages/terr2010_8-5.aspx). За статистикою джерел комплектування, яка подається, наш ресурс займає 20 місце з 35 представлених.

Колекція «Територія Росії» містить матеріали, що відображають процеси формування і розвитку території Російської держави і державного кордону. Документи, пов'язані з землями, що нині перебувають за межами Росії, відібрано з урахуванням історичного періоду, протягом якого вони входили до складу Російської імперії чи Радянського Союзу.

Колекція включає в себе 3 000 електронних документів. Їх розміщено в тематичних розділах із короткими анотаціями, що розкривають їхній зміст. Кожний розділ відкривається матеріалами загального характеру, далі документи розташовуються відповідно до логіки розділу за абеткою, в порядку географічних назв або за хронологією описуваних подій.

Надані НПБУ комплекти фотографій «Види Києва початку ХХ століття» (видові альбоми та набори «Виды Киева» друкарні С. Кульженка, «Кієв – Кієв» Акціонерного товариства Гранберга у Стокгольмі, «Кієв – Souvenir de Kieff») розміщено в розділі «Образотворчі матеріали». Привертає увагу різноманітність сюжетів: загальні види міста, пейзажі, архітектурні пам'ятки, вулиці.

Було проведено значну роботу з підготовки матеріалу для анотації до кожного бібліографічного запису, короткої історичної довідки до кожної листівки. Допомогу в цьому надали Музей історії м. Києва, книгознавці Д. Малаков, В. Ковалинський та В. Величко. Для ідентифікації листівок було також проведено порівняльний аналіз естампів відділу ізоматеріалів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Для уніфікації наданих матеріалів за умовами договору необхідно було дотримуватися певних технічних вимог до цифрового контенту.

Вимоги до сканування:

- 1) подання документів у форматі TIFF у посторіновому представленні з наскрізною нумерацією файлів-образів сторінок;
- 2) відтворення текстових сторінок або сторінок, що вміщують кольорові ілюстрації чи карти, з роздільною здатністю 300 dpi (точок на дюйм);
- 3) представлення сторінок одного формату в однаковому розмірі;
- 4) межі документа повинні мати запас 1–3 мм.

Вимоги до складу комплекту:

- 1) Відомість цифрового контенту документів та файлів-образів, що передаються, являє собою таблицю відповідності документів і цифрового контенту електронних файлів-образів документа та його сторінок і має такий вигляд:

Ведомость цифрового контента					
№ п/п	Краткое библиографическое описание объекта	Название файла/ папки	К-во файлов/ сканов	Объём объекта (Мб)	Тип и разрешение файлов
1.	Кієв – Kiev [Изоматериал] : Альбом видовых фотографий	Kiev	28	159 Мб	300 dpi

- 2) Файл бібліографічних записів у форматі RUSMARC

Києв. Памятник Богдану Хмельницкому [Изоматериал]: видовая фотография. – Киев: Светопечать С. В. Кульженко, [нач. ХХ в.]. – Фототипия. – 15,3x23,5 ; 11,1x16. – Изображение горизонтальное. – Памятник сфотографирован на фоне здания Присутственных мест

100: ^a20100729 ||y0ukry0102
 101: ^aukr
 102: ^aUA
 200: ^aКиев. Памятник Богдану Хмельницкому^b [Изоматериал]^евидовая фотография
 210: ^aК.^сСветопечать С. В. Кульженко^d[нач. ХХ в.]
 215: ^aСветопечать (фототипия)^d15,3x23,5; 11,2x16
 300: ^aСправочные данные установлены по изд.: Київ Кульженків = Киев Кульженко : фотоальбом / Виктория Величко. – К.: Сидоренко В. Б., 2010
 300: ^aВнизу справа подпись: Светопечать С. В. Кульженко. Киев.
 300: ^aПамятник сфотографирован на фоне здания Присутственных мест
 309: ^aИзображение горизонтальное
 327: ^aПамятник работы скульптора М. Микешина, гранитный постамент архитектора В. Николаева. Построен на добровольные пожертвования. Установлен в центре Софийской площади на месте встречи киевлянами войск Хмельницкого после победы над польскими войсками под Пилявцами в декабре 1648 г. Открыт 23 июня 1888 г. Памятник сохранился
 605: ^aТерритория России^kколлекция
 607: ^aК.^знач. 20 в.^jВидовые фотографии
 610: ^апамятник
 610: ^агород
 610: ^афототипия
 686: ^a63.31\$2rubbk
 702: ^aКульженко^bС. В.^gСтефан Васильевич-^сиздатель^f1837-1906
 801: ^aUA^bНаціональна парламентська бібліотека України^с20100729

3) Цифровий контент, до якого входять файли-образи документів:

Вимоги до представлення електронних документів:

Кожен цифровий образ має бути представлений у 3-х форматах (використання інших форматів не допускається):

- 1) єдиний документ у форматі PDF;
- 2) комплект сторінок у форматі TIFF;
- 3) комплект сторінок у форматі JPEG.

Вимоги до доступності інформації:

1) файли повинні відкриватися стандартними методами через операційну систему MS Windows 2000/XP без виникнення на екрані будь-яких попереджень чи повідомлень про помилку;

2) при копіюванні файлів з носіїв інформації, перегляді на комп'ютері чи при роздрукуванні не повинно виникати помилок, пов'язаних із неякісною підготовкою запису;

3) не допускається у файлах встановлювати опцію заборони друку файлу; встановлювати пароль для відкриття файлу;

4) шрифти, ілюстрації та інші файлові об'єкти повинні бути вбудовані в тіло файлу;

5) гіпертекстові посилання на інші файли не допускаються.

Всі матеріали мають бути розміщені на цифровому фізичному носії інформації (оптичний DVD компакт-диск).

На диску представляється така інформація:

1) файл бібліографічних записів у форматі RUSMARC;

2) папка PDF, що містить файли-образи копій оригіналу;

3) папки з комплектами сторінок у форматі TIFF та JPEG, що містять підпапки, в яких знаходяться файли-образи документів у даних форматах у посторінковому представленні з наскрізною нумерацією сторінок.

У нашому випадку передача даних на компакт-диску зайняла б багато часу, тому ми обрали більш зручний спосіб і відкрили на сайті НПБУ FTP-акаунт.

Потрібно відзначити, що Бібліотека вже має досвід створення електронних колекцій. І головним правилом, яким ми керуємось у цій роботі, є здійснення оцифрування відповідно до норм законодавства, недопущення порушень авторського права та повага до інтелектуальної власності.

Сподіваємось на подальшу співпрацю з бібліотеками на основі рівності, відкритості та взаємної поінформованості з дотриманням традицій та норм національного законодавства.

КНИЖКОВІ СКАРБИ УКРАЇНИ

**О. Погонець, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»**

НА СКРИЖАЛЯХ ЧАСУ: РІДКІСНЕ ВИДАННЯ ПРО КИЇВ

Як зазначалось у попередній статті, Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України» бере участь у проекті «Територія Росії» Президентської бібліотеки імені Б. М. Єльцина.

Визначаючи перший документ для представлення в проекті, бібліотечні фахівці зупинилися на виданні «Виды Киева». Робота з цим альбомом перенесла нас у другу половину XIX – на початок XX століття і ще раз привернула увагу до постаті Стефана Васильовича Кульженка – нашого видатного співвітчизника, відомого видавця і власника однієї з кращих в Україні друкарень, що діяла в Києві від 1864 року.

Відомо, що більш як за півстоліття існування в друкарні вийшло близько 1 000 найменувань книг із багатьох галузей знань. Замовлення надходили сюди з усіх куточків Російської імперії. Серед різноманітної продукції були: книги, альбоми, журнали, літографії, фоторепродукції, поштові листівки, брошури, газети, конверти, канцелярські товари, папір. Але найбільше пишався Кульженко ілюстрованими книгами. Ці видання виконувалися на найвищому тогочасному поліграфічному і

художньому рівнях: окрім прекрасних ілюстрацій, вони вирізнялися чітким друком, високоякісним папером, застосовувалися різні шрифти, вишукані віньєтки і заставки, оправы прикрашалися тисненням, мали фарбовані обрізи. Завдяки ілюстрованим виданням друкарня складала конкуренцію кращим видавництвам імперії, і навіть закордонним.

Київ.—Софійський Собор.

Дослідники діяльності С. Кульженка стверджують, що більша частина дореволюційних видань із історії та культури Києва і України вийшла саме в цій друкарні. Чи не найкращими з них були «Київ тепер і прежде» М. Захарченка (1888), яке містило докладний опис міста, 105 ілюстрацій у тексті й окремі кольорові наклеї, та «Собор

Святого і рівноапостольного князя Володимира в Києві» (1898) – розкішна, надзвичайної краси і художнього смаку книга. Примірники цих видань, які нині є бібліографічними раритетами, зберігаються в колекції відділу рідкісних і цінних книг НПБУ. Це зібрання включає й альбоми та листівки з краєвидами міста, які дозволяють сьогодні побачити Київ таким, яким він був 100 і більше років тому, прослідкувати за змінами, що від-

булися, познайомитися з пам'ятками, які припинили своє існування ще наприкінці XIX ст.

Видові фотографії почали з'являтися в Києві наприкінці 50-х – на початку 60-х рр. XIX ст., але найбільше їх випускається у кінці 1860-х – на початку 1870-х рр. Саме тоді з'являється ряд фотомайстерень і серед них Й. Кордиша, Франца де Мезера та М. Пастернака, в яких фото відзначалися високою якістю, а друк фото-знімків було поставлено на комерційну основу, що сприяло широкому і швидкому розповсюдженню видової фотографії.

Новим кроком у поширенні цього виду продукції стало запровадження фототипії – виду плоского друку зі скляної або металевої пластинки, покритої світлочутливим желатиновим шаром, на яку фотографічним способом наносилося відтворюване зображення. Фототипія в Європі була відома ще з середини XIX ст., але в Росії нова технологія поширювалася повільно, хоча переваги її були очевидні, адже якісні зображення точно імітували фотографічні знімки. В Києві розвиток фототипії пов'язаний також з іменем С. Кульженка. В 1886 р. він придбав невеличку майстерню-фототипію і облаштував у своїй друкарні відповідний відділ із власною фотографією. Нову справу було доручено синові Василю, котрий на той час закінчив поліграфічну академію в Лейпцігу і мав досвід роботи з фотографією. Роботи ж із фототипією Василь Стефанович навчався у професора Київського університету В. Беца.

Перші альбоми з видами Києва виходять із майстерні Кульженка наприкінці 1880-х років. Згодом сюжети поширених досі фотографій, здебільшого таких, що легко впізнавалися, доповнювалися новими, з іншими об'єктами показу – новозведеними храмами, пам'ятниками, будівлями театрів і музеїв, прибутковими будинками, міськими скверами та парками, лініями електричного трамваю тощо.

Друкар приділяв особливу увагу якості своїх альбомів, за що неодноразово відзначався на Всеросійських виставках.

Видові альбоми та набори краєвидів друкарні С. Кульженка відрізнялися за типом, форматом і розмірами. Зустрічаються, наприклад, кабінетні (великі за

форматом), у вигляді папок, куди вміщувалися окремі аркуші з зображеннями; візитні – трохи менші, де аркуші знімків проклеювалися тонким цигарковим папером, а також дешеві кишенькові альбомчики.

Видання «Виды Києва» з фондів НПБУ – це набір фототипій у папці розміром 16,5x24x0,5 см. Папку виготовлено з картону, обтягнутого коленкором темно-сірого кольору, з трьома клапанами. На верхній боковинці художнім шрифтом фарбового тиснення зазначено назву, техніку друку, прізвище друкаря та місце видання. Текст розміщено у вишуканій орнаментальній рамці.

Як і в більшості подібних видань того часу, в бібліотечному примірнику не вказано дату виходу та наклад. Відсутній також перелік знімків, аркуші не пронумеровано, тому важко напевно сказати, скільки їх має бути саме у цьому наборі. Оскільки видання неодноразово повторювалися, то, зберігаючи однакове оформлення, вони могли відрізнятися кількістю вміщених фотографій. У свою чергу, роки виходу можна визначити за тими об'єктами або ознаками часу, які фіксувалися на них.

Бібліотечний примірник нараховує 12 чорно-білих фототипій, виконаних на якісному папері, з такими сюжетами: Андріївська церква, Десятинна церква, Міський театр, Золоті ворота, Хрещатик, Загальний вид Києво-Печерської лаври, Пам'ятник Богдану Хмельницькому, Пам'ятник Св. Князю Володимирі, Нижній пам'ятник Св. Володимиру на Св. місці 1802 р., Пам'ятник імператору Миколі I, Собор Св. Володимира, Софійський собор. Дев'ять зображень розташовано горизонтально, два (Андріївська церква та Пам'ятник імператору Миколі I) – вертикально. Зважаючи на об'єкти, котрі відображені на знімках, можна припустити, що видання було здійснено на початку XX ст., оскільки міський театр побудовано в 1901 році.

«Виды Києва» – одне з кількох видань альбомів і наборів із видами Києва кінця XIX – початку XX ст. у колекції НПБУ. Всі вони можуть бути предметом наукового дослідження як вітчизняного друкарського мистецтва, так і історії нашого славного міста.

СТОРІНКА МЕТОДИСТА

**О. Білик, доктор філософії, головний бібліотекар
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»**

ВІДОБРАЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНСЬКОМУ СЕГМЕНТІ ІНТЕРНЕТУ

ШИРОКЕ використання бібліотеками інформаційних технологій та Інтернету відкриває перед ними нові можливості у здійсненні традиційних функцій, зокрема методичних. Саме цей напрям роботи є одним із пріоритетних у повсякденній діяльності провідних бібліотек – методичних центрів регіонів України і полягає в забезпеченні адекватного реагування на глобальні зміни соціуму. Основна суть методичної роботи сьогодні полягає в управлінні змінами.

Ефективність методичної роботи з упровадження інформаційних технологій значною мірою залежить від стану комп'ютеризації бібліотек та розвитку бібліотечного Інтернет-сегмента. За даними «Зведення річних звітів про діяльність бібліотек сфери управління Міністерства культури і туризму за 2009 рік», із 18 249 бібліотек лише в 1 766 є комп'ютери, із них 882 – мають доступ до Мережі, в т. ч. 50 сільських книгозбірень. Про стан інтернетизації центральних районних бібліотек можна судити лише з посилань, наданих сай-

том «Бібліотечному фахівцю» НПБУ, оскільки, на жаль, це не завжди можливо відстежити на сайтах регіональних бібліотек.

Але, враховуючи динаміку комп'ютеризації публічних бібліотек у рамках реалізації різноманітних проєктів, регіональні бібліотеки – методичні центри мають максимально використовувати можливості своїх сайтів для відображення методичної роботи. Ці сайти повинні відігравати роль своєрідних віртуальних осередків професійного інформування бібліотечних фахівців та сприяти забезпеченню виконання методичних функцій.

У НПБУ – головному методичному центрі мережі публічних бібліотек України – з 2004 року діє методичний сайт «Бібліотечному фахівцю» (<http://profy.nplu.org/>). Супровід та оперативне інформаційне поповнення його розділів забезпечують фахівці відділу наукового аналізу та розвитку бібліотечної справи Бібліотеки. Контент сайту практично є віртуальним відображенням різноманітних складових методичної роботи і охоплює широке коло питань бібліотечної діяльності та суміжних сфер. Ресурси сайту зорієнтовані на інформування бібліотечних фахівців та надання їм консультативної підтримки при вирішенні проблем практичної роботи бібліотек. Завдяки цьому методичний сайт НПБУ може слугувати прикладом організації роботи віртуальної методичної служби.

Аналізуючи роботу публічних бібліотек, ми намагалися розглянути регіональні веб-сайти з точки зору реалізації їхньої методичної функції як однієї з головних у діяльності регіональних бібліотек, а також сприяння успішному функціонуванню книгозбірень мережі.

З переглянутих 23 сайтів обласних універсальних наукових бібліотек 12 – містять спеціальні розділи, призначені фахівцям: Вінницька ОУНБ – «Бібліотечному фахівцю», Донецька – «Науково-методична робота», Івано-Франківська – «Бібліотекарю», Кіровоградська – «Бібліотечна справа», Луганська – «Колегам», Рівненська – «Бібліотечна інформація», Сумська – «Фахівцю», Тернопільська – «Бібліотекарю», Харківська – «Фахівцям», Хмельницька – «Бібліотекарю», Черкаська – «Бібліотечним фахівцям», Чернігівська – «Бібліотечному фахівцю», Кримська республіканська установа «Універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка» (КРУ УНБ ім. І. Я. Франка) – «Бібліотечному спеціалісту».

Одним із найбільших регіональних методичних центрів є Харківська державна наукова бібліотека (ХДНБ) ім. В. Г. Короленка (<http://www.library.kharkov.ua/>), яка традиційно опікується публічними бібліотеками Східного регіону. На її сайті створено розділ «Колегам-бібліотекарям», де представлено методичну діяльність книгозбірні, забезпечено доступ до значної кількості електронних повнотекстових версій видань бібліотеки, створених за період 1998–2009 рр. Спеціалісти можуть здійснити віртуальну екскурсію першим в Україні читальним залом бібліотекознавчих документів, якому нещодавно виповнилося 105 років, переглянути віртуальні виставки бібліотекознавчої літератури, отримати інформацію про видання цієї тематики в бібліотеках Харкова, дистанційно одержати консультативну допомогу. Так, у режимі «запитання–відповідь» діє корпоративна віртуальна довідкова служба наукових бібліотек м. Харкова, що дає змогу оперативно задовольняти інформаційні потреби користувачів. Насамперед, це стосується студентської

аудиторії, яка не працює в режимі он-лайн, а швидше існує в ньому весь час. Варто відзначити, що серед відомих у віртуальному просторі бібліотечних ресурсів привертає увагу блог ХДНБ ім. В. Г. Короленка «Методист бібліотеки» (<http://methodist-biblioteki.blogspot.com/search/>), супровід якого забезпечує науково-методичний відділ.

На жаль, Одеська національна наукова бібліотека імені М. Горького, яка є методичним центром для публічних бібліотек Південної України, а саме: Одеської, Кіровоградської, Миколаївської, Херсонської областей, Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, на своєму сайті не розміщує інформацію методичного спрямування.

Загалом можна відзначити, що певна робота з висвітлення методичної діяльності регіональних бібліотек у віртуальному режимі ведеться.

На нашу думку, вдалий контент сайту – це теж показник роботи методичної служби, оскільки, володіючи інформацією стосовно кращого бібліотечного досвіду, методисти можуть надавати рекомендації щодо наповнення та вдосконалення сайтів як своєї бібліотеки, так і бібліотек регіону. І в цьому ракурсі серед вищеназваних сайтів обласних бібліотек варто відзначити вдало організовані розділи для бібліотечних фахівців Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького «Колегам», КРУ «УНБ ім. І. Я. Франка» «Бібліотечному спеціалісту», Донецької ОУНБ ім. Н. К. Крупської «Науково-методична робота».

Спробуємо проаналізувати структурованість методичних матеріалів, їхнє наповнення та актуалізацію на сайтах обласних бібліотек. Відкриваючи розділ для бібліотечних фахівців на сайті бібліотеки – методичного центру, логічно передусім шукати інформацію щодо бібліотечної мережі регіону, посилання на веб-сайти книгозбірень, адреси електронної пошти. Проте ці відомості лише частково представлені на сайтах деяких обласних бібліотек, зокрема, Донецької ОУНБ ім. Н. К. Крупської – «Сайти бібліотек Донеччини» (<http://www.library.donetsk.ua/index.php>), Рівненської державної обласної бібліотеки (ДОБ) – «Бібліотеки нашого краю» (<http://libr.rv.ua/index.php>).

Традиційними є інформаційні сторінки, що відображають події та новини бібліотечного життя країни і регіону. Варто відзначити, що ця інформація повинна постійно актуалізуватися.

Наприклад, спеціальний блок для бібліотекарів на сайті Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького (<http://www.library.lg.ua/rus/index.php>) відкриває сторінка «Луганщина бібліотечна», яка включає новини бібліотечного життя області, надає доступ до звітної та статистичної інформації, презентує довідкові відомості про керівників бібліотек, а також працівників цих закладів, котрі мають публікації в пресі, тощо.

Сторінка «Новини» (<http://www.franko.crimea.ua/news/>) сайту КРУ «УНБ ім. І. Я. Франка» представляє віртуальний щоденник заходів та подій, що відбуваються в бібліотечному просторі Криму, і такий спосіб подання інформації можна рекомендувати для використання. Також, на даний період, методисти бібліотеки надають віртуальні довідкові послуги фахівцям республіки.

Більшість регіональних книгозбірень з метою правового забезпечення діяльності бібліотек вважають за доцільне створювати на своїх сайтах розділи «Офіційні документи», в яких представляють основні регламенту-

ючі законодавчі та нормативні акти. Проте викликає подив характер подання даної інформації на сайтах окремих бібліотек. У деяких із них документи не структуровано (Полтавська ОУНБ ім. І. П. Котляревського; http://library.pl.ua/bibliotekarju/normativni_dokumenty/); в інших – розділ наповнено лише кількома законодавчими актами, причому останній датується 1997 р. (Черкаська ОУНБ ім. Т. Шевченка; <http://library.sk.ua/index.php/>), не відображено зміни, що відбулись у законодавстві (Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка; <http://libkor.cg.ukrtel.net>). А Волинська ОУНБ ім. Олени Пчілки взагалі не розміщує інформацію даного характеру.

Соціологічні та наукові дослідження бібліотек є підґрунтям для розроблення методичних рішень і важливим аналітичним матеріалом, який у нових ракурсах доповнює бібліотечну статистику. Проте результати проведених досліджень не часто представляються на сайтах. І тут варто відзначити розділ «Науково-методична робота» сайту Донецької ОУНБ ім. Н. К. Крупської, де розміщено електронні версії інформаційних довідок за даними проведених розвідок. Зокрема, «Інформаційно-бібліотечні послуги очима користувачів» та «Реальна модель сільської бібліотеки», що відображають комплексний підхід та ґрунтовність досліджень. Пропонується до розгляду методика, змістовні звіти, статистичні дані. Проведений аналіз досліджень став основою для розроблення планів впровадження їхніх результатів та розміщення публікацій працівників бібліотеки в періодичних виданнях.

Бібліотечні сайти надають нові можливості для виявлення та розповсюдження кращого досвіду, налагодження діалогу між фахівцями бібліотек різного рівня. Ряд обласних бібліотек використовують різні форми дистанційного обміну досвідом: електронні конференції, форуми, віртуальні круглі столи. Зокрема, КРУ «УНБ ім. І. Франка» (<http://www.franko.crimea.ua/news/>) проводить бібліотечні «Час професійного спілкування»; віртуальний круглий стіл «Сучасні аспекти популяризації творчості М. Гоголя в бібліотеках» було організовано Донецькою ОУНБ ім. Н. К. Крупської (<http://www.library.donetsk.ua/index.php?target=stol>); Дніпропетровська ОУНБ започаткувала проведення форумів (<http://forum.lib.dp.ua/>), які привертають увагу грамотністю подання інформації.

Багаторічні архіви повнотекстових електронних версій власних видань представлено на сайтах 8 ОУНБ: Харківської (<http://library.kharkov.ua/libdruk.php>), Івано-Франківської (<http://lib.if.ua/dbase/publish.php>), Дніпропетровської (<http://www.lib.dp.ua/projects/index.html>), Вінницької (<http://www.library.vn.ua/publications/>), Тернопільської (<http://www.library.te.ua/about/vydannya/>), Херсонської (<http://www.lib.kherson.ua/ukr-publish.htm>), Чернівецької (<http://library.cv.ua/>), Чернігівської (<http://libkor.cg.ukrtel.net/index.php>) та Рівненської ДОБ (<http://lib.rv.ua/index.php>).

У масивах методичних матеріалів, розміщених на сайтах, особливий інтерес становлять ті, що узагальнюють багаторічний досвід роботи. Наприклад, у виданні «Інноваційні та традиційні підходи до методичної діяльності в публічних бібліотеках» (Дніпропетровської ОУНБ, 2008; <http://www.lib.dp.ua/projects/index.html>) аналізуються проведені бібліотечні заходи за останні 5 років: тренінги, семінари, конференції, соціологічні дослідження, презентуються кращі мето-

дичні видання, підготовлені бібліотеками Дніпропетровщини.

Приклади досвіду роботи районних та міських публічних бібліотек Закарпаття (<http://www.biblioteka.uz.ua/>), що заслуговують на увагу, зібрано в інформаційних бюлетенях «У нас в бібліотеках» (випуски 2007 та 2008 років), підготовлених Закарпатською ОУНБ за матеріалами річних звітів книгозбірень. Ці огляди висвітлюють роботу бібліотек за різними напрямками, а також матеріали обласних конкурсів на кращу сільську книгозбірню.

На сайті Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького діє віртуальний кабінет бібліотекознавства «Методична скринька» (http://www.library.lg.ua/ukr/kollegam_metod.php). Зазираючи до неї, можна відшукати корисні поради, рекомендації та матеріали на допомогу бібліотекарям у практичній роботі. Нові надходження фахової літератури, що представлені у вигляді віртуальної анотованої виставки, не тільки знайомлять із новинами в бібліотечній справі, а й нагадують бібліотекарям про необхідність систематичного професійного читання.

Харківська ОУНБ розмістила на сайті тематико-бібліографічні списки «Бібліотечна тема на сторінках періодичних видань», починаючи з 2002 року (<http://library.kharkov.ua/fah.php?type>); Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка в розділі «Бібліотечному фахівцю» – блок під назвою «Бібліотечні теми в періодичних виданнях» (<http://libkor.cg.ukrtel.net/index.php?id=5&sid>). Окрім того, статті на сайті цієї бібліотеки представлено за абеткою, а це ускладнює пошук потрібної інформації. Можливо, більш доречно розмістити їх як за хронологією, так і за тематикою.

Набувають розвитку веб-ресурси бібліотечних мереж, створюються сайти ЦРБ і навіть сільських книгозбірень, наприклад, сайти 6 бібліотек Володимирецького району Рівненської області. На даний час їх небагато, але й на тій незначній кількості сайтів ЦРБ є розділи для бібліотечних спеціалістів, що в майбутньому сприятиме розширенню віртуальної методичної роботи. Так, із переглянутих 53 сайтів центральних районних бібліотек ЦБС та ЦСПШБ розділи для бібліотечних фахівців представлено на 8-ми: Долинської ЦРБ Івано-Франківської області – «Портфель бібліотеки» (<http://www.dcrb.net/bp.shtml>); Дубенської ЦРБ – «Бібліотечному фахівцю» (<http://crbdubno.org.ua/biblf.html>) та Тульчинської ЦРБ – «Бібліотекарям» (<http://tulchlib.vn.ua/>); Вінницької області; Виноградівської ЦРБ Закарпатської області – «На допомогу бібліотекарю» (http://vin-library.do.am/index/na_dopomogu_bibliotekarju/0-7); Новоархангельської ЦРБ Кіровоградської області – «Сторінка бібліотекаря» (<http://sites.google.com/site/narcbs/storinka-bibliotekara>); Млинівської ЦРБ – «Фахівцю» (<http://mluniv.org/fahiwtsjy.html>), Сарненської ЦРБ – «На допомогу бібліотекарю» (<http://lib.sowa.com.ua/dopomogaBIB.htm>) Рівненської області; Сторожинецької ЦРБ Чернівецької області – «Методичний модуль» (<http://bibliostor.cv.ua/index.php?q=metmod>).

У липні 2005 року Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського започаткувала новий проект – створення веб-сайтів для районних бібліотек. Відкрито інформаційні сторінки 22 бібліотек, із них розділ методичного спрямування мають: Бобринецька ЦРБ – «Бібліотечному фахівцю»; Голованівська ЦРБ – «Методична скринька»; Кіровоградська МЦБС – «Бібліотекарю»; Кірово-

градська ЦРБ – «Бібліотекарю»; Олександрівська ЦРБ – «Методична скринька»; Петрівська ЦРБ – «Сторінка методиста». На жаль, ознайомитися з ними можна, лише звернувшись до сайту Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. Окремо слід відзначити представлену в блозі віртуальної сторінки цієї бібліотеки інформацію про майстер-клас у Григорівській сільській бібліотеці, мета якого підвищення ефективності діяльності сільських бібліотекарів.

Публікації, що висвітлюють роботу книгозбірень на селі, досить часто створюються на основі аналізу планово-звітної документації чи соціологічних досліджень фахівцями, які не працюють безпосередньо в сільських бібліотеках. А що з власного досвіду можуть повідомити працівники цих книгозбірень і які вони застосовують методики для вирішення повсякденних завдань? Зібрання публікацій чи виступів сільських бібліотекарів взагалі не так часто зустрічаються серед професійних видань. Як приклади наведемо збірник «Сільські бібліотеки Миколаївщини: ідеї, пошук, майстерність» (2008; <http://www.reglibrary.mk.ua/vidavnictvo.phtml>), збірку інформаційних матеріалів до XII обласного зльоту бібліотекарів села «Бібліотеки Олександрівського району» (2009, Донецька обл.; www.library.donetsk.ua/naukdosl/doklad26serp2009.doc). На сайті Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова можна ознайомитися також із серією методичних видань «Бібліотечна практика: різноманітність і дієвість», що є зібранням виступів фахівців під час щорічних засідань Ради директорів ЦБС Миколаївської області.

У масиві методичних матеріалів значну практичну цінність мають публікації, котрі містять поради та рекомендації з проведення різноманітних масових заходів та бібліотечних акцій щодо популяризації літератури, залучення читачів до різних форм міжособистісного спілкування в бібліотеці, відзначення державних свят та історичних подій, ювілеїв видатних особистостей. Низку таких видань в електронному вигляді можна переглянути на сайтах Чернівецької ОУНБ ім. М. Івасюка, Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка, а також Закарпатської ОУНБ – у серії видань «Бібліоклас». Сьомий випуск методичного посібника «Матеріали на допомогу бібліотекам у проведенні культурно-просвітницьких заходів». (<http://lib.if.ua/dbase/publish.php>) Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Я. Франка включає сценарії Івано-Франківської, Рожнятівської, Богородчанської, Надвірнянської ЦРБ і адресований широкому колу бібліотечних працівників.

Чи користуються попитом видання та інформація, розміщені на сайтах? На більшості з них не можна знайти відповіді на це запитання. А, наприклад, сайт Рівненської ДОБ надає інформацію щодо кількості переглядів кожного представленого методичного матеріалу і кількості завантажень окремих видань бібліотеки.

Належним чином не обговорюється у професійному бібліотечному середовищі актуальність видавничої діяльності бібліотек, що не дає змоги визначити кращі роботи фахівців і оцінити практичну ефективність решти видань. Тому варто відзначити ініціативу Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, що в 2010 році оголосила обласний конкурс на краще видання (<http://www.library.vn.ua/abv/konkursabv.html>). Він має на меті проаналізувати видавничу продукцію книгозбірень Вінниччини: від бібліографічних покажчиків до рекламно-інформаційних видань.

Підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців є одним із напрямів методичного забезпечення бібліотечної діяльності. Тут методичні підходи зумовлені суб'єктивними чинниками – освітнім рівнем і досвідом роботи працівників, та об'єктивними факторами – стрімкими змінами у сфері інформаційних та бібліотечних технологій. За даними «Зведення річних звітів про діяльність бібліотек сфери управління Міністерства культури і туризму України за 2009 рік», із загальної кількості бібліотекарів цих закладів (44 019 осіб) 8 760 мають повну вищу бібліотечну освіту. Тих, хто має стаж роботи понад 20 років, налічується 17 243 особи, від 3 до 10 років – 7 037 осіб. Рівень фахової обізнаності спеціалістів певною мірою визначається станом розвитку регіональної бібліотечної мережі, в якій відбувається їхня професійна діяльність та кар'єрне зростання. Це варто врахувати при плануванні професійних заходів та створенні ресурсів для фахівців.

Підвищення кваліфікації має охоплювати як працівників головної бібліотеки, так і книгозбірень мережі. Відповідні розділи започатковано на сайтах Донецької ОУНБ ім. Н. К. Крупської – «Підвищення кваліфікації» (<http://www.library.donetsk.ua/index.php?target=naukmet>), Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького – «Безперервна бібліотечна освіта» (http://www.library.lg.ua/rus/kollegam_sotrudn.php), Запорізької ОУНБ ім. О. М. Горького – «Фахова освіта» (<http://www.zounb.zp.ua/node/129>). Але ці сторінки ще необхідні наповнювати інформацією. На додаток до графіків щодо підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, котрі представлено лише на деяких сайтах, цікавими для методистів були б інформаційні довідки та збірники матеріалів, що висвітлюють проведені в бібліотеках відповідні заходи. Наприклад, становлять інтерес матеріали Обласного проблемно-орієнтованого семінару «Сучасна публічна бібліотека і забезпечення інформаційних запитів користувачів з особливими потребами» для завідувачів відділів обслуговування міських та районних ЦБС (<http://www.library.donetsk.ua/index.php?target=naukmet>), представлений на сайті Донецької ОУНБ ім. Н. К. Крупської.

Для надання допомоги в організації та проведенні заходів щодо підвищення кваліфікації бібліотекарів на сайтах деяких бібліотек розміщуються методичні видання, зокрема, методичні поради Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка «Професійна компетентність бібліотекаря – запорука ефективного функціонування бібліотеки» (<http://library.ck.ua/index.php/2008-12-16-14-57-52/2008-12-16-15-08-42>). Привертає увагу і методичний посібник Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Я. Франка «Інтерактивні форми підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу» (<http://lib.if.ua/publish2008/1217836988.html>), в якому представлено зразки інтерактивних методів навчання з практики роботи Надвірнянської та Тисменицької ЦРБ. Методичний посібник «Імідж сучасної бібліотеки: нові підходи» (<http://lib.if.ua/dbase/publish.php>) пропонує ігрову форму навчання бібліотечного персоналу – тренінг із елементами конкурсу з практики роботи Тисменицької ЦРБ.

Отже, підбиваючи підсумки, можна виокремити ряд недоліків, що притаманні деяким веб-сайтам:

1. Типовою для більшості з них є розпорошеність методичної інформації по різних розділах сайту, що спричиняє складність її пошуку в загальному масиві. Очевидно, варто врахувати, що навіть за наявності

змістовних повнотекстових електронних ресурсів, зручними в користуванні є ті, що доступні з головної сторінки сайту та об'єднані чіткою тематичною назвою. Слід пам'ятати, що професійна бібліотечна інформація звичайному користувачеві не цікава і тільки перевантажує та ускладнює пошук.

2. Аналіз контенту більшості сайтів ОУНБ дає підстави стверджувати, що відображена на них методична робота не охоплює всіх її напрямів і представлена, в основному, виданнями бібліотеки, серед яких переважають бібліографічні покажчики, дайджести публікацій, за винятком незначної частки методичних розробок.

3. Ряд бібліотек вміщують переліки видань, серед яких є методичні, котрі цікаво було б переглянути в повнотекстовій версії, зокрема, примірні тематики семінарів міських та районних бібліотек. Проте відшукати ці видання можна переважно тільки через мапу сайту.

4. Відсутність на сайтах доступу до звітної документації бібліотек. На деяких сайтах можна ознайомитись лише з матеріалами, де аналізується планово-звітна документація.

5. У розділах бібліотечних новин та подій досить часто поєднується інформація про бібліотечні заходи для користувачів з відомостями щодо проведених заходів для фахівців бібліотеки – семінарів, тренінгів, шкіл методистів та ін. При цьому немає ніяких посилань до розділів, де розміщено фахову інформацію. Хоча доцільно ці матеріали відразу розділити за адресним принципом із орієнтацією на користувача.

І ще декілька порад.

1. Не варто розміщувати на сайті нормативно-правові акти, що регламентують бібліотечну діяльність, можливо, більш доцільно дати відсилання до офіційного сайту Верховної Ради України, зокрема бази «Законодавство України» (<http://zakon.rada.gov.ua>) або сайту НПБУ «Бібліотечному фахівцю», де ця інформація постійно відслідковується та подається у структурованому вигляді. А на сторінках своїх сайтів регіональним бібліотекам доцільніше розміщувати офіційну інформацію, нормативні, інструктивні матеріали регіонального та місцевого значення, що мають на меті регламентувати та координувати роботу книгозбірень даної місцевості.

2. Слід звернути увагу на організацію доступу до архівів видань бібліотек. Головний недолік тут – відсутність посилань від розділів для бібліотечних фахівців до електронних видань даної тематики. Наприклад, архів сайту Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тимирязєва за обсягами та тематикою видань – один із найкращих. Але, на наш погляд, не зовсім логічним було розміщувати видання «Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.» (<http://library.vn.ua/publications/2007/>), а також інші видання аналогічної тематики у розділі «Електронні книги», якщо в розділі «Бібліотечному фахівцю» цього сайту відсутні посилання на електронні версії текстів цих видань.

3. Розміщуючи матеріали, даючи відповіді на запитання віртуальної довідки, потрібно звертати увагу на грамотність написання відповідей.

4. Варто було б встановити на сайтах лічильники, які б виконували роль барометрів зацікавленості за кількістю звернень. Аналіз їхніх показників дозволить пересвідчитися в доцільності існування певних розділів сайту.

5. Важливий момент – постійне оновлення інформації, наповнення контенту. На це потрібно звернути особливу увагу, тому що саме актуалізація інформації є необхідною умовою для функціонування та ефективного використання сайтів бібліотек.

6. Реклама бібліотеки, новизна і оригінальність ідей, форм та їхнє втілення в роботу є важливими умовами результативності діяльності. Ці вимоги певною мірою відносяться і до створення методичного модуля на сайтах як своєрідного віртуального довідника бібліотекаря.

Отже, працюючи над поповненням методичного контенту бібліотечних сайтів, фахівці мають враховувати, що структура розділів сайту може різнитися за наповненням, назвами підрозділів та сторінок, але контент повинен відображати основні напрями методичної роботи бібліотеки: надання методичної та консультативної допомоги, аналіз діяльності бібліотек свого регіону, інформаційну функцію, організацію підвищення кваліфікації і т. ін. Для того, щоб вийти за межі тільки інформаційної функції, методичну роботу варто представити ще й у формі взаємодії та спілкування.

Принцип орієнтації на користувача – головний у бібліотечному обслуговуванні та є базовим і при створенні сайтів. Методисти мають враховувати специфічні для свого регіону чинники, що впливають на діяльність бібліотек мережі, знати проблеми, з якими стикаються бібліотечні працівники, бачити шляхи їхнього вирішення.

Аналіз методичних сторінок сайтів регіональних бібліотек України свідчить, що вони звільнилися від багатьох догм. Методичні служби за останні роки навчилися бути мобільними і вчасно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві загалом, і в бібліотечній сфері зокрема. Змінюються зміст, форми та методи роботи, яку сьогодні спрямовано на вироблення загальної стратегії розвитку бібліотечної галузі, кумуляцію та ретрансляцію кращого досвіду, розроблення і впровадження інноваційних процесів та технологій, організацію безперервної освіти бібліотечних кадрів.

Список використаних джерел

1. Бібліотеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/>. – Назва з екрана.
2. Волян Н. П. Веб-сайт – складова інформаційних ресурсів бібліотеки / Н. П. Волян // Пріоритети діяльності Рівненської державної обласної бібліотеки : зб. статей з досвіду роботи. – Рівне : Волин. обереги, 2008. – С. 58–62.
3. Козловська Т. М. Роль та місце веб-сайту в діяльності бібліотек / Т. М. Козловська // Бібліотечна орбіта Кіровоградщини : зб. ст. / Кіровоград. обл. універс. наук. б-ка ім. Д. І. Чижевського. – Кіровоград, 2008. – Вип. 2. – С. 94–96.
4. Бенц С. Побудова кращих бібліотечних веб-сайтів / Сьюзен Бенц // Бібліотека і книга у контексті часу: зб. наук. ст. II Міжнар. наук.-практ. конф. / Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України». – К., 2008. – С. 23–27.
5. Торлин І. Веб-сайты публичных библиотек Украины: попытка образа / И. Торлин // Бібліотечна Україна в Криму – 2006 : зб. доп. і виступів науковців і фахівців України на Міжнар. конф. «Крим–2006» / уклад. С. Басенко. – К., 2006. – С. 127–135.
6. Цурина І. Методична робота в офлайновому режимі / І. Цурина, М. Талалаєвська // Бібл. планета. – 2006. – № 2 (32). – С. 17–19.
7. Цурина І. Виртуальная методическая помощь: Используем ресурс [веб-сайт Нац. парлам. б-ки України] / И. Цурина // Библ. дело. – 2010. – № 11. – С. 39–44.

*Р. Миколенко, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

СУЧАСНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

ОЦІНЮВАННЯ ефективності роботи бібліотеки є важливою складовою процесу управління нею. Це дозволяє бібліотеці порівняти свою діяльність із іншими закладами, більш точно визначити власне місце і роль у загальній бібліотечній системі. При розгляді напрямів роботи бібліотек статистичним показником діяльності приділяється значна увага. Саме вони є основою об'єктивного аналізу повноти задоволення потреб суспільства в бібліотечному обслуговуванні.

Ефективність діяльності бібліотеки зумовлюється кількісними показниками виконаної роботи і конкретними трудовитратами. У зв'язку з цим більшість бібліотек стикаються з проблемою відбору показників, які характеризують діяльність і відповідають цілям та завданням конкретного закладу. Для великих бібліотек, перш за все національних, ця проблема набуває особливого значення, оскільки вони здійснюють роботу за значною кількістю напрямів, що передбачають багато різноманітних процесів, операцій. Так, у Статуті Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України» визначено такі функції: загальнодержавне документосховище, загальнодержавний депозитарій, науково-методичний центр для обласних універсальних наукових бібліотек та публічних бібліотек України, координаційний центр з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства та загальнодержавних бібліотечних програм, науково-дослідний центр із питань бібліотечної справи, центр міжнародного документообміну і міжбібліотечного абонементу, культурний центр державного значення тощо.

Вивченню проблем оцінювання діяльності бібліотек, розробленню критеріїв і показників цієї роботи приділяють увагу вітчизняні фахівці: О. Василенко, О. Воскобойнікова-Гузєва, Л. Дубровіна, Л. Петрова, М. Слободяник та ін., а також зарубіжні спеціалісти: О. Віслий, М. Карташов, В. Ключєв, Р. Мотульський, Ю. Столяров, Є. Фенелонов та ін. Вони відзначають, що ця проблема є однією з найбільш складних у бібліотекознавстві. Методики оцінювання роботи бібліотек, котрі розроблені теоретиками бібліотечної справи, нерідко заперечуються бібліотекарями-практиками. Тому їй не дивно, що до цього часу збираються традиційні статистичні показники, які легко вираховуються, відображають в основному кількісний аспект діяльності книгозбірень.

Результати роботи бібліотек сфери впливу Міністерства культури і туризму (МКТ) України сьогодні фіксуються за формами звітності № 6-НК – «Звіт про діяльність державних, публічних бібліотек, централізованих бібліотечних систем (ЦБС)» і 80-а-рвк – «Зведена звітність державних, публічних та інших бібліотек». Ці форми щорічної державної статистичної звітності бібліотек слугують інформаційним базисом і основою формування системи статистичних показників державного рівня. Вони покликані не тільки здійснювати збирання основних відомостей про бібліотеки, але й фіксувати зміни різних характеристик та їхні причини.

У формі № 6-НК виділено 6 груп показників:

- матеріально-технічна база;
- користувачі, відвідування, звернення до бібліотеки;
- формування і використання бібліотечних фондів;
- електронні ресурси, довідкове-інформаційне обслуговування, міжбібліотечний абонемент;
- персонал бібліотеки;
- надходження і використання коштів.

Водночас не передбачається збирання даних щодо науково-дослідної та науково-методичної роботи, на що бібліотеками витрачається значна частина робочого часу.

МКТ України надає зведену інформацію по Україні та регіонах окремо Державному комітету статистики України. Ці дані використовуються Комітетом при підготовці статистичного збірника «Регіони України», в якому містяться відомості про кількість та фонди бібліотек сфери впливу цього міністерства.

Із вітчизняних видань матеріалів бібліотечної статистики найбільш наближеним за змістом до джерел міжнародного рівня (статистичні матеріали ЮНЕСКО, «Statistical Yearbook» та ін.) є статистичний збірник «Бібліотечна Україна в цифрах», який готує та видає НПБУ. В ньому подається статистика бібліотечної галузі, в т. ч. про бібліотеки різних видів і форм власності, зокрема, повна інформація щодо національних, державних, обласних, комунальних бібліотек 27 регіонів країни.

Матеріали бібліотечної статистики регіонального напрямку готуються і видаються переважно обласними універсальними науковими бібліотеками у вигляді статистичних збірників та аналітико-статистичних оглядів.

Статистичні дані для дослідження тенденцій у розвитку окремих бібліотечних мереж надають Національна бібліотека України для дітей, Національна наукова медична бібліотека України, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України, Державна бібліотека України для юнацтва, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського НАН України і т. ін.

Структура вищезгаданих збірників побудована на основі статистичної форми № 6-НК, але, відповідно до вимог часу, інформація доповнюється новими даними. Зокрема, в останні роки в статистичному збірнику «Бібліотечна Україна в цифрах» з'явилися дані про стан мережі публічних бібліотек, у т. ч. після децентралізації; матеріально-технічну базу бібліотек сфери впливу МКТ України; кількість технічних засобів тощо.

У Росії в комплекс показників офіційної бібліотечної статистики входить форма № 6-НК «Сведения об общедоступной (публичной) библиотеке», що містить 7 груп показників (показник «Електронні ресурси», на відміну від України, виділено в окремий розділ).

Випускається щорічний статистичний збірник «Общедоступные библиотеки Российской Федерации в цифрах». В основному до нього входять відносні показники, розраховані на основі форми № 6-НК,

зокрема, чисельність бібліотек, характеристика їхніх приміщень, рух бібліотечного фонду та його характеристики, робота з користувачами, книговидача, персонал бібліотек і навантаження на одного бібліотечного працівника, надходження й використання фінансових асигнувань тощо.

Російський збірник «Региональные библиотеки в зеркале цифр и информации, 1993–1997» (1998), крім традиційних показників діяльності бібліотек, містить дані щодо кількості назв вітчизняних книг та періодичних видань, отриманих за передплатою, витрат на придбання вітчизняних і зарубіжних книг та періодичних видань тощо. Збірник також включає зведені аналітичні таблиці, в яких зіставляються різні показники діяльності бібліотек, і рейтингові таблиці, значну частину котрих складають відносні економічні показники: середня вартість одного відвідування бібліотеки, надходження коштів із розрахунку як на одного жителя регіону, так і на одного читача бібліотеки, середня кількість примірників отриманих книг, частка книг національними мовами в загальному фонді бібліотеки і т. ін. До збірника ввійшли аналітичні таблиці, графіки та діаграми. Видання являє собою унікальний за обсягом статистичної інформації довідник про стан і динаміку розвитку бібліотек Росії.

Також побачив світ збірник статистичних та аналітичних матеріалів щодо стану бібліотечної сфери «Библиотеки России на пороге XXI века: цифры и факты» (М., 2002), що включає дані, котрі характеризують діяльність найбільших бібліотек Російської Федерації за 2000 рік, центральних універсальних бібліотек суб'єктів Російської Федерації за 1993–2000 роки, центральних бібліотек для дітей, для юнацтва, спеціалізованих бібліотек для сліпих за 1999–2000 роки, муніципальних бібліотек за 2000 рік.

13 грудня 2007 року Міністерство культури і масових комунікацій РФ направило в центральні бібліотеки регіонів Росії лист № 08-2/1444 із додатком «Система критериев оценки эффективности деятельности бюджетных учреждений», що містив методичні рекомендації щодо порівняння ефективності діяльності цих закладів. Вказані матеріали містять набір показників для всіх закладів культури за розділами: «Фінанси» (7 показників), «Персонал» (11 показників), «Господарська діяльність, а також Результативність» (13 показників).

У групу «Результативність» включено: середнє навантаження на одного працівника (обслуговування користувачів і обслуговування бібліотечних фондів), середні витрати (на зберігання одного примірника бібліотечного фонду і на одне відвідування), середню кількість відвідувань із розрахунку на місце в читальному залі тощо. Наводиться методика обчислення і критерії оцінювання.

В інших країнах наразі використовуються десять методів оцінювання діяльності бібліотек, вісім із них – нефінансові: Servqual (слугує для визначення рівня задоволення споживачів продуктами/послугами, що існують на ринку), Libqual (вузькоспеціалізований аналог Servqual, розроблений безпосередньо для оцінювання якості послуг у бібліотеках), Conjoint Analysis (метод оцінювання користувачами якості послуг бібліотеки), Data Envelopment Analysis (аналіз середовища

функціонування – методологія порівняльного аналізу діяльності економічних і соціальних систем, що дозволяє знаходити оптимальні шляхи розвитку, визначати конкурентоспроможність об'єктів управління), Best Value (концепція оцінювання відповідності якості та ціни послуги), Balanced Scorecard (збалансована система показників – механізм послідовного доведення до персоналу стратегічних факторів успіху, цілей компанії та контроль їхнього досягнення через т. зв. ключові показники ефективності, що, по суті, є вимірювачами досягнення цілей, а також характеристиками ефективності бізнес-процесів та праці кожного окремого співробітника; є інструментом не тільки стратегічного, але й оперативного управління), Benchmarking (порівняльний аналіз підсумків роботи компанії/закладу з результатами більш успішних конкурентів або ефективно працюючих підприємств інших галузей з метою покращання власної роботи; включає два процеси: оцінювання та зіставлення; метою є встановлення потреби у змінах та можливість досягнення успіху внаслідок цих змін). Benchmarking, наприклад, активно застосовується в бібліотечній статистиці Німеччини і слугує не тільки для оцінювання діяльності, але й для демонстрації одержаних результатів фінансовим органам та громадськості. Учасниками цього проекту в даний час є більше 260 публічних і академічних бібліотек країни. Результати їхньої діяльності щорічно публікуються, зокрема на веб-сайті www.bix-bibliotheksindex.de/.

Питаннями удосконалення показників систематично займаються ІФЛА та ISO (Міжнародна організація зі стандартизації). В 1991 році було прийнято стандарт ISO 2789 «Інформація і документація. Міжнародна бібліотечна статистика». Наприкінці 2009 року в Берліні робоча група ISO розпочала підготовку вже 5-го видання цього стандарту. Критерії якості й показники діяльності для бібліотек встановлено у стандарті ISO 11620 «Інформація і документація. Показники ефективності роботи бібліотек». Жоден із вищезгаданих стандартів не є чинним в Україні.

Важливим кроком у розробленні показників стала публікація ІФЛА в 1996 році міжнародного керівництва з вимірювання ефективності роботи університетських та інших бібліотек «Вимірювання якості в бібліотеках» Р. Пол і П. те Бокхорста, де було 17 показників діяльності, призначених тільки для вказаних видів книгозбірень, зокрема лише два показники з електронних бібліотечних послуг. Через 10 років побачило світ друге, перероблене видання цієї книги – «Вимірювання якості діяльності бібліотек»¹, що дає детальне уявлення про зміст традиційних і електронних показників стосовно наукових та публічних бібліотек. У ньому 40 показників, які термінологічно та змістовно пов'язані зі стандартами ISO 2789 «Інформація і документація. Міжнародна бібліотечна статистика» і 11620 «Інформація і документація. Показники ефективності роботи бібліотек».

Усі показники діяльності розраховано за єдиною методикою. Користувач знаходиться в центрі всього процесу збирання статистики. Обов'язковою умовою порівняння результатів виміру показників є взаємозв'язок місії бібліотеки і складу користувачів. Нове видання пропонує 7 показників, котрі спеціально роз-

¹ Далі у статті використано матеріали видання: Пол Р. Измерение качества деятельности библиотек / Розвита Пол, Питер те Бокхорст ; пер. с англ. и науч. ред. Г. А. Кисловской ; Рос. гос. б-ка. – 2-е изд., перераб. – М. : Пашков дом, 2008. – 316 с.

роблено для оцінювання електронних послуг. Більша частина решти показників використовується для оцінювання як традиційних, так і електронних послуг. Крім того, приділяється увага й іншим питанням, значущість яких зросла в останні роки, зокрема: економічній ефективності бібліотечних процесів, бібліотеці як місцю для роботи і спілкування, її ролі в навчанні пошуку інформації, функції бібліотеки для зовнішніх користувачів, професійній компетентності бібліотекарів. Включено також методи обчислення, що дозволяють уніфікувати збирання інформації щодо роботи наукових і публічних бібліотек.

Отже, показники поділено за такими групами:

A. Ресурси, інфраструктура (послуги, які пропонує бібліотека)

1. Площа з розрахунку на одного користувача.
2. Кількість місць для користувачів.
3. Години роботи бібліотеки та їхня відповідність потребам користувачів.
4. Витрати часу на надання інформації з розрахунку на одного користувача.
5. Наявність документів, що замовляються користувачами (відповідність фонду потребам користувачів).
6. Відсоток відмовлених сесій (невдалих запитів до бази даних через перевищення ліміту одночасних користувачів).
7. Співвідношення кількості вимог, одержаних і відправлених по МБА.
8. Негайна доступність (швидке задоволення запитів користувачів).
9. Кількість працівників бібліотеки з розрахунку на одного користувача.
10. Прямий доступ з домашньої сторінки (наявність найбільш часто запитуваних ресурсів і послуг на домашній сторінці сайту).

B. Використання (сприйняття послуг користувачами)

1. Проникнення бібліотеки на ринок (успіх бібліотеки в просуванні своїх послуг користувачам).
2. Рівень задоволеності користувачів.
3. Відвідуваність бібліотеки з розрахунку на одного користувача.
4. Коефіцієнт зайнятості місць для користувачів у бібліотеці.
5. Кількість вивантажених смислових одиниць (створених за допомогою комп'ютера унікальних текстових або аудіовізуальних фрагментів опублікованої роботи) з електронних ресурсів бібліотеки (баз даних, електронних серіальних видань або цифрових документів) із розрахунку на одного користувача.
6. Використання фонду (обертаність).
7. Відсоток фонду, що не має попиту у користувачів.
8. Документовидача з розрахунку на одного користувача (читаність).
9. Відсоток видач зовнішнім користувачами (особам, які не відносяться до числа користувачів і яких бібліотека зобов'язана обслуговувати).
10. Відвідуваність користувачами навчальних занять у бібліотеці (програма за спеціальним планом, метою якої є навчання користувачів інформаційної грамотності) з розрахунку на одного користувача.
11. Кількість довідкових запитів із розрахунку на одного користувача.
12. Відвідуваність масових заходів із розрахунку на одного користувача.

V. Ефективність бібліотечних послуг

1. Витрати бібліотеки з розрахунку на одного користувача.
2. Витрати бібліотеки з розрахунку на одне відвідування.
3. Витрати на одне використання фонду.
4. Співвідношення витрат на комплектування і витрат на персонал.
5. Витрати на оброблення одного документа.
6. Витрати на одне вивантаження окремої назви з електронної колекції бібліотеки (показник оцінює економічну ефективність цієї колекції).
7. Оперативність комплектування.
8. Оперативність оброблення документів.
9. Продуктивність праці персоналу при обробленні документів (середня кількість друкованих і електронних документів, опрацьованих одним бібліотекарем протягом року).
10. Оперативність видачі документів.
11. Оперативність видачі по МБА.
12. Рівень виконання довідкових запитів.
13. Точність розставлення документів у бібліотеці (доступність документів користувачам).

G. Потенціал і розвиток (достатність потенціалу бібліотеки для її майбутнього розвитку)

1. Відсоток витрат бібліотеки на комплектування електронними ресурсами.
  2. Відсоток персоналу, який надає і розвиває електронні послуги.
  3. Відвідуваність навчальних занять у бібліотеці з розрахунку на одного працівника (навчальні заняття – це заплановані заняття, які можуть проводитися і в бібліотеці, і за її межами, силами як своїх працівників, так і запрошених).
  4. Відсоток додаткових коштів, отриманих бібліотекою з різних джерел (гранти, проектна діяльність тощо).
  5. Відсоток коштів, що виділяють бібліотеці керівні органи (в Україні це Міністерство культури і туризму, облдержадміністрації, райдержадміністрації і т. ін.).
- Російські колеги вже мають досвід оцінювання діяльності бібліотек за показниками, прийнятими у своїй країні, і запропонованими в документах ІФЛА та ISO. Результатам цієї діяльності було присвячено декілька семінарів, проведених Російською державною бібліотекою. Представники НПБУ та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за підтримки Міжнародного фонду гуманітарного співробітництва брали участь у Міжнародному науково-практичному семінарі «Показатели эффективности деятельности национальных библиотек стран СНГ». Його метою був обмін досвідом щодо апробації стандартів ISO у практиці роботи національних бібліотек країн СНД.

Російські фахівці поділилися результатами проведення дослідження з порівняльного аналізу показників діяльності національних бібліотек країни, розпочатого в 2007 році. На першому етапі було обрано 4 бази дослідження – національні бібліотеки республік Комі, Саха, Татарстан і Удмуртія, та 9 показників (переважно вартісних, причому таких, для обчислення котрих бібліотеки, як правило, вже мають статистичні дані). Серед цих показників 4 – взято з вищезгаданого листа Міністерства культури і масових комунікацій РФ. Це – середні витрати на зберігання одного примірника бібліотечного фонду; коефіцієнт оновлення фондів; відсо-

ток каталогів бібліотеки, що переведені в цифровий формат і доступні через сайт бібліотеки, від загальної кількості каталогів бібліотеки; відсоток фондів бібліотеки, що переведені в цифровий формат і доступні через сайт бібліотеки, від загальної кількості бібліотечних фондів.

Решту показників взято із вищезазначеної книги Р. Пол «Измерение качества деятельности библиотек». Це: вартість обслуговування одного користувача; витрати бібліотеки з розрахунку на одне відвідування; витрати на одне використання фонду; співвідношення витрат на комплектування і витрат на персонал; витрати на оброблення одного документа.

Досвід російських колег, які прагнуть піднести свої заклади до рівня зарубіжних бібліотек, заслуговує на увагу. На жаль, в Україні такий різнобічний статистичний аналіз бібліотечної діяльності не здійснюється. Але навчитися зіставляти вітчизняні і міжнародні показники діяльності бібліотек, на нашу думку, потрібно, бо це є однією з умов входження України у світовий інформаційний простір.

Список використаної літератури

1. Кисловская Г. А. Показатели деятельности библиотек (международный опыт) / Г. А. Кисловская // Библиотековедение. – 2008. – № 1. – С. 92–95.
2. Куликова Л. В. О показателях деятельности библиотек / Л. В. Куликова // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. – М., 2002. – Вып. 3. – С. 137–143.
3. Меньщикова С. П. Показатели эффективности деятельности национальных библиотек стран СНГ. Международный научно-практический семинар / С. П. Меньщикова // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. – М., 2010. – Вып. 1(19). – С. 36–38.
4. Меньщикова С. П. Опыт тестирования международных стандартизованных показателей измерения качества и эффективности библиотечной деятельности в библиотеках России / С. П. Меньщикова // Вестн. БАН. – 2010. – № 1. – С. 51–56.
5. Пол Р. Измерение качества в библиотеках : междунар. руководство по измерению эффективности работы унив. и др. б-к / Р. Пол, Питер те Бокхорст ; при участии Хоралдо Р. А. и др. ; пер. с англ. Соколовой Н. В. ; Секция унив. и др. науч. б-к ИФЛА. – М. : Логос, 2001. – 151 с.
6. Пол Р. Измерение качества деятельности библиотек / Розвита Пол, Питер те Бокхорст ; пер. с англ. и науч. ред. Г. А. Кисловской ; Рос. гос. б-ка. – 2-е изд., перераб. – М. : Пашков дом, 2008. – 316 с.

БІБЛІОТЕКИ СВІТУ

*Г. Саприкін, канд. пед. наук, доцент,
директор Державного закладу
«Державна бібліотека України для юнацтва»*

КИТАЙ: ПОГЛЯД БІБЛІОТЕКАРЯ

У 2010 році група українських бібліотекарів та видавців відвідала з професійним туром Китайську Народну Республіку.

За останнє десятиріччя Китай став уособленням економічного прориву, отож було дуже цікаво, як реформи в економіці віддзеркалилися в повсякденній діяльності бібліотек. Під час візиту ми ознайомилися з роботою Національної бібліотеки в Пекіні, бібліотеки Університету науки та технології у Сіані – Центральної бібліотеки провінції Шеньсі, та діяльністю об'єднаних бібліотеки та Інституту науково-технічної інформації м. Шанхая. У цьому ж місті ми також відвідали всесвітню виставку ЕКСПО–2010, що проходила під девізом „Краще місто, краще життя”.

Нам, людям, які професійно пов'язані з книгою, було особливо цікаво побувати в країні, де винайшли папір (105 р. н. е.) і почалося книгодрукування. Перші книги з різаних дошок було створено в Китаї в IX ст. У середині XI ст. з'явився рухомий глиняний набірний ієрогліфічний шрифт, а приблизно в XII ст. – і багатокольоровий друк. Європейцям до епохи Гутенберга довелося чекати більше двох століть.

Знайомство з бібліотеками країни розпочалося з Національної бібліотеки Китаю, що розташована у східній частині Пекіна і складається з трьох частин (загальна площа – близько 250 тис. м²): першого комплексу будівель, нового корпусу і філії стародавніх книг. Це головне книгосховище країни, центр захисту й зберігання стародавньої китайської писемності, методичний, бібліографічний центр. Тут збираються цінні національні документи та ті, що видані за кордоном, надаються інформаційні послуги для державних центральних і регіональних керівних органів, громадських організацій, окремих користувачів. У сховищах закладу – книги 115 мовами світу. Бібліотека вирішує теоретичні пробле-

ми бібліотекознавства, слугує методичним центром для всіх книгозбірень країни, має значні міжнародні зв'язки, є членом Міжнародної асоціації бібліотечних закладів (ІФЛА), підтримує партнерські стосунки з 557 бібліотеками 117 держав світу.

Національна бібліотека Китаю (спочатку „Бібліотека столиці”, потім „Пекінська бібліотека”) відкрилася для читачів 27 серпня 1912 року і за час існування зробила суттєвий внесок у розвиток національної культури. Вона постійно збагачувала свої інформаційні та матеріально-технічні ресурси.

Новий корпус бібліотеки, що введено в дію 2008 року, являє собою втілення найбільш передових ідей для бібліотечного закладу XXI сторіччя. Його будівництво обійшлося державі в 1,22 млрд. юанів (а це майже 180 млн. доларів; 1\$ = 6,8 юанів). Будівлю оснащено найсучаснішим обладнанням, зокрема є бездротовий доступ до Інтернету. Читальні зали розміщено на 5 рівнях, крім цього, в новому корпусі є книгосховища та спеціальна зона для стародавніх книг і рукописів. У розпорядженні користувачів – 460 комп'ютерів та цифрова бібліотека з 200 терабайтами інформації. В головній залі нового корпусу (висота від підлоги до купола складає 50 метрів) розташовано понад 45 тис. одиниць довідкової літератури. Тут одночасно можуть знаходитися 250 користувачів. За день обслуговується 12 тис. людей.

Станом на кінець 2007 р. фонд Національної бібліотеки Китаю складав 26,3 млн. одиниць зберігання. Зокрема, стародавніх книг налічувалося 1 млн. 640 тис., а у знаменитій колекції особливо рідкісних книг – 270 тис. примірників. Серед пам'яток, що мають світове значення, – надписи на панцирах і кістках часів династії Інь, Дунхуанські рукописи, енциклопедія «Юне Дадань», перші китайські друковані видання 1473–1477 рр. Таким чином, Національна бібліотека Китаю увійшла в трійку

найбільших бібліотек світу разом із Бібліотекою Конгресу США та Національною бібліотекою Франції.

Наступним містом у подорожі Китаєм був Сіань, історія якого сягає більше 3 000 років. Це стародавня столиця Піднебесної, звідки починався тисячі років тому Великий шовковий шлях на Захід.

Місцева Бібліотека Університету науки і технології вразила своїми масштабами (у студентському містечку мешкають понад 20 тис. жителів). Директор бібліотеки професор Чжао Донг Кванг показав нам свій заклад і відповів на запитання. У фондах закладу зберігаються близько 1,3 млн. книг, 1 200 назв журналів китайською, англійською, японською і російською мовами, 100 тис. електронних книг та журналів китайською чи англійською мовами. Тут встановлено десять систем пошуку даних у комп'ютерній мережі, зокрема фірм IEEE і Computer Associates. Завжди заповнений користувачами Інтернет-центр працює з 8.00 до 22.00. У ньому встановлено 350 комп'ютерів, і вже об 11.00 не було жодного вільного місця! Час роботи читальної зали для документів на традиційних носіях дуже зручний для користувачів-студентів: з 8:00 до 12:00 і з 14:00 до 18:00.

Приємно вразила нас і Центральна бібліотека провінції Шеньсі (Шанхай) – аналог наших ОУНБ. Варто сказати, що населення провінції нараховує понад 37 млн. жителів, які обслуговуються 110 великими бібліотеками. Безумовно, бібліотек значно більше, але, на жаль, через недосконалість перекладу, точна цифра залишилася невідомою.

Ми б не були бібліотечними працівниками, якби не спитали про бюджет закладу. Дорівнює він понад 20 млн. юанів (близько 3 млн. доларів), із яких на комплектування минулого року витрачено 8 млн. юанів, причому тільки журналів придбано 4 100 назв.

Шанхайську бібліотеку було засновано в 1909 році, і нині це друга за величиною бібліотека в Китаї (після Національної). У грудні 1996 року вона переїхала в нове приміщення, яке розташовано в 24-поверховій будівлі висотою 106 метрів. Вважається, що це найвище приміщення бібліотеки у світі. Сама будівля нагадує за своєю формою башту і виглядає наче велетенський маяк. Розташована вона на площі в 3,1 га, а загальна площа будівель – 85 тис. м².

У жовтні 1995 року бібліотеку було об'єднано з шанхайським Інститутом науково-технічної інформації. Таким чином було поєднано загальнодоступні (публічні) ресурси та високі технології (SciTech), що дає можливість здійснювати наукові дослідження в інформаційній сфері. Як повідомила головний інженер міжнародного відділу Шен Лі Юн, загальний бюджет бібліотеки та інституту складає 220 млн. юанів (приблизно 396 млн. грн.).

Станом на 2007 рік, фонд бібліотеки налічував близько 51 млн. книг, газет, журналів та науково-технічних документів, у т. ч. 3,7 млн. історичних документів, а також 150 тис. старих платівок. Систему доставки книг із книгосховища автоматизовано. Для відвідувачів облаштовано 400 АРМів.

Відкритий доступ до фондів (3,5 млн. прим.) сприяє їхньому активному використанню, про що свідчить ста-

тистика: в середньому у будні дні до бібліотеки приходять 5 тис. відвідувачів і 11 тис. – у вихідні. Цю значну кількість користувачів щоденно з 8:30 до 20:30 (без вихідних) обслуговують 186 працівників.

У регіоні запроваджено систему обслуговування користувачів шанхайських бібліотек із єдиним читацьким квитком, втілено такі проекти, як: „Цикли лекцій Шанхайської бібліотеки“, „Бібліотека у мобільнику“, міжнародний проект „Вікно у Шанхай“, створено об'єднану навігаційну станцію в Інтернеті. У практиці бібліотеки використовується самообслуговування користувачів.

Дизайнери та архітектори будівлі Шанхайської бібліотеки об'єднали риси місцевої культури і сучасної архітектури, розташували у внутрішній частині комплексу сад традиційного стилю. Над залом центрального каталогу побудовано арковий купол, який дозволяє використовувати переваги природного освітлення вдень, а також бачити численні зорі ввечері. Навколо бібліотеки створено зелений пояс площею понад 11 тис. м², який надає бібліотеці значення культурної природної оази.

Інтер'єр будівлі відповідає потребам сучасної бібліотеки. Дуже функціонально розміщено центральний каталог – у колі 33 читальних залів на понад 3 000 місць та 20 камерних аудиторій. Також є 2 виставкові зали площею 1 100 і 650 м². В одній із них експонуються подарунки від колег і культурних центрів зі всього світу.

Було цікаво побачити роботу зали генеалогічних книг (цей фонд включає 18 тис. прим. документів) і зали, створеної спеціально до ЕКСПО-2010, де зібрано матеріали щодо всіх минулих світових виставок такого масштабу.

У новій будівлі Шанхайської бібліотеки надається доступ до Інтранету, який об'єднує 700 робочих місць у різних службах. Мережевий сервер бібліотеки дозволяє користувачам звертатися до ресурсів Інтернету, зокрема, вибраних сторінок рідкісних книг. Читачі також можуть отримати ксерокопії, вартість одної сторінки формату А4 складає 1 юань, тобто більше гривні. Доступ до Мережі здійснюється за абонементом і коштує 100 юанів на рік за визначений обсяг трафіку.

Китай справив величезне враження, і це стосується не тільки бібліотек. Відчуваються розмах, темпи розвитку і впевненість цієї держави. Є бажання приїхати до цієї країни ще багато разів.

Хочеться подякувати китайських колег за теплий прийом, а туристичну компанію «CHINA TOUR & BUSINESS TRAVEL» за чудову організацію професійного туру.

Л. Бабій, директор
Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка

У СВІТІ АМЕРИКАНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

У 2010 році в рамках програми «Бібліоміст», за фінансового сприяння Фондації Білла і Мелінди Гейтс, учасники проекту «Лідер бібліотечної справи» отримали можливість пройти професійний курс навчання для керівних кадрів бібліотечного сектору України на базі Мортенсон-центру при Інституті бібліотекознавства Іллінойського університету в містах Урбана та Шампейн (США), а також ознайомитися з роботою Чиказької публічної бібліотеки, бібліотеки м. Артур, бібліотечних систем Лінкольн Трейлс, книжкової крамниці «Barnes and Noble», зустрітися з представниками Американської бібліотечної асоціації (АБА).

Мортенсон-центр – світовий лідер в організації підвищення кваліфікації для фахівців бібліотечної справи всього світу – було засновано в 1986 р. завдяки 4 млн. доларів внеску Вальтера та Герди Мортенсонів. Меценати вважали головною місією Центру – зміцнення міжнародних зв'язків між бібліотечними працівниками для поширення миру, освіти та взаєморозуміння, піднесення професійного рівня бібліотечної сфери. Тут вже навчалися фахівці з 89 країн світу.

Навчання, організоване в партнерській співпраці Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Агенції США з міжнародного розвитку (USAID) та Міністерства культури і туризму України на базі бібліотек штату Іллінойс, було насиченим, ефективним, корисним та цікавим.

Відкриття навчального курсу проходило в Іллінойському університеті за участю директора університетської бібліотеки, декана факультету бібліотекознавства пані Поло Т. Кауфман та директора Мортенсон-центру, почесного професора пані Барбари Дж. Форд. Заступник директора Мортенсон-центру, директор Інституту бібліотекознавства Іллінойського університету пані Сьюзан Шнуер зупинилася на діяльності публічних бібліотек Америки. На сьогодні їх у США 16 549 (це більше, ніж кафе Макдональдс). 3-поміж бібліотечних працівників 68% мають ступінь магістра АБА; користувачами публічних бібліотек (мають читацький квиток) є 63% дорослого населення США; 98,9% бібліотек надають безкоштовний доступ до Інтернету. Рівень використання фондів становить 7,3 документа на людину в рік; 43 млн. документів використовувалися в системі міжбібліотечного обміну. Обмежень на книговидачу немає. Спеціальних відділів для обслуговування людей із фізичними вадами теж немає, але надання їм послуг повністю забезпечено.

Що саме притаманне роботі публічних бібліотек США?

1. Пріоритетною є освітня місія: допомога в написанні курсових, дипломних робіт, рефератів, у виконанні домашніх завдань учнівською та студентською молоддю, в оволодінні новітніми технологіями; втілення принципів безперервного навчання. Саме публічні бібліотеки надають місцевій громаді інформацію щодо бізнесу, урядового та місцевого самоврядування, генеалогії та інших необхідних тематичних запитів. Вони є центрами спілкування, відпочинку, проведення різноманітних заходів.

2. Бібліотеки доступні для різних вікових категорій та представників усіх расових та етнічних груп, різних релігійних конфесій і політичних поглядів, людей із особливими потребами та нових іммігрантів.

3. Серед публічних бібліотек США 88% надають вільний доступ до друкованих видань (відкриті стелажі), до баз даних різноманітної тематики за читацьким квитком. Репертуар бібліотечних послуг дуже широкий, це, зокрема, самостійне оформлення документа, доставляння книг додому, можливість повернути їх у неробочий час та ін.

4. Бібліотеки належать місцевим громадам. Фінансування здійснюється з місцевого бюджету, джерел штату та федерації. У рейтингу надання послуг місцевій громаді публічні бібліотеки США мають найвищі показники – близько 80%. Цьому сприяє відповідна державна політика щодо розвитку бібліотечної справи.

5. Кожні 5 років оновлюється комп'ютерний парк бібліотек, будуються для них нові приміщення.

Під час навчання перед слухачами виступив доктор філософії, аудитор, почесний професор Іллінойського університету пан Боб Бюргер. Він окреслив стратегію управління бібліотекою, розкрив роль керівника, який несе відповідальність за її загальне функціонування, успіхи або невдачі. Керівник бібліотеки самостійно визначає свій стиль управління, який може бути **ієрархічно-бюрократичним**, будуватися **на основах спільної участі** або **роботи в команді**.

Ієрархічно-бюрократичний стиль передбачає прийняття рішень відповідно до займаної посади, по вертикалі згори донизу: від керівника організації – до підлеглих. Ведеться суворий контроль за всією діяльністю та процесом прийняття рішень; основою системи винагород є виконання наказів; інновація впроваджується тільки тоді, коли її ініціатором та розробником є директор.

При **управлінні на основі спільної участі** рішення приймаються колегіально, межі повноважень працівників часто визначено нечітко, вироблення рішень базується на компетенції, а не відповідно до займаної посади, авторитарний стиль замінюється консенсусом, інновація впроваджується, якщо будь-хто з членів організації має гарну ідею та переконує інших у необхідності її реалізації, керівництво усуває перешкоди на шляху впровадження інновацій та нових послуг.

У команді головною вимогою є виокремлення працівників, які мають необхідний досвід для успішної реалізації проекту, або робота організується так, щоб команди мали значні повноваження у прийнятті рішень (наприклад, команди каталогізування, громадських послуг тощо).

Тож, щодо стилю управління слушним є вислів Нобелівського лауреата Джорджа С. Маршалла: «Немає меж добрим вчинкам, що може зробити людина, якій байдуже, хто отримає за це подяку».

У своїй стратегії розвитку бібліотеки директор повинен враховувати те, що в бібліотеках США **є три типи змін**:

1) **зміна розвитку** – поліпшення способу діяльності (наприклад, зміна процедури видачі документів, щоб

скоротити для користувачів час очікування замовленого видання);

2) **транзитивна зміна** – поступовість розвитку (пілотні проекти, експерименти, наприклад, перехід від картотеки або книжкового каталогу до онлайн-ового каталогу; тестування електронної довідково-бібліографічної послуги перед тим, як впровадити її на постійній основі);

3) **трансформаційна зміна** – впливає на основну мету або завдання бібліотеки (наприклад, перетворення бібліотеки на центр активного життя спільноти, де може проводитися широкий спектр громадських заходів. Бібліотека змінює свій статус – від документозберігача до каталізатора змін та ін.).

Виходячи з того, що успішна робота бібліотеки передбачає високий рівень обслуговування користувачів, задоволення їхніх потреб, необхідно знати запити споживачів, аналізувати статистичні дані: вхідні – щорічний бюджет, обсяг бібліотечного фонду, штат бібліотеки, та вихідні – щорічну оборотність фонду, чисельність бібліографічних запитів, кількість читачів.

Ця робота базується на впровадженні позитивних змін, управлінським інструментом яких є SWOT-аналіз (сильні та слабкі сторони, можливості, загрози), і на стратегічному плануванні. Тому в ході навчання проводилися тренінги щодо аналізування конкретних бібліотечних ситуацій, особливостей роботи з різними групами населення, відбувся обмін думками про відвідані бібліотеки.

У бібліотеці Центру освітніх та культурних заходів (ACES) пані Мег Едвардс – магістр наук, координатор факультету бібліотекознавства та інформаційних наук Іллінойського університету – ознайомила учасників із основами обслуговування користувачів.

Внутрішньою основою обслуговування є:

Навчання персоналу, орієнтованого на потреби користувачів та отримання конкретного результату.

Управління – визначення спільно розробленого всім колективом бачення щодо інновацій, підтримки та заохочення до них.

Розроблення робочого циклу – чітко визначеного, ефективного, економічного, життєздатного, сконцентрованого на конкретному кінцевому результаті.

Маркетинговий аналіз – збирання та аналізування інформації про контингент відвідувачів, демографічних відомостей, соціально-економічних чинників, статистичних даних бібліотек тощо.

Сегментація ринку – визначення груп користувачів за їхніми інтересами, характеристиками (за категоріями віку, рівня доходу, соціальною приналежністю); виявлення того, що саме ці групи цінують у бібліотеці (спокійна атмосфера, використання комп'ютерів, центр зустрічі з громадою).

Крім вищезазначеного, що є внутрішньою основою обслуговування користувачів, є **зовнішні аспекти:**

Середовище – будівля, бібліотечні фонди, компетенція і привітність персоналу, технології (зокрема веб-сайт), система інформаційних знаків тощо.

Послуги – зручність робочого графіку, доступ до колекцій, каталогів, баз даних (корисність інформації), довідкова служба, віртуальні послуги.

Співпраця – з користувачами (виявлення їхніх потреб); з громадою (чим бібліотека може допомогти); у форматі Б2Б (бізнес–бізнес), що передбачає максимізацію бібліотекою наявних ділових стосунків або нала-

годження нових; співробітництво на основі контенту, створеного користувачами.

Маркетинг – мовні вирази, спеціальні формулювання, орієнтовані на користувача, адекватний маркетинговий бюджет, постійне оцінювання, стратегічне спілкування з користувачами (сегментами ринку), використання партнерства та налагоджених контактів співпраці.

У ході візиту відбулося ознайомлення з діяльністю публічних бібліотек м. Шампейн (директор пані Марша Гроув) та м. Урбана (директор пані Дебра Дж. Ліссак).

Бібліотека м. Шампейн (населення 70 тис. людей) входить до першої десятки американських бібліотек. Її загальний фонд становить 350 тис. прим. (за місяць поповнюється на 5,8 тис. нових надходжень); щоденно відвідують заклад 2,5 тис. осіб; на момент нашого візиту 168 тис. осіб скористалися послугами Інтернету та ПК; 60% населення міста є користувачами бібліотеки, для них діє багато різноманітних програм.

У бібліотеці виокремлено класні кімнати, де для дітей і дорослих проводиться навчання з освоєння сучасних технологій. Для юних читачів встановлено низькі стелажи, а книги обгорнено в спеціальну плівку з метою запобігання псуванню. Діє дитячий театр.

Волонтери допомагають в організації та реалізації програм, заходів, у доставлянні літератури читачам додому, у звірці бібліотечного фонду, у навчанні читачів новітніх технологій тощо. Успішно діє Фонд друзів бібліотеки, що допомагає фінансуванню певних програм.

Фонди публічної бібліотеки м. Урбана налічують понад 220 тис. книг, 14 тис. відео та DVD-дисків, понад 700 назв журналів та газет, 16 тис. різноманітних записів (CD та аудіокниг, понад 300 навчальних CD-ROMів для дітей). Щороку до бібліотеки надходить 20 тис. прим. цих документів.

Також щорічно реалізуються понад 400 програм для дітей та сімей; існує спеціальний клуб для дошкільнят, де батьки разом із дитиною приходять на прочитання книги. Діють багато клубів (любителів книги, за інтересами, для вивчення певних наук та ін.).

Інформаційний потенціал бібліотеки становлять понад 30 робочих станцій із доступом до Інтернету, широкий репертуар онлайн-ових баз даних, практичних тестів TOEFL, ACT та ін., літературний ресурсний центр (більше тисячі авторів), колекції видань та архівних документів із питань генеалогії.

Вай-фай (Wi-Fi), послуги нотаріуса, ксерокс, факс у бібліотеці безкоштовні.

На зустріч із нашою делегацією до бібліотеки прийшла мер м. Урбана пані Лора Просінг, яка є її читачем. Вона ознайомила нас із історією міста, розповіла про співпрацю мерії з бібліотекою.

Директор публічної бібліотеки в м. Артур пані Еліс Чізна представила свій заклад, який щорічно обслуговує близько 5 тис. людей (50% населення міста). Нове приміщення для бібліотеки було збудовано в 1991 р., її фонд налічує 19 тис. книг; є 13 комп'ютерів, ксерокс, факс, вай-фай; бібліотечні послуги безкоштовні.

Велике враження справила 10-поверхова будівля публічної бібліотеки м. Чикаго. З часу свого заснування в 1873 р. вона стала однією з провідних інституцій США. Тут зібрано різноманітні видання з бізнесу, соціальних наук та історії, літератури й мови, мистецтва, дитяча література та ін.

На окремому поверсі розміщено урядові документи, а також депозитарій документів штату Іллінойс з 1876 р., статистичні видання, топографічні карти.

Є зал, де надається доступ до періодичних видань, не лише американських (наприклад, зберігаються газети, видані в 1704–1820 рр.), а й інших країн світу, а також до значної кількості довідкової літератури. Поряд – кімната з мікрофільмами. В окремому залі зібрано книги та журнали, надруковані шрифтом Брайля.

Крім публічних, члени делегації відвідали також університетську бібліотеку штату Іллінойс. Її фонд налічує 22 млн. прим., тут обслуговується 40 тис. студентів. Будівля знаходиться під землею. Бібліотека працює 24 години на добу. В ній є багато читальних залів для студентів, зокрема, словеністики, мікрофільмів, бібліографічного відділу та ін. Працює кафе.

У Чикаго директор АБА з питань міжнародного співробітництва та зв'язків з осередками пан Майкл Дуолінг розповів, що Асоціація налічує 66 тис. членів із 110 країн. Це бібліотекарі, видавці та інші фахівці, які підтримують роботу АБА та бібліотечну справу взагалі. Місією цього професійного об'єднання є підтримання розвитку сучасних бібліотек та надання інформаційних послуг, а також підняття рейтингу професії бібліотекаря.

За ініціативою АБА створено програму «Бібліотеки-посестри», метою якої є налагодження тісної співпраці, обміну фахівцями, книгами та періодичними виданнями. Асоціація підтримує багато проектів, програм обміну, організовує міжнародні конференції, круглі столи, сфокусовані на міжнародній співпраці, а також видає журнал «Американські бібліотеки».

На завершення перебування нашої делегації в США для її членів було проведено тренінг щодо впровадження бібліотечних новацій у роботу бібліотек України.

Загалом поїздка українських фахівців була надзвичайно корисною. Ми мали змогу ознайомитись із роботою ряду бібліотек, із прикладами різноманітних бібліотечних послуг, особливостями обслуговування місцевих громад, обмінятися досвідом із американськими колегами.

Найбільше враження справили надзвичайно велика кількість у бібліотеках користувачів, котрих цікавить як нова книга, так і інформація в Інтернеті, які мають бажання здобувати знання, опанувувати нове, допомагати бібліотеці, а також широкий спектр бібліотечних послуг для місцевої громади, комфортні умови для роботи читачів, технічне оснащення бібліотек.

ОУНБ: ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА

І. Лешнівська, заступник директора з наукової роботи Львівської ОУНБ

ЛЬВІВСЬКА ОУНБ – РЕПРЕЗЕНТАНТ ГАЛИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

РОЗВИТОК бібліотечної справи на конкретній території тісно пов'язаний і відображає особливості її демографічного, соціально-економічного, культурно-історичного розвитку.

Львівська обласна універсальна наукова бібліотека (ЛОУНБ) є тим головним закладом регіону, на який, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (із змінами і доповненнями), покладено обов'язки формування, зберігання та надання в користування найбільш повного зібрання документів у межах своєї території. ЛОУНБ є головним закладом у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування населення, науково-дослідним, методичним, координаційним центром бібліотек усіх систем і відомств Львівщини, центральним обласним книгосховищем, обласним депозитарієм краєзнавчих видань, центром книгообміну, МБА. Вона дбайливо зберігає цінні українські і зарубіжні видання, українку діаспори, приватні друковані колекції відомих людей краю, зарубіжжя. Крім того, виконує функцію головного закладу для 1 336 публічних бібліотек області.

Історія закладу розпочалася в 1940 році (офіційною датою заснування вважається 8 травня 1940 року), коли, згідно з Постановою Уряду України «Про організацію музеїв і бібліотек в західних областях України», після великої роботи з упорядкування бібліотечних фондів було відкрито Львівську державну обласну бібліотеку для дорослих. Її розмістили в центрі міста, на Галицькій площі, 10, у будинку, який був пам'яткою архітектури першої половини XVIII століття. Історія цієї

будівлі пов'язана з іменами графів Потоцького, Бельських, Коморовських, Уляницьких, Бєсядецьких, які були її останніми власниками. А далі перебудований за проектом архітектора Шмідта палац належав міській управі (магістрату). До Першої світової війни в ньому містилася Виставка краєвого промислу, а потім – Торговельна палата. За цією адресою Бібліотека знаходилася до 1999 року.

На час відкриття фонд закладу налічував 100 тис. одиниць друку різними мовами, зокрема, включав численні видання класичної літератури, рукописи тощо. Були в ньому видання, подаровані книгозбірнями Києва, Одеси, Харкова, інших міст східних областей України. Читачі обслуговувалися в загальному читальному залі, залах для студентів і періодичних видань. Діяли методичний кабінет, довідково-бібліографічний відділ.

Книгозбірня мала 22 штатні працівники, а очолив її молодий директор Шерман.

У роки війни Бібліотеку було повністю розграбовано і знищено.

Відновила вона свою роботу лише влітку 1944 року. Фонд знову формувався виданнями польською, німецькою, французькою та іншими мовами і складався з бібліотечних фондів, що залишилися після погра-

бування фашистськими загарбниками. На початок 1945 р. він уже становив 78 тис. одиниць, а протягом року збільшився майже вдвічі.

Було створено відділи обробки і каталогізації літератури, довідково-бібліографічний; абонемент, читальний зал. З жовтня 1945 р. почав працювати відділ міжбібліотечного і заочного абонементу. У 1945 році кількість читачів становила 20 тис. осіб, книговидача – 174,1 тис. примірників.

У перші повоєнні місяці Бібліотекою керувала Н. Сидоренко, а згодом 40 років її очолювала Н. Костенко (1905–1992). Після неї директорами ЛОУНБ були М. Муха, В. Симан, О. Дурдель. Саме Ольга Ярославівна, ставши директором у 1996 році, витримала всі труднощі, пов'язані з приміщенням книгозбірні, врятувала її, дала нове життя. Адже будівля Бібліотеки, яка більше 100 років не знала жодної реконструкції (фонди нарощувалися, а приміщення не розширювалося), опинилася в аварійному стані та була визнана службами технагляду «небезпечною для перебування персоналу і відвідувачів». Дев'ять років книгозбірня боролася: судилася, проводила ремонтні роботи, перевозила (з 2000 року ЛОУНБ знаходиться на проспекті Шевченка, 13) і рятувала унікальні фонди.

Сьогодні Бібліотека має такі структурні підрозділи: відділи загального читального залу, літератури з національного духовного відродження, іноземними мовами, мистецької літератури, виробничий. До послуг користувачів – кабінет бібліотекознавства, Центр європейської інформації з 4 автоматизованими робочими місцями (АРМ), регіональний тренінговий центр, створений за програмою «Глобальні бібліотеки. Бібліоміст – Україна» з 10 АРМами.

ЛОУНБ – найбільша в регіоні багатогалузева публічна бібліотека, тому формування повноцінного ресурсного потенціалу для задоволення потреб користувачів є її головним завданням. Нині фонд закладу становить 690,44 тис. прим. документів, серед яких видань українською мовою – 230,51 тис. прим., російською – 336,45 тис. прим., польською – 47,46 тис. прим., іншими іноземними мовами – 76,02 тис. прим., зокрема англійською, болгарською, німецькою, румунською, угорською, французькою, чеською та ін. – усього 41 мовою.

Загальна кількість нових надходжень щорічно становить 6–8 тис. прим. (3,0–3,5 тис. назв). Основними джерелами є:

- обласна Програма поповнення бібліотечних фондів (у 2009 р. надійшло 510 прим. на суму 29.0 тис. грн.);
- програма «Українська книга» (2009 р. надійшло 425 прим.);
- обласна Програма підтримки вітчизняного книговидання.

За дорученням голови облдержадміністрації від 03.11.1999 р. за № 5/10-6037, визначено обов'язкове надходження до ЛОУНБ примірника краєзнавчих документів. Щорічно вона отримує від 800 до 1 000 одиниць друку. Всі видання краєзнавчого характеру відображаються в науково-допоміжному щорічному покажчику «Львівщина. Літопис краю. Хроніка подій».

Бібліотека тісно співпрацює з видавництвами: «Світ», «Каменярь», «Сполом», «Тріада плюс», «Свічадо», «Новий Світ 2000», «Євросвіт», «Піраміда» «Ліга-Прес», «Знання», «Українські технології»; «Українською книгарнею», книгарнею НТШ; українсько-американським

фондом «Сейбр-Світло»; громадською організацією «Форум видавців».

Основними шляхами цієї співпраці є:

- участь видавництв в акції «Подаруй бібліотеці книгу», яка проводиться щорічно з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек;
- спільна видавнича діяльність відповідно до укладених угод;
- проведення Дня комплектатора із залученням львівських видавництв;
- рекламно-інформаційна діяльність;
- закупівля видань для публічних бібліотек області в рамках обласної Програми поповнення бібліотечних фондів;
- участь у щорічному Форумі видавців, що проходить у Львові, де Бібліотека репрезентує методико-бібліографічні матеріали, бібліографічні покажчики та інші види бібліотечної видавничої продукції, організовує зустрічі з видавцями, читачами, приймає гостей – учасників форуму.

Важливим напрямом роботи є забезпечення ЦБС інформацією про новинки літератури. З цією метою організовуються круглі столи з представниками видавництв, презентаційні заходи; започатковано серію методичних буклетів «Увага: новинка» і т. ін.

Вперше відбулися ініційовані ЛОУНБ регіональні форуми видавців у Стрию та Сколе, у програмі яких – зустрічі з письменниками, видавцями, представниками ЗМІ, а також книжкові виставки-ярмарки львівських видавництв. Завдяки тісній співпраці ЦБС області із західною філією видавництва «Знання» придбано літературу та бібліотечну техніку; відкрито зал книжкової продукції видавництв краю у Львівській МЦБС для дорослих.

ЛОУНБ щорічно отримує 181 назву журналів, 57 назв газет (взагалі ж у фонді – 188 назв газет, 78 назв журналів). Також у Бібліотеці зберігаються 26 тис. прим. неперіодичних і періодичних видань української діаспори, 55 тис. видань краєзнавчого характеру, 4,3 тис. авторефератів дисертацій універсальної тематики, 60 тис. нотних видань, 12 тис. звукозаписів, 5 тис. неопублікованих документів з питань культури, багатий фонд методико-бібліографічних матеріалів, близько 100 тематичних папок-досьє з актуальних питань історії, літератури, мистецтва і т. ін. Серед раритетів, якими пишається ЛОУНБ, – колекція видань із автографами відомих людей краю, зокрема У. Самчука, Р. Купчинського, В. Яніва, М. Понеділка, І. Чабанчука, Л. Палій, В. Вовк, О. Терлецької, Ю. Тарнавського та ін. (300 прим.); приватні колекції отця Шевціва з Австралії (1 тис. прим.), отця Блажейовського з Рима (1 тис. прим.), сім'ї Іванусівих із Канади (2 тис. прим.), перекладача О. Марченка з родини Енгельгардтів, а також видання таких знаних на Львівщині людей, як І. Гнатюк, О. Ангелюк, О. Матешук, Г. Дем'ян. До цінних друків належать і видані французькою мовою мемуари з історії Франції XVIII ст. у 18 т., «Історія ізраїльського народу» Е. Ренана у 5 т., «Свята Біблія: Старий і Новий Заповіт» (поч. XIX ст.), «Етимологічний словник французьких слів, похідних від грецьких, вживаних у науковій, художній, мистецькій лексиці», «Словник міфологій, стародавньої і сучасної географії»; енциклопедичні словники Ф. А. Брокгауза і У. А. Єфрона (1892) та Т-ва «Бр. А. и И. Гранатъ и Ко» (рос. мовою).

Бібліотека не має власної видавничої бази, тому була вимушена шукати партнерів, у яких є видавничі

центри або видавництва. Першим таким спільним видавничим проектом став краєзнавчий календар «Літератори Львівського краю» (1996), що вийшов у світ за сприяння НТБ Національного університету (НУ) «Львівська політехніка». Згодом були спільні видавничі проекти зі Львівським обласним об'єднанням Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Львівським крайовим ставропігійським братством св. Андрія Первозваного, видавництвом «Червона калина», студентською науково-філософською бібліотекою НУ «Львівська політехніка». Проте це були поодинокі випадки підтримки окремих тем або видань. Лише у 2002 р. ЛОУНБ одержала надійного партнера в особі одного із керівників видавництва «Ліга-Прес» С. Дикого, співпраця з яким триває донині. Цей тандем дав можливість видати методично-бібліографічні матеріали: «Західна Україна: боротьба за соборність»; «Український Гомер ХХ століття» (до 100-річчя від дня народження У. Самчука); «Крізь сміх заліза» (до 60-річчя створення УПА); серію бібліографічних нарисів «Півстоліття з книгою і бібліотекою. М. Сташків», «Оксана Паламарчук – музикознавець, театрознавець, журналіст».

Також випускати продукцію ЛОУНБ допомагає на спонсорських засадах НТБ НУ «Львівська політехніка».

Видавничу діяльність Бібліотеки спрямовано на утвердження ідеології державотворення, загальнолюдських цінностей, формування національної свідомості, удосконалення бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів. І тут чільне місце посідають краєзнавчі методичні посібники та бібліографічні покажчики: календарі-щорічники «Заграва. Імена на літературній карті Львівщини» (альманах), «Львівщина у ... році: знаменні і пам'ятні дати краю», «Митці Львівщини»; науково-допоміжний щорічний покажчик «Львівщина. Літопис краю. Хроніка подій»; ретроспективні краєзнавчі покажчики з історії міст і сіл, про пам'ятки історії та культури області, з історії її народного господарства. У 1995 році започатковано серію видань «Науковці Львівщини», в якій вийшли бібліографічні покажчики «Родина когорти Масляків», «Іван Лозинський», «Нонна Копистянська»; «Поборники державності України», в котрій побачили світ бібліографічні покажчики про С. Бандеру, Р. Шухевича, Є. Коновальця, методико-бібліографічні матеріали «Симон Петлюра – великий державник України»; «Галицькі митрополити», що включає покажчики «Й. Сліпий», «А. Шептицький»; «Секрети бібліотечної майстерності».

Здобула популярність у користувачів і бібліотек регіону серія методичних рекомендацій «Правда життя і образу», присвячена видатним політикам, громадським діячам, літераторам України: Є. Маланюку, К. Буревію, О. Ольжичу, О. Телізі, І. Багрянному, Б. Лепкому, Б.-І. Антоничу, Г. Хоткевичу, В. Стусу, Д. Фальківському та ін. З часу її заснування (1986) побачили світ 24 випуски

Цінні матеріали зібрано в бібліографічному покажчику «Шевченкіана українського зарубіжжя». Заслугове на увагу оглядово-аналітичний збірник «Вісті з бібліотек», який фактично став фаховим журналом регіонального значення.

Розвиток новітніх технологій, зміни в інформаційних потребах суспільства спричинили докорінне оновлення характеру і форм послуг, що надаються Бібліотекою. За підтримки Міжнародного фонду «Відродження» в ній з 2006 року працює Центр євро-

пейської інформації. Розпочалося формування електронного каталогу, бази даних «Нові надходження».

На утвердження української державності, підтримку національних звичаїв і традицій із врахуванням історичних особливостей розвитку регіону спрямовано соціокультурну діяльність ЛОУНБ. Серед заходів, проведених останнім часом: презентація книги В. Барки «Жовтий князь» за участю гості з Канади Б. Мончак; літературно-мистецький вечір «Без тебе всі ролялі мертві, без тебе всі скрипки мовчать» та презентація фотобюрому «Вернись із спогадів...», присвячені 60-річчю від дня народження та 30-річчю з дня трагічної загибелі композитора і поета В. Івасюка за участю його сестри Г. Івасюк; показ документальних фільмів Центру правових та політичних досліджень у рамках Шостого Міжнародного фестивалю «Дні документального кіно» про права людини; тематичний вечір «Найкращим пам'ятником Степанові Бандері стала би процвітаюча Україна» за участю науковців, громадських діячів, письменників.

Процеси бібліотечної інтеграції, багатоаспектне середовище вимагають активізації наукових досліджень у галузі бібліотечної справи.

У полі зору фахівців із 1993 р. була проблема «Читацький запит як один з видів аналізу споживачького ринку бібліотечних послуг». Зокрема, вивчалися користувачі-студенти, спеціалісти, наукові працівники, читацькі потреби польського населення, думка користувачів про Бібліотеку, а також тема «Поліглот – читач наукової бібліотеки» та ін. Узгалювання, систематизація результатів здійснених розвідок дозволили виявити рівень забезпечення бібліотечним обслуговуванням провідних категорій користувачів, причини збільшення в їхньому складі непривідних читацьких категорій; зафіксувати появу нових споживачів інформації.

В останні роки провідні фахівці Бібліотеки сконцентрували свою увагу на проблемі сільської бібліотеки. Визначення її ролі і місця в суспільстві, особливостей функціонування стали темою наукового дослідження «Сільська бібліотека в соціокультурному середовищі регіону». Його діапазон окреслюється взаєминами «бібліотека – влада, громада, користувач, фахівець».

ЛОУНБ бере участь у проведенні загальнодержавних досліджень, організованих НПБУ. Це вивчення незадоволеного попиту користувачів, якісного та кількісного складу фондів публічних бібліотек області за 2009–2010 рр. (суспільні науки) тощо.

Позицію лідера серед публічних бібліотек області ЛОУНБ посідає завдяки фаховому методичному забезпеченню їхньої діяльності. Її науково-методичний відділ надає консультативну допомогу не лише публічним бібліотекам, а й книгозбірням інших видів і форм власності, проводить заняття з підвищення кваліфікації, постійно застосовуючи нові форми і методи (семінари, майстер-класи, тренінги, дискусійні трибуни, мультимедійні презентації тощо). Тому цілком логічною була участь у програмі «Глобальні бібліотеки. Бібліоміст – Україна». У результаті відкрито регіональний тренінговий центр, який застосовує комплексні форми підвищення фахового рівня бібліотечного персоналу області.

Запорукою виконання Бібліотекою її функцій протягом багатьох років були високопрофесійні кадри: Н. Костенко, Ю. Грайданс, М. Сташків, О. Олійник, М. Крук, М. Шунько, В. Конашук, М. Муха, Р. Папроцька, К. Каліка, С. Смалюх, М. Вовк, В. Боднар, І. Лозинський, В. Мельник, В. Овдєнко, Н. Верхола. Їхню справу

достойно продовжують І. Овчар, М. Деревляна, Н. Письменна, О. Сапіга, Л. Лук'яненко, Н. Лібацька, Н. Серова, І. Калиняк, М. Гілета, О. Феношина, О. Москва, Л. Рудик, Л. Патер, Г. Москович, Л. Іванова, Л. Працьовита, Т. Григор'єва, І. Лешнівська, О. Шматко, М. Грунт, Н. Коньшина, М. Гема, І. Лемик, О. Летунова, В. П'ясецька, Л. Дмитрєва. Плідно працюють молоді співробітники: Л. Панасик, О. Іванців, Н. Бала, Н. Березюк, Г. Косів, Т. Грудень, С. Зуб, І. Сендецька, Р. Букіта, О. Букавіна, О. Корчевська, О. Горак, М. Москва, С. Дмитрів, О. Дудок, М. Малюков, Г. Стадник.

Свій внесок у успішну діяльність книгозбірні роблять головний бухгалтер С. Гиринович, працівники бухгал-

терії І. Войтович, О. Шаваровська, працівники адміністративно-господарської служби М. Киянко, В. Баталова, Г. Кістечок, О. Олішевська, О. Томич, М. Заяць, О. Труш, О. Чотирбок, М. Сімоні, З. Москва, М. Ілечко, М. Рудик, Б. Крих.

Нині бібліотеку очолює історик-архівіст, автор понад 300 наукових і науково-популярних публікацій І. Сварник.

Відзначаючи 70-річний ювілей ЛОУНБ, її працівники подальші перспективи пов'язують з розвитком Бібліотеки як провідної інституції – репрезентанта галицької культури, інформаційного та просвітницького центру краю.

КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ЧИТАННЯ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОРУМ

З 15 по 17 вересня 2010 року у рамках 17-го Міжнародного форуму видавців у Львові за підтримки Громадської організації «Форум видавців», Української бібліотечної асоціації (УБА), Управління культури і туризму Львівської облдержадміністрації, Львівської бібліотеки для дітей відбувся Західноукраїнський бібліотечний форум «Людина – суспільство – книга – бібліотека». Його метою було визначення перспектив і проблем розвитку бібліотечної галузі; ознайомлення з адвокаційною діяльністю УБА, роботою її регіональних осередків у Галичині, з досвідом роботи львівських книгозбірень; вироблення форматів співпраці бібліотек та видавництв, знайомство з книжковим ринком України. У форумі взяли участь очільники УБА, директори та працівники Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської ОУНБ, керівники бібліотек Львова, видавці, письменники, представники органів влади, а також закордонні гості – члени бібліотечних асоціацій Польщі та Угорщини.

Засідання проходили у форматах семінару-презентації, круглого столу, дискусій. Обговорювалися проблеми дієвості державних програм підтримки українських бібліотек; активізації роботи УБА; реалізації програми «Бібліоміст»; досвід консолідації зусиль щодо захисту інтересів українських бібліотек, адвокаційної діяльності; інновацій у сучасних бібліотеках, можливості їхнього впливу на книговидавничі процеси і т. ін.

Робота Форуму розпочалася з доповіді «Українська бібліотечна асоціація: 15 років лідерства у бібліотечному просторі України» к. пед. н., президента УБА І. Шевченко (оприлюднила текст виконавчий директор УБА Я. Сошинська). Йшлося про ініціативи Асоціації, зокрема, стосовно захисту інтересів бібліотек, бібліотекарів і користувачів; участі в законодавчій та нормотворчій діяльності; випуску професійних видань; проведення конференцій, семінарів та круглих столів; міжнародних професійних програм і партнерства; інноваційних проектів і т. ін. Також наголошувалося на тому, що робота УБА будується згідно зі стратегічними напрямками, спрямованими на формування лідерської позиції Асоціації у бібліотечному середовищі, на таких концептуальних принципах, як: забезпечення інтелектуальної свободи та відданості ідеалам демократії; орієнтація на користувача; сприяння освіті та просвітництву нації; безперервність навчання, постійне про-

фесійне вдосконалення; співпраця й партнерство, відкритість, прозорість та підзвітність.

Великий інтерес аудиторії викликали презентації тем: «Адвокасі як пріоритетний напрям діяльності бібліотек на сучасному етапі» к. пед. н., члена Президії УБА В. Загуменної та голови секції УБА з адвокати С. Барабаш і «Друковані та електронні інформаційні ресурси: фактори впливу на вибір користувача» к. і. н., виконавчого директора УБА Я. Сошинської.

Здобуткам і перспективам Програми «Бібліоміст» присвятила свій виступ керівник відділу розвитку організаційної спроможності Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) Я. Титаренко, а з першими напрацюваннями Програми в Івано-Франківській області ознайомила голова Івано-Франківського обласного відділення УБА Г. Горбань.

Про важливість електронних ресурсів у системі інформаційних ресурсів сучасної бібліотеки; створення бібліотек в електронному форматі й завдяки цьому посилення важливих соціальних функцій збереження і розповсюдження знань; реальне перетворення бібліотечних закладів у складову інформаційного суспільства та суспільства знань розповіла к. і. н., член Президії УБА Т. Ярошенко.

К. і. н., голова Рівненського обласного відділення УБА В. Ярошук висвітлила діяльність регіонального відділення Асоціації з підвищення професійної майстерності бібліотекарів, зокрема, в питанні надання ними послуг користувачам із обмеженими фізичними можливостями.

Основним напрямом соціокультурної діяльності (СКД) сучасної бібліотеки та набутому в цій роботі досвіду Національної парламентської бібліотеки України присвятила свій виступ завідувачка відділу СКД НПБУ О. Погонєць. Вона зазначила, що з посиленням в останні роки як інформаційної, так і соціокультурної функцій, бібліотека як суб'єкт соціокультурної діяльності набуває якості соціального і культурного інституту, що, у свою чергу, вимагає перегляду її роботи, пошуку нових шляхів задоволення потреб користувачів.

Також на Форумі розглядалися питання: сучасних тенденцій розвитку бібліотек для дітей; результатів досліджень читання користувачів, здійснених бібліотеками для юнацтва і молоді; роботи книгозбірень Закар-

паття; реалізації проекту «Малий книжковий форум» як прикладу партнерства бібліотеки і громадської організації; співпраці українських (Чернівецька область) та закордонних бібліотек (Сучавський повіт Румунії) у рамках програми «Глобальні бібліотеки» та ін.

Неабиякий інтерес викликали виступи членів бібліотечних асоціацій Польщі та Угорщини під час сесії Форуму «Роль бібліотечних асоціацій у професійному розвитку» та «Партнерство у розбудові громадянського суспільства», адже ці доповіді дозволили не лише дізнатися про здобутки зарубіжних колег, але й окреслити творчі перспективи спільної роботи на майбутнє.

Учасники Форуму мали можливість ознайомитися з останніми напрацюваннями та пропозиціями щодо

електронних ЗМІ для бібліотек та автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи ІРБІС, про які розповіли представники АТ «Саміт» і ПП «АДІС "Матрікс Прес"».

У рамках Форуму відбулися круглі столи бібліотекарів, видавців та книгопродавців, керівників благодійних фондів – «Партнерство у просуванні в суспільстві книги й популяризації читання» і «Як об'єднати зусилля та ресурси задля підтримки дитячого читання».

Підготувала **О. Погонєць**,
завідувачка відділу Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»

Л. Груніна, *головний бібліограф
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

«ІНФОРМАЦІЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ ДЛЯ ГРОМАДЯН У БІБЛІОТЕЦІ: ПОШУК, ДОСТУП, КОНСУЛЬТУВАННЯ» (м. Керч, 7-10 вересня 2010 р.)

З 7 по 10 вересня 2010 р. у м. Керчі (АРК) проходила науково-практична конференція «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ, консультування», в якій взяли участь бібліотечні працівники, викладачі вищих навчальних закладів з підготовки бібліотечних кадрів, представники Верховної Ради України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Відкрила конференцію к. пед. н., президент Української бібліотечної асоціації (УБА) І. Шевченко доповіддю «Роль публічних бібліотек у забезпеченні доступності інформації для громадян та розвитку електронного урядування». Вона зазначила, що одним із важливих завдань бібліотек на сучасному етапі є забезпечення доступу населення до інформації шляхом надання різноманітних послуг та запровадження нових форм і методів роботи. Зокрема, електронне урядування забезпечує гласність при прийнятті державних рішень, доступність усіх державних нормативних актів, можливість для громадян брати участь у прийнятті державних рішень, підвищення комфорту в повсякденному житті.

Директор Херсонської ОУНБ ім. Олеса Гончара Н. Коротун поінформувала присутніх про перспективи реалізації майбутніх проектів УБА та Програми сприяння парламенту (ПСП) у досягненні більшої прозорості в його роботі та покращанні доступу громадян до законотворчого процесу, зокрема, шляхом співпраці з управліннями Апарату та секретаріатами комітетів Верховної Ради України.

У подальшій співпраці продовжуватиметься створення мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації не лише на базі публічних бібліотек, але й із залученням шкільних, вишівських та спеціальних книгозбірень країни. Окремими категоріями користувачів таких пунктів мають стати люди похилого віку та особи з обмеженими фізичними можливостями. Також

передбачається проведення фокус-семінарів для викладачів ВНЗ з метою введення спецкурсів для студентів бібліотечної спеціальності щодо надання доступу до офіційної інформації.

Директор ПСП Е. Валентайн розповіла про цікавий досвід роботи Бібліотеки Парламенту Швеції, яка є доступною для всіх громадян і тісно співпрацює з публічними бібліотеками країни. Разом із парламентськими фракціями та комітетами вона створює інформаційні пакети для громадян, сприяє їхньому спілкуванню із парламентарями, проводить навчання для бібліотекарів.

Досвідом роботи з надання доступу громадськості до офіційної інформації органів влади поділилися директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва Н. Морозова, директор Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова Н. Богза, заступник директора Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького В. Худокормова.

Представники низки бібліотек виступили з ініціативою щодо проведення на базі однієї з ОУНБ виїзного засідання Комітету Верховної Ради з питань культури та духовності, присвяченого актуальним питанням розвитку бібліотечної справи в Україні.

Завідувач відділу баз даних нормативно-правової інформації Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України С. Мішук висвітлив перспективи реорганізації сайту Верховної Ради України в рамках реалізації Програми створення електронного парламенту, розробленої до 2015 р.

Завідувачка сектору з архівної роботи Секретаріату Верховної Ради АРК В. Сиркова розповіла про принципи організації архіву ВР Криму та правила доступу громадян до офіційної інформації Парламенту.

Національна парламентська бібліотека України була представлена презентацією «Канадсько-український парламентський центр як модель структури доступу до

офіційної інформації», в ході якої було висвітлено історію створення та зміст діяльності Центру за 10 років його існування. Головним напрямом роботи є інформаційне забезпечення законотворчого процесу Верховної Ради України шляхом надання послуг народним депутатам, їхнім помічникам та працівникам Апарату ВРУ. Крім відповідей на запити користувачів, Центр також постійно готує інформаційні матеріали до законопроектів, що розглядаються на сесіях Парламенту.

З 2002 р. здійснюється формування електронної бази даних «Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України», яка представлена на сайті НПБУ (<http://cuprc.nplu.org>). Це – своєрідний моніторинг української центральної та регіональної преси з широкого кола питань суспільно-політичного життя України. На сьогодні база даних включає близько 300 тис. бібліографічних записів статей із посиланням на повні тексти з електронних архівів газет та журналів. БД користується широким попитом у віртуальних відвідувачів Бібліотеки.

Під час конференції відбувся круглий стіл за темою: «Надання відкритого доступу до офіційної інформації як складова професійних умінь бібліотечних працівників», в якому взяли участь викладачі ВНЗ та працівники бібліотек. Розглядалися питання змісту професійної освіти бібліотекарів на сучасному етапі; підготовки, працевлаштування та кар'єрного зростання майбутніх бібліотекарів; формування професійних навичок, необхідних для доступу до офіційної інформації; готовності нинішніх і майбутніх бібліотекарів до сприйняття ідеології відкритого доступу.

У ході обговорення було наголошено на необхідності розроблення і впровадження спеціального курсу «Бібліотеки та електронне урядування» в навчальні плани підготовки майбутніх бібліотекарів та проведення підвищення кваліфікації працівників бібліотек за дистанційним курсом «Електронне урядування та доступ до інформації у бібліотеках».

*Н. Казакова, головний бібліотекар,
В. Кононенко, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

БІБЛІОГРАФІЯ МАЄ МАЙБУТНЄ

РОЗВИТОК бібліотечної справи і бібліографії сьогодні багато в чому залежить від умілого використання сучасних інформаційних технологій. Успіхи інформатики в галузі інформаційного пошуку і відкриття закономірностей комунікації, а також технічний прогрес в електроніці та обчислювальній техніці змусили суспільство критично переглянути своє ставлення до бібліотек, їхньої бібліографічної діяльності. В той же час у бібліографічному середовищі постала необхідність проаналізувати сучасні тенденції та розглянути проблеми, що накопичувалися десятиліттями.

Саме в роздумах про долю бібліографії, тенденції та перспективи її розвитку народилася ідея проведення Першого міжнародного бібліографічного конгресу, що пройшов 21-23 вересня ц. р. у м. Санкт-Петербурзі на базі Російської національної бібліотеки (РНБ). Його організаторами стали Російська бібліотечна асоціація, Бібліотечна Асамблея Євразії, Російська національна бібліотека, Російська державна бібліотека (РДБ), Російська книжкова палата, Бібліотека Російської Академії наук (РАН) і Президентська бібліотека імені Б. М. Єльцина. У Конгресі взяли участь 430 делегатів із 13 країн: Російської Федерації, Болгарії, Ізраїлю, Сербії, Словенії, України, Франції та ін.

На форумі розглядалися теоретичні проблеми бібліографії як феномена культури, її реальні й можливі трансформації; практична бібліографічна діяльність деяких країн, регіонів, бібліотек в цілому, розвиток її окремих напрямів – національної, краєзнавчої, рекомендаційної.

Швидкі темпи еволюції інформаційно-комунікаційних технологій, дискусії на різних рівнях навколо майбутнього традиційних носіїв інформації, поява твердих про неминучий крах «галактики Гутенберга» – ось коло гострих питань, на які сподівалися отримати відповідь учасники заходу. Ґрунтовне обговорення цих проблем відбувалося в перший день роботи Конгресу – на пленарному засіданні «Бібліографія сьогодні й завтра: дискусії та прогнози».

Розглядаючи бібліографію в контексті книжкової культури, доповідачі В. Васильєв, д. і. н., чл.-кор. РАН, директор Наукового центру досліджень історії книжкової культури, і М. Єрмолаєва, к. філол. н., заступник директора Центру, відзначили, що бібліографія сприяє відображенню, зберіганню, трансляції найважливіших елементів культури.

У доповіді «Еволюційний синтез бібліографії» В. Леонова, д. пед. н., проф., директора Бібліотеки РАН, було проаналізовано розвиток світової бібліографії, наочно продемонстровано її фундаментальність і дієвість як науки.

Основні тенденції розвитку та спрямування бібліографічної теорії й практики в Росії у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. було розглянуто в доповіді Н. Лелікової, д. і. н., зав. від. бібліографії і краєзнавства РНБ «Російська бібліографія на сучасному етапі».

«Бібліоутопія і бібліоантиутопія: консервативні й технологічні прогнози майбутнього бібліографії» – тема роздумів А. Соколова, д. пед. н., проф. Санкт-Петербурзького університету культури і мистецтв. Він проа-

налізував об'єктивні тенденції розвитку комунікаційної культури, дав оцінку достовірності прогнозів провідних науковців щодо майбутнього книги в цілому, і бібліографії зокрема.

Відомий польський книгознавець К. Мігонь у своїй доповіді «Бібліографічний родовід науки про книгу і сучасна бібліологія: наслідки і перспективи» розповів про багаторічні наукові напрацювання в галузі науки про книгу, зокрема проаналізував традиції, напрями і способи застосування бібліографії у рамках національних наукових шкіл; розглянув бібліографію як важливе джерело бібліологічних знань у системі наукової бази книгознавства, роль бібліографії у процесах розкриття властивостей і перспектив «книжкового світу». У доповіді також було згадано напрацювання українського бібліолога Л. Биковського.

Доповідь фахівців РДБ О. Теплицької, к. пед. н., зав. від., та Л. Жукової, гол. бібліографа, «Бібліографічна продукція національних бібліотек – членів Бібліотечної Асамблеї Європи у XXI ст.» містила аналіз бібліографічної продукції 12 національних бібліотек за 2004–2009 рр. Проаналізовані бібліографічні ресурси у своїй сукупності сприяють задоволенню універсальних інформаційних потреб населення, розвитку вітчизняної культури і освіти. За кількістю видань в електронному форматі перше місце належить Національній бібліотеці Білорусі, а лідерами за числом друкованих видань є національні бібліотеки Молдови, Таджикистану і Національна парламентська бібліотека України. Схвальну оцінку отримала робота НРБУ щодо інформаційного забезпечення практичної, педагогічної, наукової діяльності бібліотекарів і фахівців суміжних дисциплін (книгознавство, документознавство).

Актуальні для бібліотек різних країн питання кооперації у створенні інформаційних ресурсів розглядалися у доповіді Б. Логінова, к. т. н., генерального директора Національного інформаційно-бібліотечного центру ЛІБНЕТ, «Новий етап розвитку Зведеного каталогу бібліотек Росії для бібліографічного обслуговування». Йшлося про найбільший у Росії централізований зведений електронний каталог, який станом на 1 вересня 2010 р. нараховував 6 млн. сертифікованих бібліографічних записів, близько 20 млн. записів на примірники з фондів понад 500 найбільших бібліотек країни і найповніше відображає документи з початку XVIII ст. до 1945 р. та з 1980 року до нашого часу. Цей ресурс буде найбільшчим часом відкрито для професійного довідково-бібліографічного обслуговування.

У доповіді «Практика бібліографічного обслуговування на основі зведеного каталогу періодики бібліотек Росії» О. Племнека, к. т. н., доцента, виконавчого директора Асоціації регіональних бібліотечних консорціумів (АРБІКОН), та І. Крутихіна, заст. директора Наукової бібліотеки Саратовського університету, керівника проекту «Міжрегіональний аналітичний розпис статей» (МАРС), було розглянуто підсумки перших п'яти років функціонування унікального проекту, в якому беруть участь 500 бібліотек різного адміністративного підпорядкування з 70 регіонів Росії. З початку 2010 р. пошуком у каталозі скористалися 70 тис. осіб, а з аналітичного масиву МАРС було запозичено близько 35 млн. (!) записів. Чисельність записів у ще одному проекті – Зведеному каталозі бібліотек – партнерів АРБІКОН, перевищила

у цьому році 38 млн. Цей сервіс широко використовується як для запозичення записів, так і для бібліографічного обслуговування користувачів. Особливий інтерес і зацікавлене обговорення фахівців викликала доповідь «Сучасні проблеми стандартизації і бібліографічна практика» С. Дмитрієвої, к. пед. н., с. н. с. РНБ.

Від представників Російської книжкової палати на конгресі було заплановано сім доповідей, три з них – «Проблеми і перспективи використання ГОСТ 7.1–2003 в діяльності Російської книжкової палати та інших бібліографічних центрів» Г. Калініна, начальника науково-дослідного відділу; «Нові інструктивно-методичні розробки Російської книжкової палати щодо бібліографічного відбору документів» В. Матвей, с. н. с.; «Наукова і методична діяльність Російської книжкової палати у галузі державної бібліографії» К. Сухорукова, к. і. н., начальника відділу, головного редактора журналу «Бібліографія», – було представлено на секції «Національна та державна бібліографія».

Всього до програми форуму було включено понад 260 доповідей та повідомлень, які заслухали на десяти секціях відповідно до їхньої тематики: теоретико-методологічні проблеми бібліографічної науки і практики; бібліографія як соціокультурне явище; історія бібліографії; національна, краєзнавча, рекомендаційна бібліографія; бібліографічне і археографічне джерелознавство; бібліографічне обслуговування та ін.

Важливо, що більшість виступаючих не стільки констатували стан та досвід роботи у бібліографічній галузі, скільки зосереджували увагу на постановці проблеми. Саме цьому було присвячено доповідь «Національна бібліографія: концентрація і розсіювання інформації» Є. Соколинського, д. пед. н., зав. сектору зведених каталогів РНБ. На прикладі російського та зарубіжного досвіду він простежив тенденції створення масштабних національних бібліографічних банків даних і в той же час багатократного дублювання бібліографічного матеріалу в різних електронних і друкованих каталогах (з частково невідповідною інформацією); звернув увагу на появу нових бібліографічних проектів, численних баз даних, що претендують на статус національних.

На тлі широкого культурологічного поля національної бібліографії особливу увагу привернули доповіді співробітників Білоруського державного інституту культури і мистецтв: «Православна бібліографія Білорусі: джерела і сучасність» Т. Самойлюк та «Білоруська бібліографія в історичному контексті: підходи до періодизації» Т. Стромужевської.

Цікаві бібліографічні проекти на основі міждисциплінарних досліджень було розглянуто у доповідях: «Репертуар російської драми як модель міждисциплінарної бібліографії» А. Колганової, к. філол. н., директора Російської державної бібліотеки мистецтв; «Рідкісні та цінні дореволюційні видання як основа для складання краєзнавчої бібліографії» Н. Паршукової, к. філол. н., головного редактора видавництва «Альфаре́т»; «Росія і Схід» очима бібліографа» Г. Пумпяна, к. філол. н., с. н. с. Бібліотеки РАН та ін.

У центрі уваги декількох секцій стояли питання кадрів, освіти та іміджу бібліографа в умовах, коли зникають бібліографічні кафедри у профільних ВНЗ. А з огляду на те, що лише 10% студентів денних форм

навчання після закінчення цих закладів працюють за фахом, було висловлено пропозицію розвивати вечірню та заочну форми навчання.

Представники національних і наукових бібліотек України взяли участь у роботі 9 з 10 секцій і задекларували 32 доповіді. Від двох національних бібліотек виступили з доповідями: «Національна бібліографія України: сучасний стан і перспективи», «Національна парламентська бібліотека України як центр професійної бібліографії» – В. Кононенко, зав. відділу НПБУ; «Дон Кіхот української бібліології: до 115-ліття Лева Биковського», «Українське кіно ХХ–ХХІ ст.: історико-бібліографічне дослідження» – Н. Казакова, гол. бібліограф НПБУ; «Бібліографічні джерела українського зарубіжжя: історія, результати дослідження» – В. Берьозкіна, м. н. с. НБУВ, та «Український нотний репертуар 1917–1923 років в контексті національної бібліографії» – І. Савченко, м. н. с. НБУВ.

Однією з найпотужніших за кількістю учасників була секція краєзнавчої бібліографії, на якій розглядалися проблеми стратегії краєзнавчої діяльності, електронних краєзнавчих бібліографічних ресурсів, джерел і продуктів краєзнавчої бібліографії. В роботі, зокрема, взяли участь співробітники наукових бібліотек та ВНЗ України з доповідями: «Зведений науково-бібліографічний ресурс медичного краєзнавства» – М. Іванова, директор Науково-медичної бібліотеки м. Сімферополя (АРК); «Колекція краєзнавчих бібліографічних покажчиків Донбасу: технологія створення» та «Основні етапи розвитку краєзнавчої бібліографії Донбасу» – викладачі Луганського інституту культури і мистецтв Т. Балицька та Н. Литвиненко; «Унікальний краєзнавчий бібліографічний ресурс Севастопольської морської бібліотеки» – В. Назінцева, бібліограф Морської бібліотеки ім. адмірала М. П. Лазарєва.

На секції «Бібліографічні ресурси: загальні проблеми теорії і технології формування» з доповіддю «Експеримент (досвід) інформаційно-бібліографічного супроводу науки на основі вільного програмного забезпечення (ВПО)» виступила О. Акімова, зав. наукової бібліотеки Інституту біології південних морів НАН України. Вона акцентувала увагу присутніх на позитивному досвіді використання ВПО в окремих напрямках своєї діяльності – створенні та збереженні електронних ресурсів.

Активну участь взяли фахівці з України в роботі секції «Бібліографічні аспекти вивчення книжкової культури» з доповідями: «Внесок одеської професури у розвиток бібліографії та книгознавства у кінці ХІХ – першій третині ХХ ст.» – О. Музичко, к. і. н., доцент Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова; «Серія бібліографічних покажчиків наукового журналу «Культура народів Причорномор'я» як елемент розвитку постпрото(нео)бібліографії» – С. Дудченко, заст. директора Центру інформаційних технологій МЦ «Крим». На прикладі видання серії було представлено авторську методичку створення нових форм друкованих бібліографічних покажчиків, які є водночас і повнотекстовими електронними колекціями. Л. Гріненко, зав. науковою бібліотекою Національного заповідника «Херсонес Таврійський» у рамках виступу «Актуальна старовина – досвід представлення старовинної археологічної

періодики в Мережі» проінформувала присутніх про спільний українсько-американський проект підготовки і представлення в Інтернеті таких наукових видань, як «Известия Таврической Ученой Архивной комиссии», «Записки Одесского общества истории и древностей», «Известия Русского Археологического института в Константинополе», «Известия Императорской Археологической Комиссии» (www.library.chersonesos.org).

Активну участь у роботі секції «Історія бібліографії» взяли співробітники Наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка В. Прокопчук, проф., директор, та О. Литвиненко, зав. відділом комплектування. Вони виступили з повідомленнями про роботу відомих бібліографів і книгознавців Л. Биковського, М. Ясинського, С. Сірополка у бібліотеці Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919–1922 рр.). Показовим є те, що діяльність відомих бібліографів розглядалася не тільки на цій секції (йшлося про П. Беркова, Л. Биковського, Д. Ульяновського, К. Шафрановського, М. Рубакіна та ін.), а й на інших було виголошено доповіді, присвячені бібліографам Н. Ватаці, В. Галі, М. Гастеру, А. Попову, І. Полонській.

У рамках Конгресу пройшли два круглі столи: «Нові інформаційні технології і бібліографічна діяльність бібліотек» (на базі Президентської бібліотеки імені Б. М. Єльцина), на якому було розглянуто найновіші технології в бібліографічній діяльності, зокрема нові підходи до формування електронних ресурсів і організації бібліографічного обслуговування, та «Періодичні видання з мистецтва у практиці сучасної бібліотеки з питань мистецтва» (на базі Санкт-Петербурзької театральної бібліотеки).

У ході обговорення результатів роботи Конгресу і формування підсумкового документа було висловлено низку пропозицій. Зокрема, практично всі учасники підтримали проект створення постійно діючого конгресу як органу для подальшої консолідації бібліографічного співтовариства. Підсумком обговорення «феномену книги і книжкової справи» і невизначеності щодо їхнього подальшого функціонування в суспільстві стала пропозиція щодо розробки та затвердження Закону про книгу і книжкову справу, в якому бібліографія розглядалася б як важливий засіб доведення інформації про соціально значущу книгу до споживача; створення дієвого правового механізму контролю за виконанням Закону про обов'язковий примірник.

Серед першочергових завдань – посилення державної фінансової підтримки у напрямі створення і впровадження державних стандартів; поліпшення фахової підготовки бібліографічних кадрів – втілення в життя концепції безперервної освіти та розробка і видання нової навчальної літератури для підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Проведення Конгресу підтвердило життєздатність бібліографії як галузі практичної діяльності та наукової дисципліни. Впевнені, що у матеріалах цього форуму не тільки можна буде знайти відповіді на ряд проблемних питань, але й вони дадуть поштовх до подальших професійних дискусій, роздумів і нових проектів.

Л. Мороз, директор
Зіньківської районної ЦБС, Полтавська область

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗІНЬКІВСЬКІЙ РАЙОННІЙ ЦБС ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЗІНЬКІВЩИНА! Напрочуд мальовнича, пісенна, щедра талантами земля. Звідси вийшло багато письменників, поетів, прозаїків. Це лауреати Державної премії імені Т. Г. Шевченка Григорій і Григір Тютюнники, Іван Цюпа, лауреат обласної премії імені П. Артеменка Федір Тютюнник, письменники Микола Зеров, Яків Майстренко, Олекса Мусієнко та ін.

Сьогодні однією з важливих складових національно-патріотичної роботи бібліотек Зіньківської ЦБС є історико-краєзнавча діяльність, котра здійснюється в рамках районної Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року, де передбачено комплекс заходів із обслуговування користувачів інформацією краєзнавчого характеру.

Відповідно до Програми, вийшли друком книги: Літвішко Л. Зіньків : від сивої давнини до наших днів / Л. Літвішко, О. Літвішко. – Полтава : Артполіграфсервіс, 2004. – 120 с.; Зіньківщина : іст. нарис. – Полтава : Інтерграфіка, 2006. – 640 с. Вперше в історії краю створено справжній його літопис, поданий через окремі долі людей. За допомогою працівників зіньківських книгозбірень до книг внесено багато біографічних відомостей про видатних діячів – уродженців цієї землі. Вони зібрали інформацію про земляків, які зробили великий внесок у розвиток науки і культури нашої країни. Це український ботанік, академік АН УРСР Д. Зеров, д. е. н., професор, академік Української академії економічних наук Д. Добряк, професор кафедри книгознавства та бібліотекознавства Київського національного університету культури і мистецтв М. Герасценко, д. т. н., професор, член-кореспондент НАН України М. Кулик та ін.

Готується до друку «Книга скорботи Зіньківщини», що присвячена діячам, які були репресовані у 1930-ті рр. У книгозбірнях району ведуться краєзнавчі календарі (своєрідні міні-виставки), де вказується дата народження поета чи письменника, вміщуються їхні фотографії і книги. В ЦРБ створено літературну карту Зіньківщини, де позначено населені пункти, в яких народився той чи інший письменник або поет, розміщено відповідні фотографії.

Бібліотечні працівники району довгий час підтримували тісні зв'язки з нашим співвітчизником із далекої Австралії письменником Д. Нитченком, зберігають його листи, надіслані до читачів. Його донька Леся Богуславець подарувала бібліотекам 15 примірників книги «На прощу до рідної землі», яка допомагає зрозуміти історію та сьогодення України, навчитися шанувати батьківські традиції, відстоювати людську і національну гідність.

Цього року на сесії районної Ради було прийнято рішення про заснування районної літературно-мистецької премії імені братів Тютюнників та затверджено положення про цю відзнаку. За 2009 рік премію присуджено бібліотекарю Шилівської бібліотеки-філії О. Влох та завідувачці сільського клубу К. Кардаш за

перемогу в конкурсі сценаріїв літературно-мистецьких вечорів – сценарій літературно-мистецького вечора, присвяченого пам'яті Григорія Тютюнника «Я міряю своє життя не днями, я працею вливаюсь в майбуття».

У Зіньківській ЦРБ для дорослих створено літературно-краєзнавчу вітальню. Тут представлено близько 1 тис. прим. книг, буклетів, листівок, фотодокументів, тематичних альбомів, дослідницьких матеріалів. Їх розміщено в окремі папки, зокрема: «Видатні люди Зіньківщини», «З історії міста», «З історії сіл Зіньківщини», «Зіньківщина від сивої давнини до сьогодення», «Голодомор 1932–1933 рр. на Зіньківщині», «Список жертв Голодомору на Зіньківщині», «Свідчення тих, хто вижив у Голодомор 1932–1933 рр. на Зіньківщині», «Герої Великої Вітчизняної війни – зіньківчани», «Почесні громадяни Зіньківщини», «Покликані музикою» (про композиторів краю), «Ті, хто мовою край свій звеличав» (про письменників), «Мистецтво творити своїми руками» (про майстрів художньої кераміки), «Народні звичаї та обряди рідного краю» і т. ін. А в Човно-Федорівській бібліотеці-філії в краєзнавчій папці «У зморшках – доля народу» зібрано матеріали про столітніх старожилів села, з уст яких бібліотекар М. Лоза записала, наприклад, обряд весілля.

Питання політичного, культурного, господарського життя міста, району відображаються в краєзнавчій картотеці ЦРБ. Тут також зібрано відомості про кожне село району. У картотеці виділено рубрики: «Репресії 1937 року на Зіньківщині», «Письменники рідного краю», «Голодомор на Зіньківщині», «Зіньківщина – екологічно чистий регіон України», «Історія села, в якому ти живеш» та ін.

Активно популяризуються книги краєзнавчої тематики через засоби масової інформації. У програмі районного радіо «Голос Зіньківщини» є альманах «Ровесник», в рамках якого кожної третьої п'ятниці бібліотечні працівники проводять бесіди, інформаційні, літературні години, огляди видань, присвячених життю і творчості місцевих поетів, письменників, видатних людей краю, пам'ятним датам, а також літературні читання. Зокрема, викликали інтерес слухачів літературні читання книги А. Павленка «Листи з війни» (К., 2008), яка містить листи, написані 1942 року нашим земляком, командиром відділення взводу ППО, уродженцем с. Удовиченки. В них яскраво відображено велич подвигу нашого народу, його любов до Вітчизни, стійкість, скромність та шляхетність. Прозвучали по радіо і бібліографічні огляди літератури: «Зіньківчани – Герої Радянського Союзу», «Безсмертний подвиг партизанів рідного краю», «Вони прославили наш край з Шевченковим ім'ям» (про лауреатів Національної премії України імені Тараса Шевченка – уродженців Зіньківщини).

Широко відзначаються бібліотеками ювілейні дати письменників-земляків. Літературно-музичний вечір «Я вернувся до тебе, Зіньківщино» до 120-річчя від дня

народження українського письменника, критика, полеміста, літературознавця М. Зерова проведено Зіньківською районною бібліотекою для дорослих (завідувачка відділу обслуговування Л. Колоша). Учасники вечора ознайомилися з життям і літературною творчістю письменника, який загинув у роки репресій, спогадами рідних, краян. Також тут відбулася презентація книг самодіяльного поета-земляка В. Прислонського «Село – моє життєве джерело».

У Бірківській, Великопавлівській, Дейкалівській, Кирило-Ганнівській, Лютенськобудищанській, Шилівській бібліотеках-філіях проводилися літературні години, літературні вечори, вечори поезії, поетичні конкурси «По життю з вишневим сміхом» (до 120-річчя від дня народження великого гумориста О. Вишні), «Зіньківський голос з далекої Австралії» (про творчість письменника-земляка з діаспори Д. Нитченка), «Краса поетичного слова» (про місцевих поетів Г. Литовець, В. Бадьор, Ю. Пацулу, Н. Калатуру, О. Друмова).

Зберігають традиції рідного краю у Власівській бібліотеці-музеї. По крупинках збирала бібліотекар 1 категорії Н. Хоменко матеріали, які надавали жителі села. Їх було вивчено, систематизовано, розміщено на стендах («Історичне минуле рідного краю», «Односельці в роки Великої Вітчизняної війни», «Трудові будні колгоспників», «Спорт на селі», «Художня самодіяльність села», «Як працюємо, так і відпочиваємо», «Сьогодні сільської Ради»), у куточку народознавства. Серед експонатів – старовинні предмети домашнього вжитку, сільська піч, яку облаштував сільський голова В. Хоменко.

У Малобудищанській бібліотеці-філії (бібліотекар 1 категорії Л. Міщанин) велика увага приділяється наочній популяризації книги. Фонд бібліотеки розкривають експозиції: «Перлини народного мистецтва на Зіньківщині», «Моя Зіньківщина прекрасна, тобі калиною цвісти», «Письменники рідного краю», «Обереги рідного села», «Краса небесна і земна», «Осінь щедрість рідної землі», «Гончарне ремесло Зіньківщини», «Звичаї, обряди, традиції рідного краю», виставка однієї книги наукового співробітника Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України В. Міщанина «Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці в Малих Будищечках». Книжкові виставки часто оздоблюються роботами місцевих вишивальниць, художників, виробами декоративно-прикладного мистецтва, гончарства.

У Миськомлинянській бібліотеці-філії майстром народної вишивки Г. Гриньом проведено майстер-клас «Хата без рушників, що родина без дітей». Митець розповів читачам – учням 5-9 класів про своє захоплення малюванням та народною вишивкою, продемонстрував особливості техніки вишивання різних узорів хрестиком, гладдю. А для широкого кола шанувальників книги, мистецтва, народних традицій проведено вернісаж-презентацію меморіального музею-садиби філософа і колекціонера опішнянської кераміки Л. Смержа, який зібрав унікальну колекцію глиняних творів відомих гончарів Опішного – І. Білика, М. Китриша, Г. та Я. Пошивайлів, а також рушників, чоловічих та жіночих сорочок, скатертин, вишитих хрестиком та оздоблених мережкою, старовинних ікон.

У с. Шилівка, прославленому величчю літературних талантів братів Тютюнників, було відзначено 90-річчя від дня народження Григорія Тютюнника і одночасно

вшановано творчість його братів – Григора та Федора. Літературно-мистецьке свято «Я міряю своє життя не днями, я працею вливаюсь в майбуття» було проведено як загальносистемний масовий захід спільно з Шилівською сільською радою, Зіньківською радою народних депутатів, Шилівською бібліотекою-філією, Зіньківською ЦРБ для дорослих, районним Будинком культури, представниками обласної ТРК «Лтава». Присутні з цікавістю прослухали розповіді про багаті сторінки літературної спадщини письменників-земляків, про ту велику любов до рідної землі, яка єднала їх і надихала на творчі здобутки, побачили інсценізацію уривків із творів цих визначних майстрів слова. А дружина Федора Тютюнника Любов Сергіївна прочитала власні вірші, присвячені братам. Знаходячись під враженням від усього почутого і побаченого, шилівчани казали: «Давно вже в селі не було такого свята».

У сільських бібліотеках-філіях Зіньківщини вже стало традицією щорічно проводити свята сіл: «Сільські неповторні світанки, моя Батьківщина мала» (Великопавлівська бібліотека-філія), «Під зіркою щасливого села» (Підозірківська), «Нашому роду нема переводу» (Удовиченківська), «У краю борів зелених» (Бірківська), «Моє село, для мене ти єдине» (Комсомольська), «Село моє, моя колиска» (Малобудищанська); у ЦРБ для дорослих – День міста «Під мирним небом квітні, наш Зіньків». Під час цих заходів відбуваються вшанування людей праці, батьків новонароджених, багатодітних сімей, подружжів, які прожили разом 40, 50 років, організуються експозиції творів декоративно-ужиткового мистецтва, фотовиставки історії сіл, зустрічі з видатними уродженцями краю, керівниками району.

Вже кілька років діють у книгозбірнях клуби за інтересами: «Краяни» (Шилівська бібліотека-філія), «Калинонька» (Бірківська бібліотека-філія), «Родослав» (Проценківська бібліотека-філія).

Різноманітно і насичено проходить кожне засідання клубу «Краяни» (бібліотекар 1 категорії О. Влох) – у формі інформаційних годин, годин цікавих повідомлень «Моє рідне село», «Це мій рід – моє коріння», «Заповідні місця Зіньківщини», вікторини «Стежками рідного краю», оглядів літератури «Наш край талантами багатий», «Трагедія 33-го», «У вирі життя», «Зійшла зоря та й не назорілася». Цікавою була презентація першої літературної збірки самодіяльного поета В. Прислонського «На рубежі віків», який народився в с. Петрівці Зіньківського району в сім'ї депортованих з Польщі лемків. Його вірші – про земляків, природу, рідний край, школу, кохання... Немало добрих справ роблять лемки на своїй другій батьківщині, бо вони є майстрами своєї справи. Чудові національні костюми, вироби декоративно-прикладного мистецтва передаються з покоління в покоління і постійно використовуються на мистецьких заходах, що проводить Шилівська бібліотека-філія.

Через книгу у читачів формуються любов і повага до минулого рідної землі, усвідомлення своєї причетності до збереження й примноження народних скарбів. Це допомагає бібліотекам виховувати у користувачів любов до своєї «малої батьківщини», почуття гордості за її славне минуле, відчуття себе господарем, який дбає про рідний край, зберігає культурні традиції, літературну спадщину та передає їх у спадок прийдешнім поколінням.

О. Стовба, завідувачка відділу
Нікопольської міської ЦБС, Дніпропетровська область

РОБОТА МОЛОДІЖНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ НІКОПОЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ЦБС ІЗ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ МІСТА

У 2006 році на базі Центральної міської бібліотеки (ЦМБ) Нікопольської МЦБС було створено Молодіжний інформаційний центр (МІЦ). Його цілями стали: залучення молоді до читання; виконання Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004–2008 роки (Закон України від 18 листопада 2003 року № 1281-IV); використання інформаційно-ресурсного потенціалу бібліотеки для задоволення інформаційних потреб молодих громадян, зокрема в соціальній, правовій, освітній та дозвілєвій інформації. До складу МІЦ увійшли бібліотекарі абонементів для юнацтва та провідні бібліотекарі структурних підрозділів ЦМБ, завідувачі філій, що обслуговують юнацтво, бібліограф та завідувачка методичного відділу ЦБС.

Бібліотека працює за програмою «Бібліотека – центр соціальної підтримки молоді». Для інформування юних користувачів створено стенд «МІЦ – соціальна підтримка молоді», де розміщено відомості щодо пропозицій, ресурсів Центру, різноманітну корисну інформацію, зокрема контактні телефони фахівців, які допоможуть у вирішенні складних проблем.

Одним із основних напрямів діяльності МІЦ є взаємодія з владними структурами, державними установами, депутатами міської ради, громадськими та молодіжними організаціями міста, зокрема: Центром соціальних служб у справах сім'ї, дітей і молоді (далі – Центр соціальних служб), Службою у справах неповнолітніх, Радою ветеранів Великої Вітчизняної війни, Нікопольським відділенням Фонду підтримки Дніпра, Громадським комітетом екологічного захисту міста, екологічним відділом міськвиконкому, Партією зелених, а також художньо-мистецькою галереєю «НАРТ», краєзнавчим музеєм, школами міста тощо.

Одним із пріоритетів у роботі Центру було обрано національно-патріотичне виховання молоді. Так, було проведено Тижень слави «А слава незгасна, а пам'ять нетлінна» та Тижень пам'яті «Така близька далека війна», організуються книжкові виставки до

основних знаменних дат в історії нашої держави та міста. Відбулися зустрічі учнів шкіл із ветеранами Великої Вітчизняної війни: «Тих днів у пам'яті не стерти і сьогодні», «Зі сплавом мертвих і живих писалась Перемога», «Ми думаєм про вас, хто не вернувся з битви», «Низький уклін вам, славні ветерани!»; уроки пам'яті та виховні години за участю членів Нікопольського об'єднання колишніх в'язнів концтаборів; літературно-музичні години мужності, уроки-реквієми, вікторини, уроки-діалоги: «Щоб пам'ятали...», «Забвению не подлежит», «І пам'ять серця і вічний смуток» та багато інших. Як правило, до цих заходів бібліотекарями органі-

зуються книжкові виставки: «Не забувайте незабутнє!», «Відлуння війни, відлуння в серцях», «Дорога до безсмертя», «Письменники-земляки про Велику Вітчизняну» та ін.

Разом зі студентами міських ВНЗ та учнями шкіл до знаменних дат нашої держави бібліотекарі проводять інформаційні години та літературні уроки, серед яких: «Сонце соборності» – до Дня Соборності України, «Вимріяна поколіннями» – до Дня Конституції України, «Моя земля – це незалежна Україна» – до Дня незалежності України тощо. Вже стало традицією вшановувати пам'ять юнаків, які загинули під Крутами. Інформаційну годину «Юнацтво, сповнене надії» працівники МІЦ провели для учнів ЗОШ № 24. До неї було підготовлено книжкову виставку «На п'єдесталі вічності».

Значна увага у МІЦ приділяється вихованню майбутніх воїнів. На заходи, що проводяться, як правило, запрошують головного воєнкома міста, юнаків зі шкіл та профтехучилищ. Так, до Дня Збройних сил України, що відзначається 6 грудня, було підготовлено книжкову виставку «Вірю в майбутнє українського війська», котра розкрила фонди абонементів для юнацтва з цієї теми. Також було видано пам'ятку допризовника «Захисники Вітчизни», в якій йдеться про особливості військової служби і міститься список літератури цієї тематики; створено папку-досьє «Допризовник», де зібрано відповідні статті з періодичних видань. А Центром соціальних служб запропоновано буклет – «Пам'ятка призовника», в якому юнакам пояснюється, чим є для кожного громадянина військова служба, її строки, пільги та переваги для військовослужбовців строкової служби.

Під час Тижня пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні для молоді було проведено: літературну годину-реквієм: «Розп'ята душа на хресті долі», урок історичної пам'яті «Сторінками безкровної війни», підготовлено історичну довідку «У той рік зааніміли зозулі», а також влаштовано книжкову виставку «Очима болю і вустами гніву», котру супроводжувала художня композиція «Ціна йому – життя».

У Нікополі досить гострими є екологічні проблеми. Тому тема захисту навколишнього середовища знаходить в полі зору фахівців МІЦ, які спільно з екологами намагаються виховати в молоді бережливе ставлення до природи та довкілля. Кожного року оновлюється начотна інформація з даного питання, видаються закладки, пам'ятки, проводяться масові заходи до річниці Чорнобильської трагедії, Дня довкілля, Всесвітнього дня Землі; екологічній тематиці присвячуються семінари бібліотечних працівників міста.

Одним із останніх кроків у цьому напрямі стала реалізація програми «Екологія: дзвони сьогодні» спільно з екологами та екологічними організаціями. В її рамках проведено екологічні екскурсії, мандрівки

ріднокраєм «Червона книга Нікопольщини», презентації екологічного журналу «Свята справа», екологічно-літературний калейдоскоп «Довженко і Нікопольщина» (історія Каховського водосховища), екологічний вернісаж та зустрічі з екологами «Екологічне досє краю». Великою популярністю у молоді користується книжкова виставка «Екологічний барометр: події, факти, проблеми», на якій, крім представлених книг та інформаційних буклетів, зроблено куточок природи та щоденно працює інформаційно-довідкове бюро. Серед заходів, що викликали особливий інтерес, – зустріч учнів 9 та 10 класів ЗОШ № 20 із провідним екологом міста, головою Нікопольського відділення Міжнародного фонду підтримки Дніпра В. Сандулом. Під час цього екологічного уроку-набату, що мав назву «Скривджена земля», йшлося про Каховське водосховище, історію його створення, якість води. З цікавістю учні слухали повідомлення про стан питної води в Нікополі, подивилися фільми про питну воду, які презентував В. Сандул. Наприкінці зустрічі гість розповів про екологічний журнал «Свята справа».

Із введенням у школах курсу поглибленого вивчення історії, географії, екології, літератури рідного краю у МІЦ особлива увага приділяється наданню допомоги юним користувачам у вивченні цих предметів. Як доводить практика, найбільш ефективними роблять бібліотечне краєзнавство та народознавство комплексні форми популяризації знань із одночасним використанням різних методів (ігрового, діалогового, розповідного, візуального) і співпраця з багатьма установами та організаціями, що пов'язані з краєзнавством.

Завжди викликають інтерес користувачів книжкові виставки і полиці, розташовані на юнацькому абонементі центральної бібліотеки: «Письменники Дніпропетровщини», «Мій улюблений куточок України», «Мій край – моя земля», «Нікополь – перлина козацької землі». Представлені на них книги, крім придбаних бібліотекою, було подаровано краєзнавцями П. Богушем, С. Шереметом, П. Ганжою та В. Макаровим у ході заходів з презентації тієї або іншої книги. Пропонується користувачам і рекомендаційний список літератури «Краю мій лелечий».

Бібліотекарі МІЦ разом із Центром соціальних служб провели до Міжнародного дня родини зустріч учнів 9 класів із психологом Центру В. Семеновою за темою відносин у сім'ї «Щастя бути разом». Розмова проходила в діалоговому режимі з обговоренням ситуацій та жартівливими коментарями присутніх. За темою бесіди було проведено тестування, запропоновано буклети, а бібліотекарями організовано книжкову виставку. На юнацькому абонементі протягом року діє книжкова полиця «Сходинки до сімейного щастя» та видано буклет.

Правове виховання – один із пріоритетних напрямів виховної роботи, яку проводить МІЦ, адже на захист прав молоді в нашій країні прийнято чимало законів, тому юні користувачі мають знати свої права.

Для цього вже багато років проводяться традиційні зустрічі з юристами міста, які в доступній для підлітків формі спілкуються з ними на правові теми.

Дуже змістовною була зустріч юриста В. Ажмякова з учнями 11 класів ЗОШ № 10, яка мала назву «Молодь: твої права і обов'язки». У вступному слові «Коротка історія прав людини» бібліотекар ознаямила учнів з історією права та провела огляд літератури біля «Куточка права», який було організовано до зустрічі. Школярі задавали Віталію Михайловичу запитання стосовно вищої освіти в Україні та за кордоном, кримінальної

відповідальності підлітків, про кредити на навчання і т. ін. Відповіді було отримано у формі пояснювальної бесіди на основі Цивільного та Кримінального кодексів України. А до уваги читачів юнацького абонементу запропоновано книжкові виставки: «Молодь і право: розуміти, знати, дотримуватись», «Правове навчання: проблеми сьогодення», «Як не стати жертвою злочину?», «Ми і закон» та ін.

Для вирішення проблем, які виникають у житті підростаючого покоління, та популяризації серед молоді здорового способу життя організуються зустрічі з психологами, наркологами, лікарями. Цю тему висвітлюють і книжкові виставки «Не зроби помилку» та «Здорові стандарти», що розташовані на юнацькому та дорослому абонементі, у читальному залі ЦМБ. Так, до Всесвітнього дня здоров'я фахівцями МІЦ разом із працівниками Центру було проведено зустріч-діалог «Можна жити, а можна існувати». Зі школярами спілкувалися лікарі Ю. Сушицька (підлітковий нарколог), Л. Артеменко (венеролог, завідувачка міського шкіряно-венерологічного диспансеру), І. Кушніренко (фтизіатр туберкульозного диспансеру) та психолог Центру.

Відомо, що за впливом на духовне життя людини ніщо не може зрівнятися із силою художнього слова, мистецтва. З огляду на це, багато заходів, що проводяться у МІЦ, спрямовано на виховання у молоді моральних, етичних та естетичних засад, культури, розвиток художніх здібностей. Для цього організуються книжкові виставки-вернісажі, виставки-портрети («Світ Леонардо», «В майстерні у Рафаеля»), налагоджено співпрацю з місцевою художньо-мистецькою галереєю «НАРТ». Митці міста, які відомі не тільки у нас, приходять до бібліотеки, щоб розповісти про свою творчість молоді. Так, успішно пройшла зустріч учнів 11 класів ЗОШ № 24 з місцевим художником і поетом В. Валсамакі. З великою цікавістю розглядали школярі фотографії картин Віталія Дмитровича, деякі з яких присвячено його перебуванню на Півночі. Також В. Валсамакі читав свої вірші – любовну лірику, поезії, в котрих розглядаються життєві проблеми, і т. ін. Знайомство з такою неординарною, творчою, багатогранною особистістю викликало неприхований інтерес юних читачів, які жваво ставили запитання та з великою увагою вислуховували відповіді на них.

24 травня, в День слов'янської писемності і культури, до ЦМБ традиційно запрошуються священники Спасо-Преображенського собору на години духовності, святкові зустрічі, виховні години: «Бог у душі – милосердя у вчинках», «Життя духовного основа», «Наші духовні провідники».

Одним із важливих напрямів діяльності МІЦ є робота з профорієнтації. Із сучасними професіями знайомлять книжкові виставки: «Обираючи роботу обираєш майбутнє», «Перед стартом у професію». Тут представлені видання з порадами психолога, і такі, що висвітлюють досвід фахівців, а також інформаційні буклети, посібники з профорієнтації.

Для більш якісного обслуговування користувачів у МІЦ збирається матеріал, якого недостатньо у фонді, в папки-досьє, а для тих, хто, кому важко самостійно знайти потрібну інформацію, фахівці Центру проводять бібліотечні уроки. Про роботу з каталогами та картотеками, правила бібліографічного опису й складання списків літератури до рефератів і курсових робіт розповідає бібліограф ЦБС В. Карнаух. У літній період бібліотекарі МІЦ проводять для відвідувачів ознайомчі екскурсії по бібліотеці. Для юних користувачів призначені й бібліографічні посібники різної тематики.

Популярним серед користувачів МІЦ є Інтернет-центр створений за підтримки Посольства США в Україні. До його послуг тільки в минулому році звернулися 500 користувачів. У Мережі є доступ до великої кількості різноманітних ресурсів: реферативної та бібліографічної інформації, каталогів бібліотек і видавництв, фактографічних, адресних, довідкових баз даних; є можливість дізнаватися про новини, читати повні тексти книг та періодичних видань, електронні публікації, що не мають друкованих аналогів у нашій бібліотеці, знаходити потрібні зображення, музику та ін. Приваблюють користувачів та активно допомагають освоювати комп'ютер різноманітні листівки, буклети, пам'ятки, що видаються працівниками Центру в серії «Полезный Интернет». Велику допомогу надають працівники Інтернет-центру структурним підрозділам ЦБС в їхній видавничій діяльності – випуску інформаційних довідок, бібліографічних покажчиків літератури, буклети до ювілейних дат письменників тощо.

Досвідом, набутим за час діяльності МІЦ, ми ділимося з колегами під час семінарів і практикумів, що проводяться в бібліотеці: «Бібліотека і молодий користувач: складові успіху», «Національно-патріотичне виховання – пріоритетний напрям у роботі публічної бібліотеки», «Мовознавство. Робота бібліотек по популяризації української мови і літератури», «Молодий користувач бібліотеки. Вивчення та інформаційне обслуговування», «Бібліотека в світі інформаційних технологій» тощо. До цих заходів видаються інформаційні посібники, рекомендаційні списки фахової літератури з молодіжних питань. Робота МІЦ висвітлюється на сторінках інформаційно-методичного щоквартальника «Бібліотечна орбіта Нікопольщини».

Наші провідні фахівці виступають і на семінарах обласного рівня. Так, у квітні 2010 року в Нікополі відбувся семінар керівників методичних об'єднань шкільних бібліотек, де з досвідом роботи зі шкільними бібліотеками виступила з мультимедійною презентацією заступник директора ЦБС Л. Чиндяєва.

Активна й різноманітна діяльність Молодіжного інформаційного центру Центральної бібліотеки Нікопольської МЦБС робить його привабливим і корисним для молодих громадян міста. І тут дається взнаки й сприяння депутатів міської ради – пропозиціями, конкретними справами або фінансовою допомогою. У свою чергу, фахівці Центру багато роблять для того, щоб якнайповніше задовольняти запити юних користувачів, комплектувати фонд потрібною і цікавою літературою, рекламувати Центр та його послуги.

ЯК ЖИВЕШ, СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКО?

*І. Цуріна, завідувачка відділу
Державного закладу
«Національна парламентська бібліотека України»*

НА ПОРЯДКУ ДЕННОМУ – СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА

ПРОВЕДЕННЯ в 2007 році всеукраїнського дослідження «Сільська бібліотека на мапі України», ініційованого Міністерством культури і туризму України, значно активізувало увагу саме до вказаних закладів. Це цілком зрозуміло, зважаючи на те, що 81% публічних бібліотек країни знаходяться в сільській місцевості.

Відкриття свого часу бібліотек на селі було зумовлено розумінням їхнього значення як соціальних інституцій, що виконують освітянську місію, впливають на культурну атмосферу в громаді, формують її інтелектуальний та інформаційний потенціал. Бібліотека і сьогодні залишається на селі єдиним реально діючим, соціально орієнтованим закладом, який, по можливості, забезпечує конституційне право людини на вільний доступ до знань, культурних цінностей. Проте для того, щоб досягти повного дотримання прав кожного сільського мешканця на інформацію, задоволення його потреб та інтересів, необхідне корегування бібліотечної політики на місцях.

Варто зауважити, що ситуація стосовно цієї ланки бібліотечної системи залишається дуже складною.

Сільські бібліотеки перші відчували на собі, що таке місце самоврядування, почали інтуїтивно будувати відносини з місцевими владними структурами та громадами, без допомоги котрих, як і будь-яка публічна бібліотека, вижити не можуть. Місцева громада не тільки оцінює фахову діяльність бібліотекаря, його культурний рівень, а й добре знає цю людину. Односельчани не мають гадки про статистичні звіти, а знають, коли і скільки днів на тиждень відкрито книгозбірню і чи є вона насправді тим осередком, до якого тягнуться люди, знаходять тут для себе потрібну чи просто цікаву інформацію, можуть поспілкуватися, проявити себе, з користю провести час.

Якщо бібліотекар працював добре, якщо йому довіряють, тоді цілком логічними будуть дії на підтримку книгозбірні голови сільської ради, який, очевидно, також був її читачем. Але якщо бібліотека не була центром життя спільноти і керівник сільської ради ніколи не звертався туди, якщо він виріс без книги, живого спілкування в сільській книгозбірні, ось тоді дуже важко довести йому необхідність її існування для жителів села.

Процес децентралізації, розпаду ЦБС ускладнив роботу сільських бібліотек, оскільки їхні працівники втратили методичну підтримку центральних районних бібліотек, до якої вже звикли.

Хоча, врешті-решт, і ті, що вийшли з ЦБС, і ті, що залишилися, однаково потерпають у неопалюваних приміщеннях. От і стоїть питання, чи зможуть сільські книгозбірні в цих умовах стати каталізаторами, здатними зміцнити і об'єднати сільські громади, бути необхідними для своєї спільноти?

Аналіз статистичних даних свідчить, що ні матеріально-технічна база, ні фонди, ні кадрові ресурси сільських книгозбірень не відповідають тим вимогам, які висуває сьогодення. Ці питання, болючі для всієї бібліотечної спільноти України, стали головною темою проведення обласних форумів сільських бібліотек. Хоча запровадження місцевого самоврядування зруйнувало «вертикаль» підпорядкованості, тим самим забравши в обласній бібліотеці можливість впливу на ситуацію, що склалася на селі, проте окремі обласні бібліотеки намагаються привернути увагу владних структур та громади до існуючих проблем. Так, у 2008 році відбулися Перший Форум сільських бібліотекарів «Соціокультурна діяльність бібліотек в умовах кримського села» в м. Сімферополі (АРК), І Форум сільських бібліотекарів Миколаївщини «Сільська бібліотека: стратегія поступу в майбутнє» в м. Миколаєві. Цього року, напередодні Всеукраїнського дня бібліотек, Кіровоградського ОУНБ ім. Д. І. Чижевського також було ініційовано проведення обласного Форуму сільських бібліотекарів. Його метою стало визначення перспектив розвитку сільських бібліотек, покращання їхнього матеріально-технічного стану, впровадження інновацій, організація вільного доступу населення до інформації, якісне задоволення інформаційних потреб жителів села.

Форуму передувала обласний огляд-конкурс «Краща сільська бібліотека Кіровоградщини» (http://www.library.kr.ua/novini/forum_zv.html). Оцінювалися: основні показники роботи, матеріально-технічна база бібліотеки та її стан, залучення позабюджетних коштів, платні послуги, забезпечення комфортності умов обслуговування користувачів, інформаційний потенціал та довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, підвищення фахового рівня працівників. Також зверталась увага на:

- участь бібліотеки в соціокультурному розвитку села та її взаємодія з органами місцевої влади, закладами культури і освіти, недержавними організаціями;
- участь у реалізації районних соціальних програм, в обласних та всеукраїнських конкурсах;
- організацію обслуговування окремих груп населення (дітей, юнацтва, неповносправних громадян, людей похилого віку, багатодітних сімей);
- краєзнавчу діяльність, роботу любительських об'єднань, клубів за інтересами;
- висвітлення діяльності бібліотеки в засобах масової інформації.

Порівняння статистичних показників діяльності сільських бібліотек Кіровоградщини за 2009 р. із даними соціологічного дослідження 2007 р. та з показниками її найближчих сусідів (аналогічними бібліотеками Вінницької, Миколаївської, Черкаської областей) дозволило зробити висновок, що ситуація поступово змінюється на краще. Але й досі більше половини бібліотек навіть не опалюються, тому годі й говорити про

впровадження в них інформаційних технологій, проведення соціокультурної діяльності на належному рівні.

У той же час показники роботи сільських бібліотек Кіровоградщини свідчать про їхню затребуваність, адже практично кожен другий житель села користується їхніми послугами. Водночас у 2009 р. відбулося зменшення кількості користувачів сільських бібліотек регіону на 7 тис. осіб. Причин цього декілька. У середньому на утримання однієї бібліотеки виділялося 19 718 грн., із яких 81% – на заробітну плату. Отже, на належне комплектування, утримання книгозбірень залишається зовсім небагато коштів. Минулого року кожна сільська бібліотека у середньому отримала лише 82 книги. Привертає увагу і той факт, що 68% користувачів бібліотек – люди старшого віку, молоді у селах мало, є безробітні, а чоловіки змушені виїжджати на заробітки. Особливістю цього регіону є те, що тут досить багато сіл із невеликою кількістю жителів, тому в них немає бібліотек. Певною мірою рішенням проблеми бібліотечно-обслуговування населення стало відкриття 165 бібліотечних пунктів.

Сьогодні в суспільстві є розуміння, що бібліотека – це єдиний безкоштовний соціальний заклад на селі, який дає можливість користуватися книгами, отримувати інформацію. Серед проблемних питань функціонування сільських книгозбірень – взаємодія з місцевою владою, ресурсне забезпечення діяльності, робота на допомогу відродженню та збереженню української культури, тобто розвиток бібліотеки як інформаційного, освітнього та культурно-дозвілєвого центру.

Зрозуміло, що, працюючи в складних матеріальних умовах, бібліотеки більше уваги приділяють соціокультурній роботі, стаючи місцем спілкування, організації змістовного дозвілля. Попри всі труднощі, на базі багатьох сільських бібліотек працюють клуби за інтересами, проводяться різноманітні заходи, реалізуються проекти літнього читання для дітей.

Знаковим є те, що бібліотеки поступово змінюють свої функції, враховуючи реалії сьогодення, а отже, поступово відбувається еволюція соціальної ролі бібліотеки. Її функції розширюються та виходять за межі суто традиційної бібліотечної роботи. Про це свідчить й участь сільських книгозбірень в Ярмарку соціальних ініціатив, що проводився на Кіровоградщині, де яскраво простежується партнерство бібліотек та громадських організацій заради інтересів місцевих громад. Цьому, безперечно, сприяла участь сільських бібліотек у проведенні в області інформаційно-освітньої кампанії з правової освіти сільської молоді та молоді невеликих міст. Так, за темою «Роль громадянського суспільства та громадянських ініціатив у сільській місцевості» було проведено 80 тренінгів, основною метою яких стало розкриття механізмів участі мешканців територіальних громад у процесах ухвалення та прийняття рішень органами місцевого самоврядування, пошук шляхів вирішення актуальних проблем громади спільно із владою, у т. ч. залучення фінансових ресурсів.

Одним із аспектів роботи є розробка та участь бібліотек у різноманітних проектах. Так, програма „Бібліоміст” підтримала проект Центральної бібліотеки для дорослих Олександрівського району «Дамо засудженим шанс у громаді». Бібліотека спільно з громадою селища допоможе людям, які повертаються до повноцінного життя після закінчення виправного терміну. Буде проведено низку заходів, що сприятимуть соціальній реабілітації колишніх засуджених, серед

яких: навчання роботи з комп'ютером; допомога в подоланні інформаційної замкнутості через надання можливості Інтернет-спілкування; створення безкоштовної громадської юридичної приймальні; пріоритетне інформаційно-бібліографічне обслуговування лідерів громадського руху, котрі займаються реабілітацією ув'язнених; підтримання правової освіти членів громади шляхом надання доступу до правових баз країни. Партнери проекту – волонтери, громадська спілка краєзнавців, міська рада, районна рада, районний відділ культури, місцеві ЗМІ, відділ у справах сім'ї, молоді та спорту.

Підключення бібліотек до Інтернету – ще один із кроків на шляху забезпечення рівного доступу до інформації для населення регіону. Доступ до Мережі в 2010 році отримали 5 сільських бібліотек завдяки реалізації проекту «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету» програми «Бібліоміст». Всього Кіровоградська область одержала 15 комп'ютерів, із них 13 – сільські бібліотеки.

Про позитивні зміни в діяльності бібліотек села свідчить і те, що на Форумі окремі з них були відзначені заохочувальними призами від обкому профспілки працівників культури, програми «Бібліоміст», Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Кіровоградській області, літературного об'єднання «Степ», обласної організації Національної спілки письменників України, мобільного оператора «Київстар Дж. Ес. Ем.», Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна».

Бібліотека стає успішною, коли вона починає працювати по-новому, формуючи навколо себе соціально-культурний простір та будуючи взаємини з користувачами на основі аналізу та передбачення їхніх потреб. Для цього необхідна актуалізація бібліотечних фондів, створення системи безперервної освіти бібліотекарів, підтримки сільських бібліотек методичними центрами різного рівня і т. ін.

Нині спостерігаються зміни й у діяльності самих сільських бібліотекарів, які по-новому, енергійно будують відносини з органами влади, громадськими організаціями, соціальними інституціями. Очевидно, що

цьому сприяє високий відсоток фахівців (65%) з повною вищою та базовою вищою бібліотечною освітою, розумний консенсус між досвідом (35% бібліотекарів мають стаж понад 20 років) та молоддю, яка працює лише більше 3 років (15%). Це, у свою чергу, зумовить зміцнення матеріально-технічної бази книгозбірень, слугуватиме запорукою їхнього стабільного розвитку у майбутньому.

А про те, що представники влади розуміють важливість сільських бібліотек, свідчить участь у кіровоградському Форумі перших осіб регіону. Так, голова обласної ради М. Сухомлин у своєму привітанні сказав, що влада усвідомлює значення бібліотеки для громади і робить усе можливе, щоб підтримати бібліотеку як осередок культури, особливо на селі. А голова облдержадміністрації С. Ларін попросив терміново подати конкретні заходи щодо поліпшення стану бібліотек області. Ці пропозиції мають увійти до «Програми соціально-економічного розвитку Кіровоградщини».

Список використаної літератури

1. Бражникова С. Моя многофункциональная библиотека : деятельность сел. б-к на соврем. этапе / С. Бражникова // Библиополе. – 2008. – № 1. – С. 15–17.
2. Зведення річних звітів про діяльність бібліотек сфери управління Міністерства культури і туризму України (2009) / Упр. культури і туризму Кіровоград. облдержадмін.
3. Кравченко С., Цуріна І. Сільська бібліотека: знайомство зблизька / С. Кравченко, І. Цуріна // Бібл. планета. – 2007. – № 4. – С. 39–40.
4. Розвиток мережі громадянської освіти : (за результатами реалізації проекту «Мережа громадян. освіти. Правова освіта сіл. молоді» / упоряд. В. Животовська ; Кіровоград. обл. інформ. служба з актуал. питань жіноцтва. – Кіровоград, 2009. – 282 с.
5. Бібліотечна Україна в цифрах (2008–2009 рр.) : Стат. зб. / М-во культури і туризму України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України» – К., 2010. – 56 с.
6. Цуріна І. Влада інвестує в розумного бібліотекаря / І. Цуріна // Бібл. планета. – 2008. – № 3. – С. 22–23.
7. Ярмарок соціальних ініціатив (за результатами реалізації проекту «Мережа громадянської освіти: вчимося працювати за новими законами») / Кіровоград. обл. інформ. служба з актуал. питань жіноцтва, Кіровоград. обл. універс. б-ка ім. Д. Чижевського ; упоряд. В. Животовська. – Кіровоград, 2007. – 124 с.

Т. Бугай, завідувачка Олександрівської сільської бібліотеки Покровської районної ЦБС, Дніпропетровська область

ШИРОКИЙ РЕПЕРТУАР ПОСЛУГ БІБЛІОТЕКИ НА СЕЛІ

Живе бібліотека у селі

Для того, щоби серцем зрозумів ти,

Що хліб і книга – на однім столі –

Як щастя і добро, повинні жити.

Ці слова читаєш щоразу, коли заходиш до Олександрівської сільської бібліотеки-філії № 17 Покровської районної ЦБС. Дійсно, живе бібліотека у селі вже понад 80 років. Її історія тісно пов'язана зі славною історією села, що розкинулось на лівому березі річки Вовча, його жителів – простих селян-трудолюбів, хліборобів, чесних, гордих, щедрих душею людей.

А починалося все з хати-читальні, розміщеної в панській клуні. Її фонд складала книжечки і брошури, що

їх приносили самі жителі села, і читали вони ті затерті «фоліанти» при каганцях та свічках.

Книгу в Олександрівці любили і шанували завжди, шукаючи в ній мудру пораду, підтримку у скрутний момент, у хвилини радості.

Олександрівська сільська бібліотека сьогодні – це інформаційно-культурний, дозвіллевий центр села з широким репертуаром послуг, із фондом, який налічує 7 204 примірники. Її користувачами є 510 осіб – допитливих, вимогливих, але завжди вдяч-

них за надану інформацію, цікаву книгу, свіжу газету, проведений захід. Це стимулює до пошуку нових форм роботи, аби задовольнити найвибагливіші запити користувачів.

Не секрет, що фонди сільських бібліотек складають книги 1970–1980-х років. Тож який вихід? «Рятують» деякою мірою періодичні видання, яких Олександрівська сільська рада передплачує для бібліотеки 10–12 назв. Відвідувачі із задоволенням читають яскраві журнали, цікаві газети, матеріали яких стають доречним

наповненням тематичних полиць і виставок. Підвищенням інтересом користуються куточок «Влада інформує» з рубриками «Юридична консультація», «Чим живеш, село?» та куточок «Є цінності святі – любов, життя і діти» з розділами «Порадки

на всі випадки», «Не зів'яне жіноча врода», «Батьки і діти, діти і батьки – нероздільне і одвічне коло».

З метою популяризації книги, підвищення читацького інтересу, виховання любові до рідної мови в бібліотеці максимально розкрито фонд шляхом створення яскраво оформлених книжкових полиць, тематичних виставок. Окрім книг та періодичних видань, тут розміщено інші матеріали, які підсилюють зміст експозицій, слугують прикрасою і сприяють естетичному задоволенню користувачів. Так, у краєзнавчому куточку «Край мій Покровський, квітуча земля» демонструються вироби С. Виноградової – двадцятирічної читачки, яка освоїла техніку петриківського розпису по дереву. Її дощечки, скриньки, ложки, куманці та навіть люлька викликають неабияку зацікавленість односельців і гостей села.

У цьому ж куточку експонується унікальна ювілейна медаль, випущена до 200-річчя селища Покровське в 1979 році. Багато з відвідувачів, особливо юнь, завжди прагнуть потримати її в руках, цікавляться історією випуску медалі, датою, до якої її приурочено. Чи це не є тим поштовхом, що надалі спонукає до вивчення історії свого краю?

У куточку, присвяченому діяльності жіночого клубу «Вербиченька», що створений на базі бібліотеки і успішно працює вже п'ять років, виставлено роботи жінок – членів клубу. Це серветки, рушники, картини та ікебани. Кожна річ неповторна, а ще – викликає шану та інтерес до традицій предків. Підтвердженням цього є те, що до клубу «Вербиченька» приходять дівчата з проханням навчити їх вишивати чи робити мережку.

Тематична полицка «Туристичними маршрутами України» наповнена унікальними матеріалами про цікаві місця Покровщини – Дуб смерті в Дібрівському лісі, Марушкині скелі, Кам'яну і Стрільцеву балки, Макаренський сад. З любові до рідної землі народжується любов до Батьківщини. Слідкуючи в пресі за перебігом акцій «Сім чудес України» та «Сім природних чудес України», бібліотекар разом із читачами

створила папку, яку наповнили яскравими матеріалами про ці унікальні пам'ятки: Національний історико-культурний заповідник «Кам'янець», Софію Київську, острів Хортиця, заповідник «Асканія Нова» і т. ін.; доповнили матеріалами про зелений туризм України, картами міста Києва, Дніпропетровської області.

Куточок «Стала громада – майбутнє села» має рубрики: «Аспекти місцевого самоврядування», «Інвестиційні проекти, що діють в Олександрівці», наповнені матеріалами про діяльність Олександрівської сільської ради, ініціативи, які мають успіх. Це і спільний проект із Канадською фундацією «Хайфер Прожект Інтернешнл» із розвитку скотарства, і новостворена благодійна організація «Олександрівський фонд розвитку громади», і документи щодо перемоги в конкурсі проектів з розвитку місцевого самоврядування, результатом яких стали освітлення вулиць села, реконструкція танцювальних танцювальних, закладення парку. Крім газетних публікацій, у куточку розміщено фотографії, а ще – тренінгові матеріали, якими користуються всі бажаючі. Так, почувши про ініціативи Олександрівської сільської ради, прочитавши про певні успіхи, до бібліотеки за інформацією про набутий досвід звертаються голови інших сіл району.

Особлива категорія користувачів – діти, тому зону, призначену для них, оформлено з великою любов'ю і фантазією. Тут демонструється виставка робіт малят «Завжди знайдеться діло для рученят умілих», є й полицка для найменших «Моя найперша книжка», для допитливих – цікаві матеріали «Для вас, чомучки». На допомогу школярам підібрано книги, папки-дос'є «Для тих, хто любить навчатися», «Вічне слово Кобзаря».

Жодна подія села, району, області, держави не лишається поза увагою бібліотеки. Години інформації, уроки добра, тематичні вечори – це той неповний перелік масових заходів, які проводяться в ній за участю читачів усіх категорій, запрошених ветеранів Великої Вітчизняної війни, праці, аматорів сцени, представників місцевої влади, працівників освіти.

Щодо майбутнього Олександрівської сільської бібліотеки, то бачимо її гарно оформленою, наповненою розумними, добрими книгами, оснащеною комп'ютерами. А ще – з читальною залом, спеціалізованим під'їздом для інвалідів. Це бачення бібліотеки було мотивовано, докладно втілено у проєкті «Зусиллями небайдужих – бібліотека III тисячоліття», що було подано на обласний конкурс проєктів розвитку місцевого самоврядування у жовтні 2008 року. Як знати, можливо, колись цей проєкт буде втілено. Кажуть, мрії збуваються...

Помічені неточності

У № 3 (49) 2010 р. «Бібліотечної планети», на сторінці 38, у назві матеріалу, в якому йшлося про підготовлений НПУ покажчик «Українське бібліотекознавство (1991–2008)», помилково було вказано іншу назву – «Бібліотекознавство України (1991–2008)».

ЗІ СЛАВНИМ ЮВІЛЕЄМ!

У листопаді відзначила свій ювілей **Світлана Степанівна Савченко** – головний бібліограф науково-бібліографічного відділу Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України». Присвятивши своє життя бібліотечній справі, вона стала справжнім фахівцем в обраній професії.

А розпочався її трудовий шлях – у ДРБ УРСР ім. КПРС (нині НПБУ) у 1969 р., де С. Савченко (з перервами) працювала у різних відділах – обслуговування читачів, довідково-бібліографічному, науково-методичному. Успішно очолювала відділ довідково-інформаційного фонду при Інформаційному центрі з питань культури та мистецтва. З 1994 року працює в науково-бібліографічному відділі.

Світлана Степанівна завжди демонструє високий фаховий рівень, невтомне прагнення до накопичення знань та удосконалення професійних навичок. Про це, зокрема, свідчить різноманітність та змістовність її бібліографічного доробку. Вона – автор науково-допоміжних та рекомендаційних бібліографічних посібників: «Національна парламентська бібліотека України (1866–2005)», «Філологічні науки в Україні», «Анатолій Петрович

Корнієнко», «Олесь Гончар», «Знаменні дати». Сьогодні С. Савченко плідно працює над підготовкою одного з найпопулярніших довідкових видань – «Календаря знаменних і пам'ятних дат».

Безцінний досвід, набутий Світланою Степанівною за роки бібліотечної діяльності, органічно поєднався в ній з невичерпним природним оптимізмом. Для нас вона стала незамінною людиною, в якій можна отримати не лише фахову консультацію, але й душевну підтримку, дружню пораду. Магнетизм особистості цієї жінки посилюється завдяки тій доброті та любові, яку вона випромінює та дарує оточуючим.

Нині, коли на календарі життя Світлани Степанівни замайоріла ювілейна дата, ми хочемо щиро привітати колегу і висловити їй найпалкіші слова поваги та любові. Бажаємо, аби у всіх починаннях її вірними супутницями були удача та насага, а поруч завжди були однодумці та вірні друзі. Нехай в її домі панують любов і достаток, тепло та затишок. Нехай ніколи не полишає душу молодечий запал, а Господь Бог дарує їй міцне здоров'я, довгі та щасливі літа!

Колеги

НАША АНТОНІВНА

БІЛЬШЕ 30 років працює у Львівській міській бібліотеці ім. Лесі Українки **Надія Антонівна Кочмар** – завідувачка відділу комплектації і обробки літератури. 10 жовтня їй виповнилося 70 років.

Свій трудовий шлях ювілярка розпочала в далекому 1959 році у селі Полюхові Перемишлянського району Львівської області. Нелегким було її життя, як і всіх «дітей війни», проте виростила трьох дітей, а зараз виховує чотирьох онуків.

«Наша Антонівна» – так по-домашньому звуть її працівники ЦБС для дорослих. Всіх, хто знає і поважає Надію Антонівну, вражає її енергія і любов до життя.

Колеги щиро вітають Надію Антонівну і зичать їй здоров'я, бадьорості і любові ближніх. Многая і блага літа!

ПОДІЇ. ФАКТИ

АВТОР КНИГ ПРО «ГАРІ ПОТТЕРА» ОТРИМАЛА ПРЕМІЮ АНДЕРСЕНА

Англійська письменниця Джоан Роулінг стала першим лауреатом премії імені великого датського казкаря Ганса Христиана Андерсена. Церемонія вручення пройшла в датському місті Оденсе. Сума премії дорівнює 500 тис. датських крон, або 93 тис. доларів.

Премія вручається письменникові, чия творчість може порівнятися з казками Андерсена; точніших критеріїв відбору лауреатів не вказано. Ганс Христиан Андерсен (1805–1875) написав майже 160 творів. Дж. Роулінг – поки лише 7 книг, які було продано накладом 400 млн. прим. і перекладено багатьма мовами світу.

За матеріалами сайту *Газета.Ру*

Режим доступу: http://www.gazeta.ru/news/culture/2010/10/19/n_1561513.shtml

АВТОБІОГРАФІЯ МАРКА ТВЕНА ПОТРАПИЛА ДО СПИСКУ БЕСТСЕЛЕРІВ ЗА МІСЯЦЬ ДО ВИХОДУ У СВІТ

Попередні замовлення на автобіографію американського письменника Марка Твена дозволили цій книзі ще до виходу у світ потрапити у список бестселерів на сайтах Barnes & Noble.com та Amazon.com.

За заповітом Твена, його автобіографія могла бути опублікована тільки через 100 років після смерті письменника. Він помер у 1910 році, і в березні цього року видавництво Університету Каліфорнії почало готувати рукопис до видання. «Автобіографія Марка Твена» складатиметься з трьох томів. 15 листопада в магазинах з'явився перший том.

За матеріалами сайту *Газета.Ру*

Режим доступу: http://www.gazeta.ru/news/culture/2010/10/19/n_1561598.shtml

У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ ПОЧАЛА ФУНКЦІОНУВАТИ ПОВНІСТЮ ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

Комплекс бібліотеки має вісім поверхів. Кожен із них буквально нашпигований всілякими передовими розробками в галузі електронної обробки інформації. У базі даних зібрано 116 млн. різноманітних документів не лише з Південної Кореї, а і з усього світу.

Втім, для тих, хто звик працювати зі звичайними книгами, їх можна замовити у Національній бібліотеці Кореї, що знаходиться через дорогу. Та все ж користувачі віддають перевагу електронним книгам. У цифровій бібліотеці подбали і про людей з особливими потребами. Приміром, незрячі люди можуть знайти необхідну інформацію, використовуючи звукові підказки та шрифт Брайля.

Насамкінець бібліотека пропонує широкий вибір навчальних фільмів на DVD. Охочі здійснити віртуальні презентації можуть зробити це в одному з десятків залів.

На спорудження цифрової бібліотеки витрачено мільйони доларів та сім років. Проте результат перевершив всі очікування. Кореїці впевнені: якщо їхній досвід переймуть інші країни світу, то прогрес буде вражаючим.

За матеріалами *ТВ-каналу «24»*

Режим доступу: <http://www.24tv.com.ua/programs/2/13/52400>

Підготував **Ю. Ворона**,

головний бібліотекар Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України»

ХРОНОГРАФ

ПОДІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ

Листопад

27 До Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій організовано книжкову виставку із фондів НПБУ, на якій представлено документальні та архівні матеріали, наукові збірники, монографії, матеріали конференцій, спогади свідків, публіцистичні праці й художні твори про часи голодоморів, яких зазнала Україна.
Детальніше див: <http://www.nplu.org.ua/events/2010/golod.htm>

24 У рамках підготовки до 200-річчя від дня народження великого українського поета, художника і мислителя, Т. Шевченка (2014 р.) відбулося третє засідання Шевченкознавчих студій. Презентувався альбом «Тарас Шевченко – академік гравюри». У заході взяли участь упорядник і автор тексту альбому народний художник України, визнаний графік М. Стратілат, мистецтвознавець і релігієзнавець Д. Степовик, голова Ради ЗАТ «Оболонь» С. Блоцаневич, працівник Національного музею Тараса Шевченка Н. Наумова, вчений секретар Академії мистецтв України М. Яковлев, отець Сергій, завідувач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука Р. Дяків. На завершення заходу з піснями на слова Т. Шевченка виступив гурт чоловічого народного хору «Чумаки».

Детальніше див.:

<http://www.nplu.org.ua/events/2010/shevchenko.html>

18-19 Відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська бібліотечна асоціація: 15 років на захисті інтересів бібліотек», присвячена адвокаційній діяльності як одному зі стратегічних напрямів роботи УБА. Співорганізатором заходу виступила НПБУ.

В обговоренні проблеми взяли участь провідні науковці і фахівці бібліотечно-інформаційної сфери, представники органів державної влади. Зокрема, д. політ. н., заступник Голови Верховної Ради України М. Томенко та голова Всеукраїнської спеціальної колегії з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю Ю. Лавренюк наголосили на необхідності законодавчого врегулювання співпраці бібліотек з органами державної влади.

Важливим питанням конференції стало обговорення та ухвалення нової редакції Статуту УБА. Під час заходу також відбулося нагородження почесними відзнаками та грамотами Асоціації.

9 З нагоди Дня української писемності та мови було організовано книжкову виставку, яка представила документи і матеріали наукових конференцій з питань відродження та розвитку мови, висвітлила державотворчу функцію української мови та її соціальну престижність.

Детальніше див.: http://www.nplu.org.ua/events/2010/den_pusemnosti.html

4 Відбувся вечір болгарської і української поезії, організований НПБУ спільно з Кафедрою слов'янської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Київським славістичним університетом за участю представників Посольства Республіки Болгарія в Україні.

Захід було присвячено національному святу Болгарії – Дню народних будителів – активних діячів національного і культурного відродження країни, та 50-річчю співпраці НПБУ з двома найбільшими національними бібліотеками Болгарії – ім. Кирила і Мефодія (Софія) та ім. Івана Вазова (Пловдив).

Детальніше див.: <http://www.nplu.org.ua/events/2010/bolgariya.html>

2-30 В Арт-галереї НПБУ експонувалася перша персональна фотовиставка О. Чапцева „Києве мій...“. Любов до Києва та захоплення його образом дозволяє митцю бачити в цьому місті кожен раз щось нове і неповторне.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org.ua/resources/artg/kiev.html>

Жовтень

27 У рамках співпраці НПБУ з видавництвом „Фоліо” відбулася творча зустріч із письменниками В. Сорокіним та А. Курковим. Російський письменник В. Сорокін презентував книги „День опричника” та „Цукровий Кремль” в українському перекладі, а український автор А. Курков – роман „Садовник из Очакова” та нову редакцію книги „Игра в отрезанный палец”. На прес-конференції перед початком зустрічі письменники відповіли на численні запитання журналістів.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/sorokin.html>

25 НПБУ відвідала урядова делегація Канади, що прибула в рамках офіційного візиту в Україну Прем'єр-міністра Канади Стівена Гарпера. Зарубіжні гості ознайомилися з діяльністю Бібліотеки, зокрема з роботою Канадсько-українського парламентського інформаційного центру, відкритого в 2000 р. за спільним з Канадським товариством приятелів України проектом.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/>

22 Відбулося святкування Міжнародного дня фіно-угорських народів, започатковане Київським товариством культури народів фіно-пермської групи, Київським товариством угорців та Естонським земляцтвом в Україні.

Програма свята включала: відкриття книжкової виставки „Тисячоліття навколо Уралу” (про традиційну культуру, історію, мову фіно-угорських народів) та ознайомлення з фотовиставкою К. Северцева „Комі-Перм'яцький автономний округ. Погляд з Києва”.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/fino-ugor.html>

20 Проїшов семінар, організований Інтернетним комп'ютерним бібліотечним центром OCLC у партнерстві з УБА та НПБУ з метою ознайомлення бібліотекарів та фахівців у галузі інформації зі сферою діяльності Центру та його проектами у Східній Європі. Від OCLC у роботі семінару взяли участь його представники в Європі: доктор Рейн ван Чарльдорп, керуючий директор OCLC EMEA; Ерік ван Любеєк, директор з продажу та операцій OCLC EMEA; Вівен Кук, фахівець з WorldCat, менеджер по роботі з регіональними клієнтами.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/oclc.html>

21 Проведено зустріч користувачів та працівників Бібліотеки з громадським і політичним діячем, заступником Голови Верховної Ради України М. Томенком та презентацію нового світоглядного порталу «Рідна країна», головною метою якого є максимально показати історичну унікальність, природну красу, культурну неповторність та своєрідність країни, в якій ми живемо, сприяти формуванню глибокої поваги до її минулого, сьогодення та майбутнього.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/tomenko.html>

18 Відбулося засідання експертного семінару із затвердження Переліку пріоритетних міст проекту Ради Європи „Реабілітація культурної спадщини історичних міст”.

Детальніше див.: http://www.nplu.org/ua/events/2010/rada_evropy.html

14 Проведено засідання 7 секції „Електронні бібліотеки: сучасні тенденції розвитку” VII Міжнародної науково-практичної конференції „INFORMATIO-2010: Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ”. Обговорювалися напрями розвитку електронно-бібліотечних систем в Україні; сучасні тенденції розвитку та питання формування фондів електронних бібліотек; технології співпраці з Президентською бібліотекою імені Б. М. Єльцина зі створення електронної колекції „Територія Росії”.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/nform.html>

До Дня українського козацтва було підготовлено:

18 віртуальну книжкову виставку, присвячену „Літописи Самійла Величка”

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/exhib/velu4ko/velu4ko.html>

14 та традиційну експозицію видань із фондів Бібліотеки, де представлено монографії, історичні, наукові, документальні та бібліографічні нариси, історично-краєзнавчі довідники, а також міфи, факти та коментарі доби козацтва.

Детальніше див.: http://www.nplu.org/ua/events/2010/den_kozak.html

Вересень

30 Відбулося святкування Всеукраїнського дня бібліотек. З професійним святом працівників НПБУ привітав та вручив цінні подарунки Голова Верховної Ради України В. Литвин. Спілкуючись з колективом Бібліотеки, керівник Парламенту наголосив на необхідності підвищення престижу і статусу бібліотек.

Детальніше див.: http://www.nplu.org/ua/events/2010/den_bibliotek.html

http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=214928&cat_id=37486

21 У рамках співпраці НПБУ з видавництвом „Фоліо” відбулася презентація нового роману С. Жадана „Ворошиловград”. Автор читав глави з твору та відповідав на численні запитання про свою творчість і ставлення до резонансних подій у суспільстві.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/zhadan.html>